

WOJEWÓDZTWO WIELKOPOLSKIE

**STRATEGIA ROZWOJU
WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO
DO 2020 ROKU**

Diagnoza społeczno-gospodarcza

POZNAŃ 2005

SPIS TREŚCI

I	WSTĘP	1
II	INFORMACJE OGÓLNE	3
1.	POTENCJAŁ PRZYRODNICZY.....	3
2.	POTENCJAŁ GOSPODARCZY.....	5
III	RYNEK PRACY, ZASOBY LUDZKIE, EDUKACJA	15
1.	LUDNOŚĆ.....	15
2.	RYNEK PRACY.....	24
3.	EDUKACJA.....	32
IV	SEKTOR PRODUKCYJNY	38
1.	ROLNICTWO I ROZWÓJ OBSZARÓW WIEJSKICH.....	44
2.	PRZEMYSŁ.....	49
3.	MAŁE I ŚREDNIE PRZEDSIĘBIORSTWA.....	50
4.	SEKTOR BADAWCZO-ROZWOJOWY I INNOWACJE.....	53
5.	TURYSTYKA.....	56
6.	KULTURA I SPORT.....	60
V	INFRASTRUKTURA SŁUŻĄCA ROZWOJOWI GOSPODARCZEMU I SPOŁECZNEMU	62
1.	INFRASTRUKTURA TECHNICZNA.....	62
a)	<i>Infrastruktura komunikacyjna</i>	62
b)	<i>Infrastruktura elektroenergetyczna</i>	66
c)	<i>Infrastruktura gazownicza</i>	67
d)	<i>Infrastruktura telekomunikacyjna</i>	68
2.	INFRASTRUKTURA OCHRONY ŚRODOWISKA.....	70
a)	<i>Gospodarka wodno-ściekowa</i>	70
b)	<i>Gospodarka odpadami</i>	74
c)	<i>Ochrona powietrza</i>	76
3.	INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA.....	79
VI	ANALIZA SWOT	83
1.	POTENCJAŁ WEWNĘTRZNY.....	83
2.	OTOCZENIE.....	85

I WSTĘP

Niniejszy materiał jest wstępną diagnozą stanu. Zgodnie z zasadą spójności logicznej przy opracowywaniu strategii, diagnozowanie stanu jest procesem równoległym do analizy strategicznej oraz do etapu, na którym formułowane są cele i priorytety. Zatem ostateczny kształt diagnoza przyjmie na koniec prac nad strategią.

Celem niniejszej diagnozy jest nie tylko sformułowanie strategii rozwoju województwa. Ważne jest także przygotowanie bazy informacyjnej do opracowania regionalnego programu operacyjnego na lata 2007-2013 oraz do jego oceny ex ante.

Dane statystyczne, jakie wykorzystano do analizy, przygotowano zgodnie z zaleceniem Ministerstwa Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej. Okres analizy pozwala na porównywalność oceny z oceną dokonaną w Narodowym Planie Rozwoju oraz w poszczególnych programach operacyjnych.

Dane zestawiono w układzie terytorialnym zgodnie z systemem EUROSTAT, obowiązującym w Unii Europejskiej, dla następujących poziomów:

- *Polska*
- *NUTS 2*   *województwo*
- *NUTS 3*   *podregion*

*Departament Rozwoju Regionalnego
Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego*

II INFORMACJE OGÓLNE

1. POTENCJAŁ PRZYRODNICZY

Rzeźba powierzchni terenu Wielkopolski oraz warunki geologiczne i glebowe zostały ukształtowane przez dwa zlodowacenia:

- część północna i środkowa, gdzie teren jest nizinny z występującymi licznie jeziorami Pojezierza Pomorskiego, Poznańskiego i Gnieźnieńskiego, przez zlodowacenie bałtyckie,
- część południowa, gdzie posuwając się na południe występuje bardziej urozmaicona rzeźba oraz brak jezior, przez zlodowacenie środkowopolskie.

Najwyższym wzniesieniem jest Kobyla Góra (284 m n.p.m.) w paśmie Wzgórz Ostrzeszowskich, najniżej położony jest obszar w dolinie Warty u ujścia Noteci (21 m n.p.m.) w północno-zachodniej części regionu.

Na omawianym obszarze przeważają gleby bielicowe i rdzawe (60 %) oraz płowe i brunatne (20 %), pozostałe to głównie gleby obszarów podmokłych (opadowo-glejowe, glejobielicowe, murszowo-torfowe, mady rzeczne itp.).

Część zachodnią regionu obejmuje klimat umiarkowany o przewadze wpływów oceanicznych (stosunkowo małe roczne amplitudy temperatury powietrza, wczesna wiosna, długie lato, łagodna zima z krótkotrwałą pokrywą śnieżną). Wschodnia część obszaru, najmniej zasobna w wodę w porównaniu z innymi regionami kraju, jest pod wpływem klimatu umiarkowanego przejściowego, oceaniczno-kontynentalnego, z względnie małymi sumami opadów atmosferycznych (od ok. 480 mm w rejonie Śremu i Słupcy do 600 mm w rejonie Kępna i Ostrzeszowa), okresem wegetacyjnym od 229 do 240 dni. Średnie roczne temperatury powietrza wynoszą od 7,8 °C w Kaliszu do 8,1 °C w Lesznie. Liczba dni w roku z pokrywą śnieżną wynosi średnio od 46 dni w Wielichowie do 57 dni w Kaliszu.

Powierzchnię około 800 tys. ha zajmują lasy, co stanowi 25,8 % powierzchni całkowitej regionu. W zasięgu RDLP Poznań około 87% powierzchni leśnej to lasy publiczne, pozostałą powierzchnię zajmują lasy prywatne, głównie w południowo-wschodniej części omawianego obszaru. Główne typy siedliskowe lasów w zasięgu RDLP Poznań to: bory mieszane świeże (28,2%), bory świeże (24,1%), lasy mieszane świeże (19,5%) oraz lasy świeże (10,4%). Lasy występują w przewadze na obszarach chronionych, do których należą:

- Wielkopolski Park Narodowy (7584 ha) oraz fragment Drawieńskiego Parku Narodowego (380 ha w granicach regionu),
- 12 parków krajobrazowych lub ich części (174 tys. ha) : Lednicki, Sierakowski, Pszczewski, Przemęcki, Puszcza Zielonka, Rogaliński, Promno, Powidzki, im. Gen. Dezyderego Chłapowskiego, Żerkowsko-Czeszewski, Nadwarciański, Dolina Baryczy,
- 96 rezerwatów przyrody (5632 ha),
- 32 obszary chronionego krajobrazu (906 289 ha),
- 5 zespołów przyrodniczo-krajobrazowych,
- 88 użytków ekologicznych,
- 48 obszarów wytypowanych do ochrony w Sieci Natura 2000.

Ogólnie obszary prawnie chronione zajmują około 36,5 % powierzchni całkowitej województwa, w tym 30 % to obszary chronionego krajobrazu, 6 % parki krajobrazowe, 0,3 % parki narodowe i 0,2 % rezerwaty przyrody.

Gospodarka leśna kładzie największy nacisk na utrzymanie integralności stanu lasów i jego poprawę przez wielofunkcyjne leśnictwo, oparte o zrównoważoną gospodarkę leśną, uwzględniającą podstawowe funkcje lasów (ochronne, gospodarcze i społeczne). Realizowane jest to m.in. poprzez: ochronę różnorodności zasobów genowych i różnorodności gatunkowej flory i fauny oraz ochronę różnorodności ekosystemowej, zagospodarowanie turystyczne lasów, pozyskanie drewna i gospodarkę łowiecką oraz rozwój usług leśnych i działania zalesieniowe.

Na obszarach pojezierzy, głównie w części północnej i środkowej regionu, występuje około 800 jezior, w tym 58 % o powierzchni do 10 ha i 8 % o powierzchni powyżej 100 ha. Największym zbiornikiem naturalnym województwa jest Jezioro Powidzkie (1036 ha) na Pojezierzu Gnieźnieńskim.

Pod względem hydrograficznym region wielkopolski leży w obrębie dorzecza Odry, przy czym 88 % jego powierzchni odwadnianie jest przez system cieków dorzecza Warty, a pozostałe 12 % przez systemy cieków Baryczy, Krzyckiego Rowu i Obrzycy.

W wyniku monitoringu jakości wód rzecznych, prowadzonego przez WIOŚ Poznań, można stwierdzić, że na przeważającej długości swego biegu rzeki Wielkopolski prowadzą nadal wody pozaklasowe. Jednak 5-cio letni monitoring (1999-2003 r.) pozwala stwierdzić utrzymującą się stale tendencję poprawy jakości wód rzecznych, co nie zawsze znajduje w pełni odbicie w ogólnej ocenie według klas czystości, w której decyduje wskaźnik o najniekorzystniejszej wartości. Wody o najwyższej klasie czystości występują w północnej części regionu, gdzie przeważają lasy i stosunkowo rzadka sieć osadnicza. Do II klasy czystości zaliczono wody 8 rzek o łącznej długości 312,6 km: Lubcza, Bukówka, Gwda, Drawa i Miałka w dorzeczu Noteci oraz Szczyra, Rurzyca i Piława w dorzeczu Gwdy. Klasie III odpowiadają wody 10 rzek o łącznej długości 277,4 km. Są to w dorzeczu Warty - Oszczyńnica i Dopływ z Kamionnej, w dorzeczu Noteci - Margoninka i Stopica oraz dopływy Gwdy: Debrzynka, Czarna, Dobrzyca, Kocunia i Dopływ z Bukowej, a także Kanał Wyskoć w dorzeczu Obry. Pozostałe rzeki województwa prowadzą wody pozaklasowe, głównie ze względu na stan sanitarny (miano Coli) oraz wysokie stężenia substancji biogennych (azot azotynowy, fosforany, fosfor ogólny).

Podstawą zaopatrzenia ludności regionu w wodę pitną są zasoby wód podziemnych. Eksploatowane są głównie zbiorniki w warstwach wodonośnych trzecio- i czwartorzędu piętra kenozoicznego, a w rejonach wschodnich także w warstwach kredowych oraz jurajskich (w rejonie Kalisza) piętra mezozoicznego. W całej Wielkopolsce występują też zmineralizowane wody termalne z warstw cechsztyńskich (lias). Monitoring wieloletni WIOŚ (1999-2003 r.) wykazał, że od 57 do 74 % wszystkich stanowisk badawczych pozwala zakwalifikować wody podziemne do I i II klasy czystości, wymagającej tylko prostego uzdatnienia, polegającego głównie na redukcji związków żelaza i manganu. Wody III klasy, o złej jakości, wymagające skomplikowanego uzdatniania, występują lokalnie w poziomach czwartorzędowych, a ich zła jakość związana jest z zanieczyszczeniami antropogenicznymi.

Wielkopolska obfituje w mineralne surowce energetyczne, głównie węgiel brunatny, gaz ziemny, ropę naftową i torf. Złóża węgla brunatnego eksploatuje się w rejonie Konina, gdzie są bazą dla rozwoju przemysłu energetycznego (zespół elektrowni Pątnów-Adamów-Konin produkuje ponad 10 % krajowej energii elektrycznej). Wielkopolska cechuje się bogactwem złóż torfu. Ogółem zinwentaryzowano 886 tys. ha złóż torfu o średniej miąższości 1,5

m, w tym rozpoznano złoża tego surowca o znaczeniu leczniczym - borowiny (rejon wsi Błażewo gm. Dolsk, Ławica gm. Sieraków i Mechnacz gm. Kwilcz).

W rejonie Kłodawy eksploatowana jest sól kamienna (około 15 % krajowej produkcji), którą wydobywano też w rejonie Wapna. Obecnie eksploatuje się tam bogate złoża gipsu. Na całym obszarze Wielkopolski występują znaczne złoża kruszyw, surowców ceramicznych i kredy jeziornej.

2. POTENCJAŁ GOSPODARCZY

Województwo wielkopolskie położone jest w środkowo-zachodniej części Polski. Należy do największych regionów. Pod względem powierzchni (29.826 km²) zajmuje drugie miejsce w kraju, a pod względem liczby mieszkańców trzecie (8,8% ogółu ludności Polski).

Wielkopolska ma dobre perspektywy rozwoju. Zajmuje korzystne miejsce na kontynencie europejskim, będące swego rodzaju pomostem między Europą Wschodnią a Zachodnią. Szczególne znaczenie w tym kontekście ma tranzytowe położenie Poznania. Przechodzący przez środek regionu międzynarodowy korytarz transportowy o przebiegu wschód-zachód (droga międzynarodowa E-30 oraz linia kolejowa E-20) łączy Wielkopolskę z obydwoma częściami kontynentu. Istotne znaczenie tranzytowe przypisać również można drodze międzynarodowej o kierunku północ-południe biegnącej od Świecia przez Bydgoszcz, Poznań do Wrocławia. Czynnikiem niekorzystnym jest bardzo duża rozciągłość południkowa regionu. Jego krańce, południowy, a szczególnie północny, mają ograniczone szanse w korzystaniu z renty lokalizacyjnej, jaką jest położenie przy korytarzu wschód-zachód. Jest to szczególnie ważne wobec ograniczeń komunikacyjnych na kierunku północ-południe.

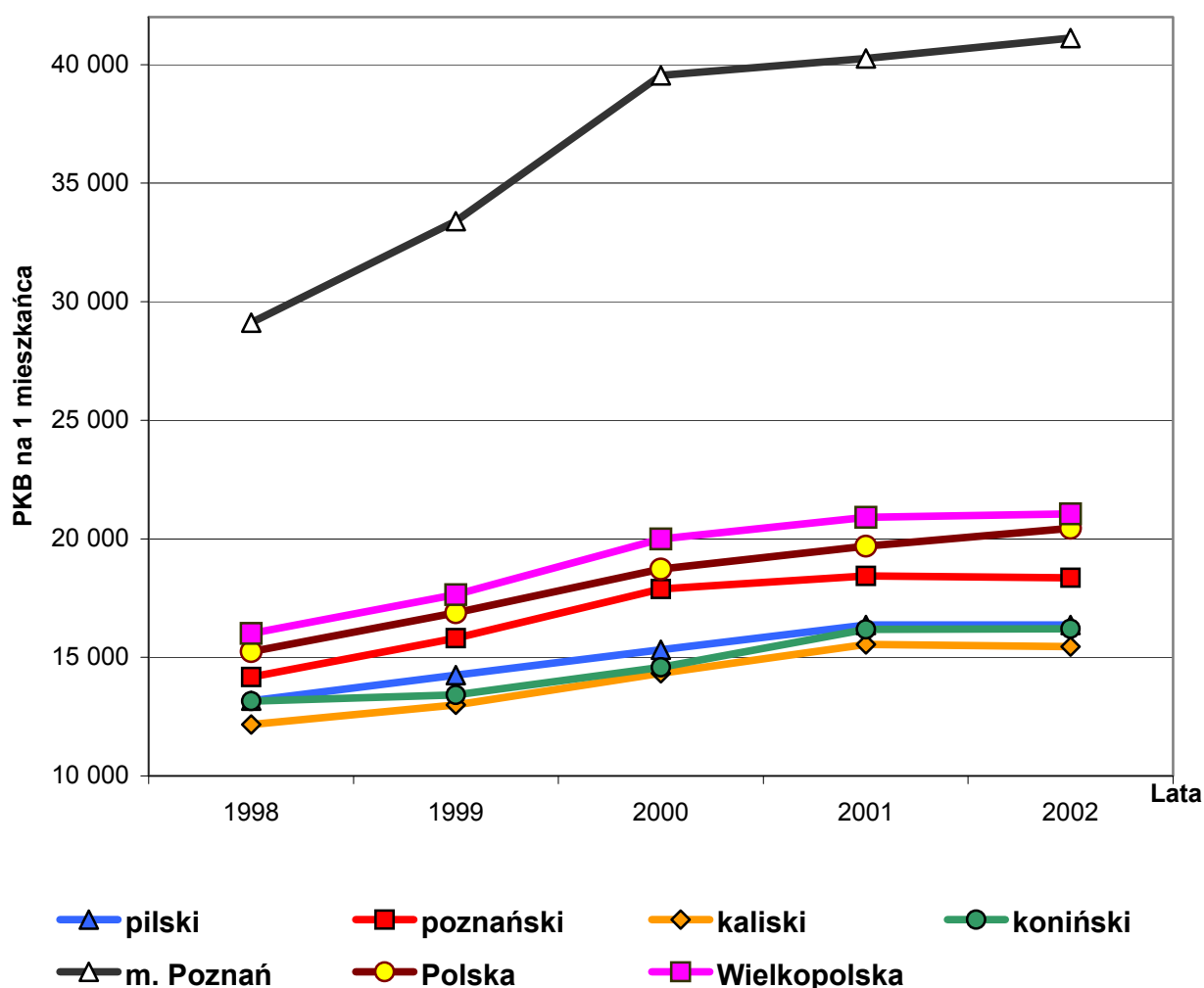
zmienna	przekrój terytorialny	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Produkt krajowy brutto w mln zł	Polska	308103,7	387826,6	472350,4	589361,3	652517,1	723886,3	760595,3	781112,4
	NUTS 2	26154,8	33513,7	42678,6	53665,2	59222,3	67178,0	70358,9	70644,3
	NUTS 3								
	pilski	x	x	x	5410,4	5858,4	6307,2	6749,7	6630,4
	poznański	x	x	x	15833,0	17725,6	20149,7	20902,6	20856,8
	kaliski	x	x	x	9794,6	10461,2	11555,0	12533,6	12368,3
	koniński	x	x	x	5792,1	5911,6	6431,3	7143,9	7059,7
m. Poznań	x	x	x	16835,0	19265,6	22734,8	23029,2	23729,1	
Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca w zł	Polska	7985	10043	12221	15242	16881	18732	19688	20438
	NUTS 2	7860	10050	12769	16013	17650	19988	20903	21055
	NUTS 3								
	pilski	x	x	x	13172	14245	15315	16364	16364
	poznański	x	x	x	14175	15805	17877	18435	18353
	kaliski	x	x	x	12164	12991	14336	15547	15446
	koniński	x	x	x	13156	13422	14582	16181	16199
m. Poznań	x	x	x	29114	33395	39546	40262	41117	
Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca wg PPS w USD	Polska	6350	6663	7320	x	8763	9837	10309	10850

Według szacunków GUS wartość PKB przypadająca na 1 mieszkańca w 2002 roku wyniosła w regionie 21.055 zł przy średniej krajowej 20.438 zł. Tylko jeden podregion - miasto Poznań – charakteryzował się wyższym wskaźnikiem od średniej krajowej. Wartość tego wskaźnika w 2002 roku dla miasta Poznania wyniosła 41.117 zł. W pozostałych podregionach

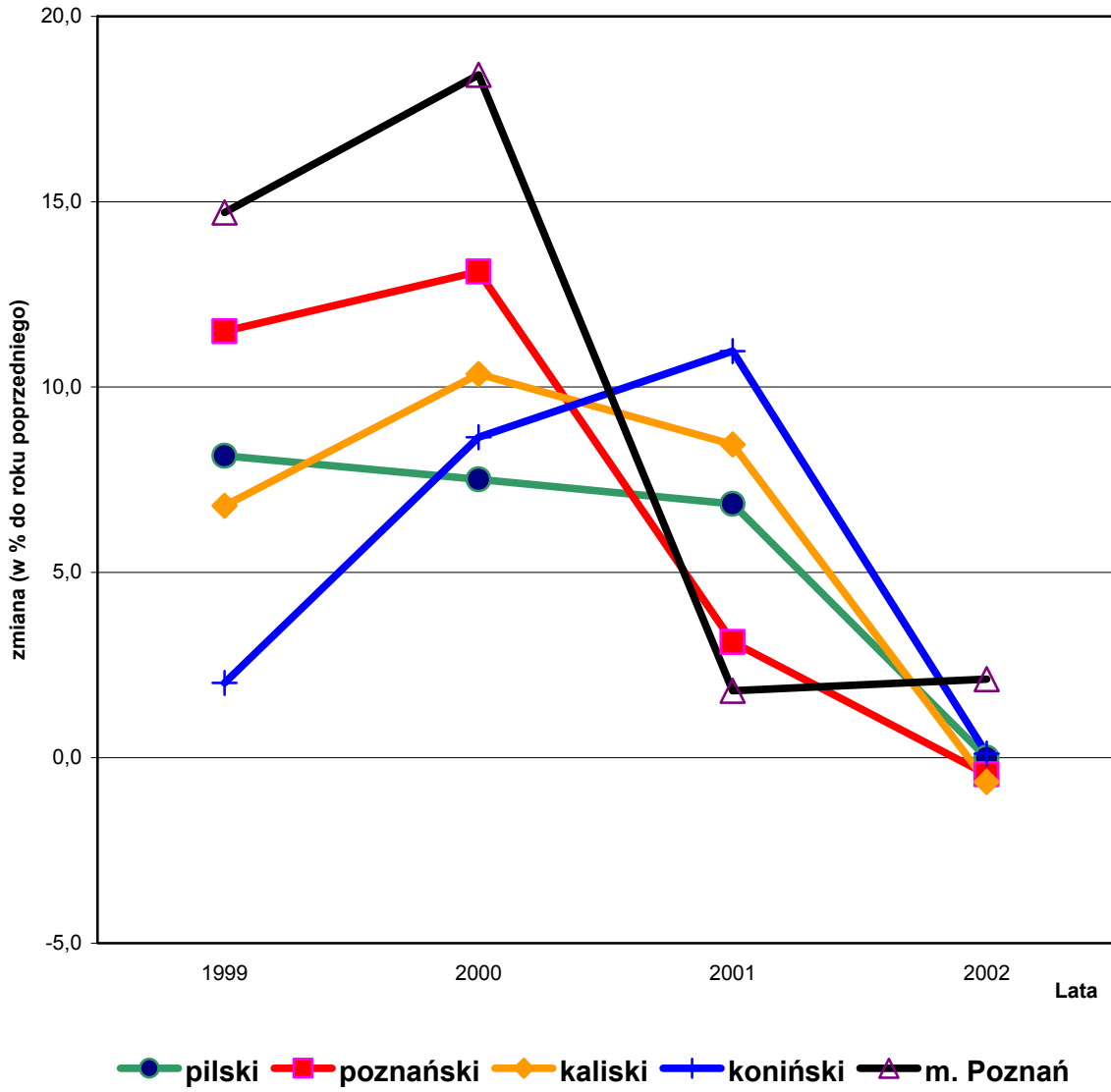
wskaźnik mieścił się w przedziale od 18.353 zł (podregion poznański) do 15.445 zł (podregion kaliski).

Szczególnie niepokojące jest załamanie tempa wzrostu PKB po 2001 roku. O ile w mieście Poznaniu skutkowało to osłabieniem tempa wzrostu, to w pozostałych podregionach zarejestrowano wyraźny spadek. Część zaobserwowanych zmian wynika ze zmiany sposobu liczenia PKB od 2002 roku. Nie zmienia to faktu, że osłabienie wzrostu PKB w Wielkopolsce grozi pogłębieniem różnicowań wewnątrzregionalnych, jeśli obserwowana tendencja utrzyma się w kolejnych latach.

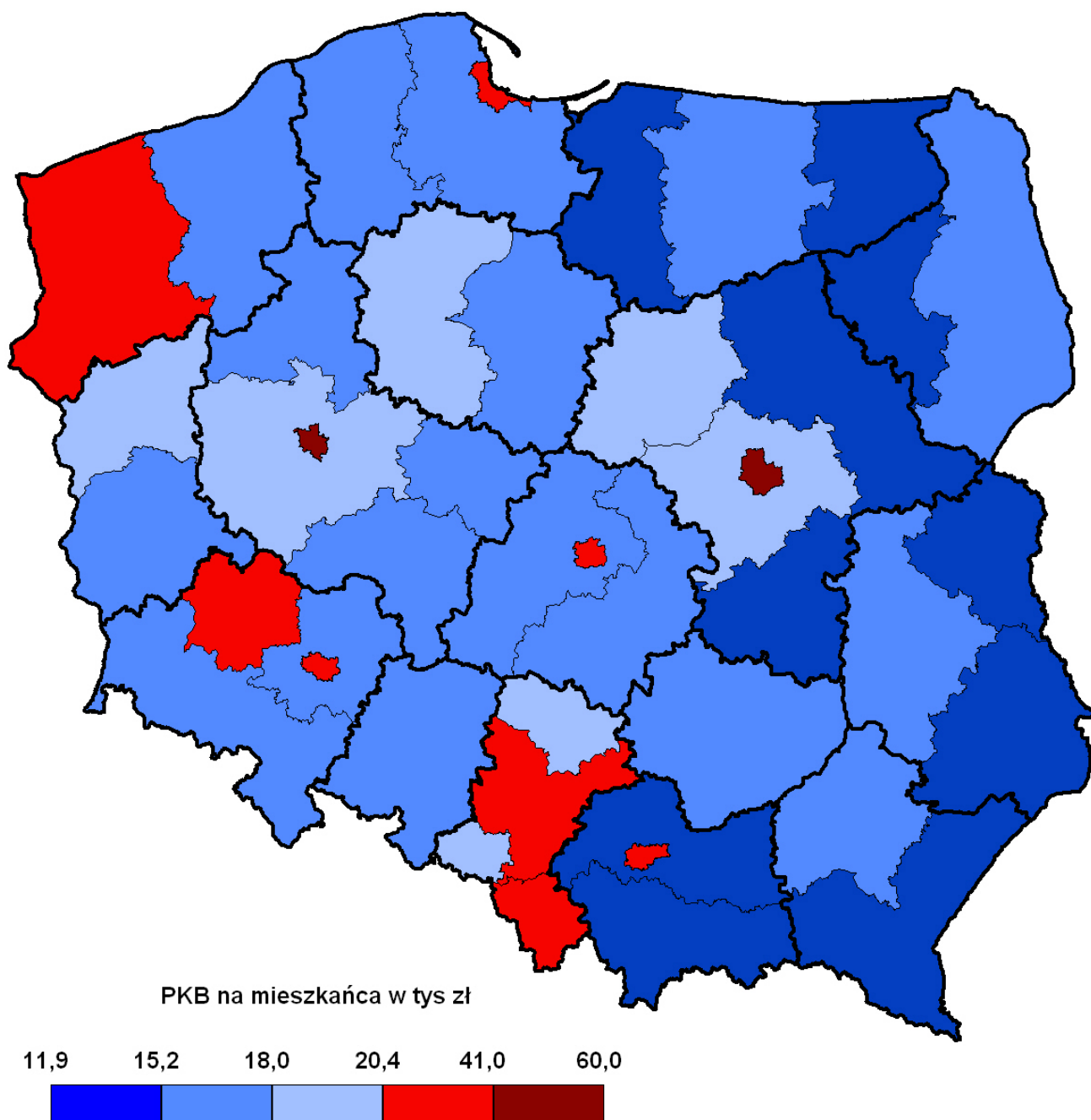
PKB według podregionów

Tempo zmian PKB na 1 mieszkańca według podregionów

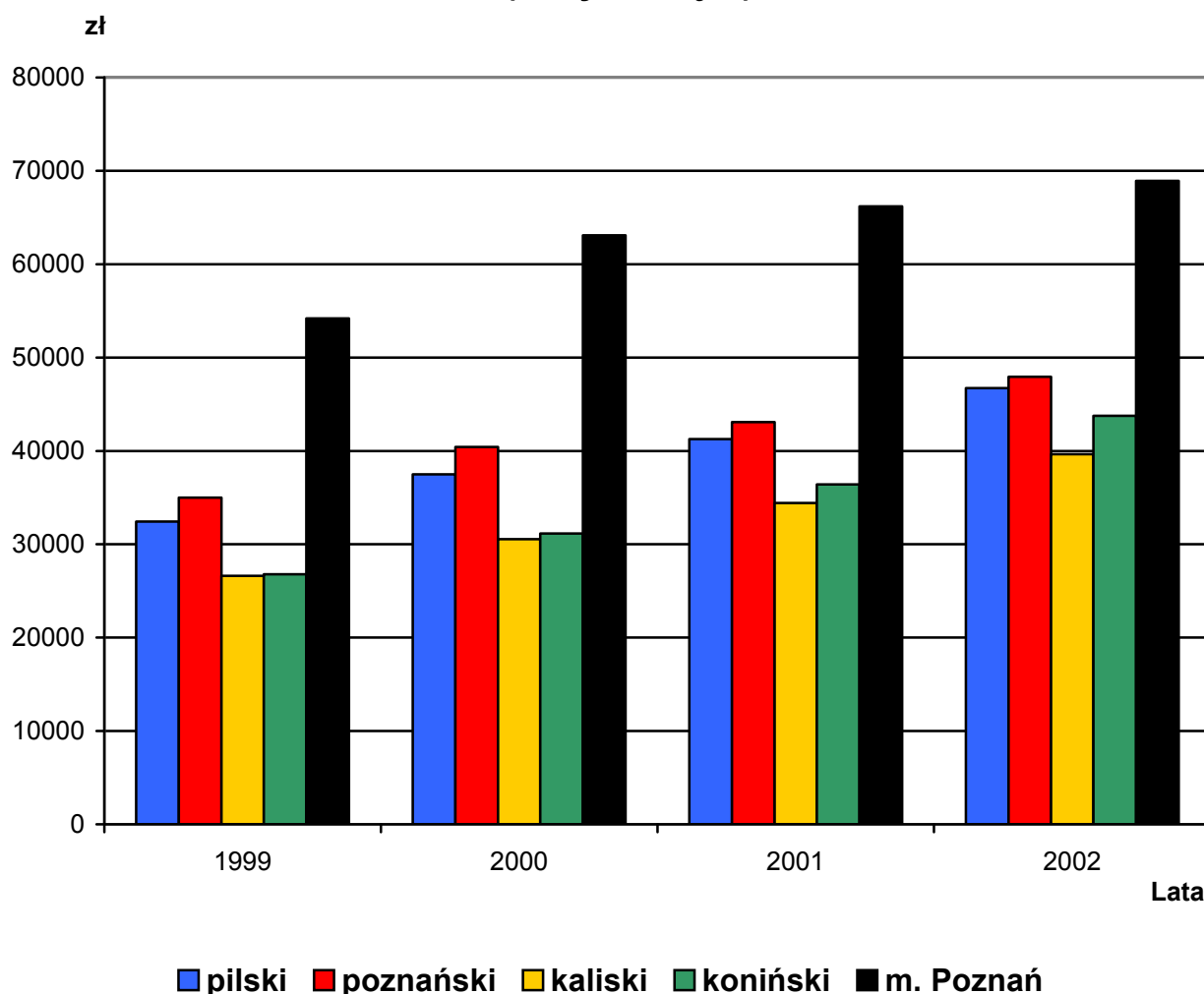
Ryc. 1 Produkt Krajowy Brutto według podregionów (NTS 3) w 2002 roku

Wartość dodana brutto na 1 pracującego wynosiła w 2002 r. w Wielkopolsce 50.656 zł, co stanowi wartość niższą od średniej krajowej (52.442 zł). Wśród podregionów NUTS 3 jedynie podregion m. Poznań ze wskaźnikiem wartości dodanej brutto na 1 pracującego wynoszącym 68.944 zł znacznie przekraczał średnią krajową, natomiast w pozostałych podregionach był od niej niższy. Ogółem, wartość dodana brutto wytworzona w Wielkopolsce w 2002 r. wyniosła 61,8 md zł, tj. 9,0 % tej wartości dla Polski (682,9 md zł). Niestety, udział wartości dodanej brutto w Wielkopolsce spadł o ¼ punktu procentowego w stosunku do 2001 roku. Oznacza to, iż produktywność gospodarki spada, przy równoczesnym pogłębieniu się zróżnicowań wewnątrzregionalnych obserwowanych na przykładzie PKB.

Dysproporcje między podregionami w zakresie wartości dodanej brutto na 1 pracującego nie ulegają zmianom. Należy podkreślić, iż jest ona najniższa w podregionach konińskim i kaliskim, co oznacza najniższą produktywność tamtejszych gospodarek.

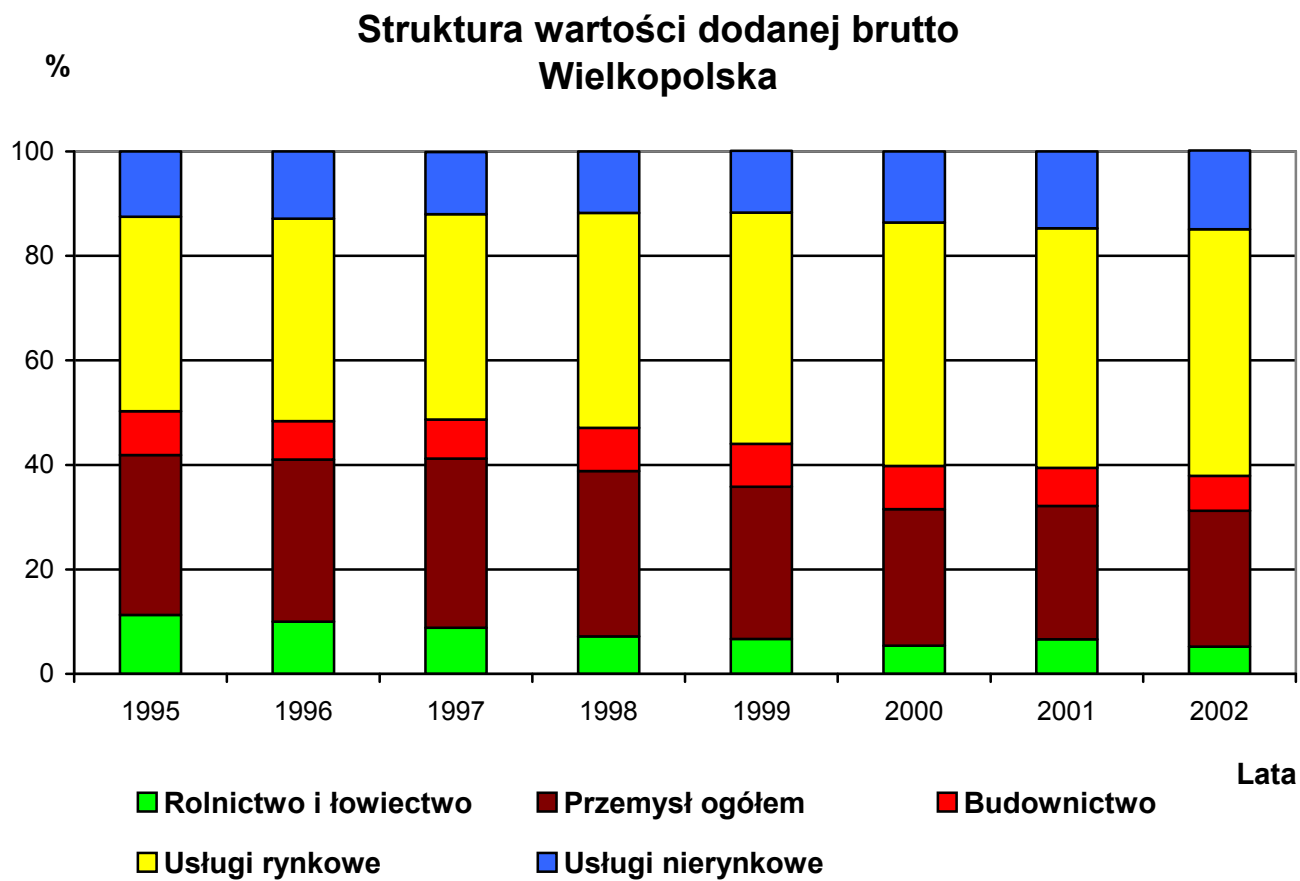
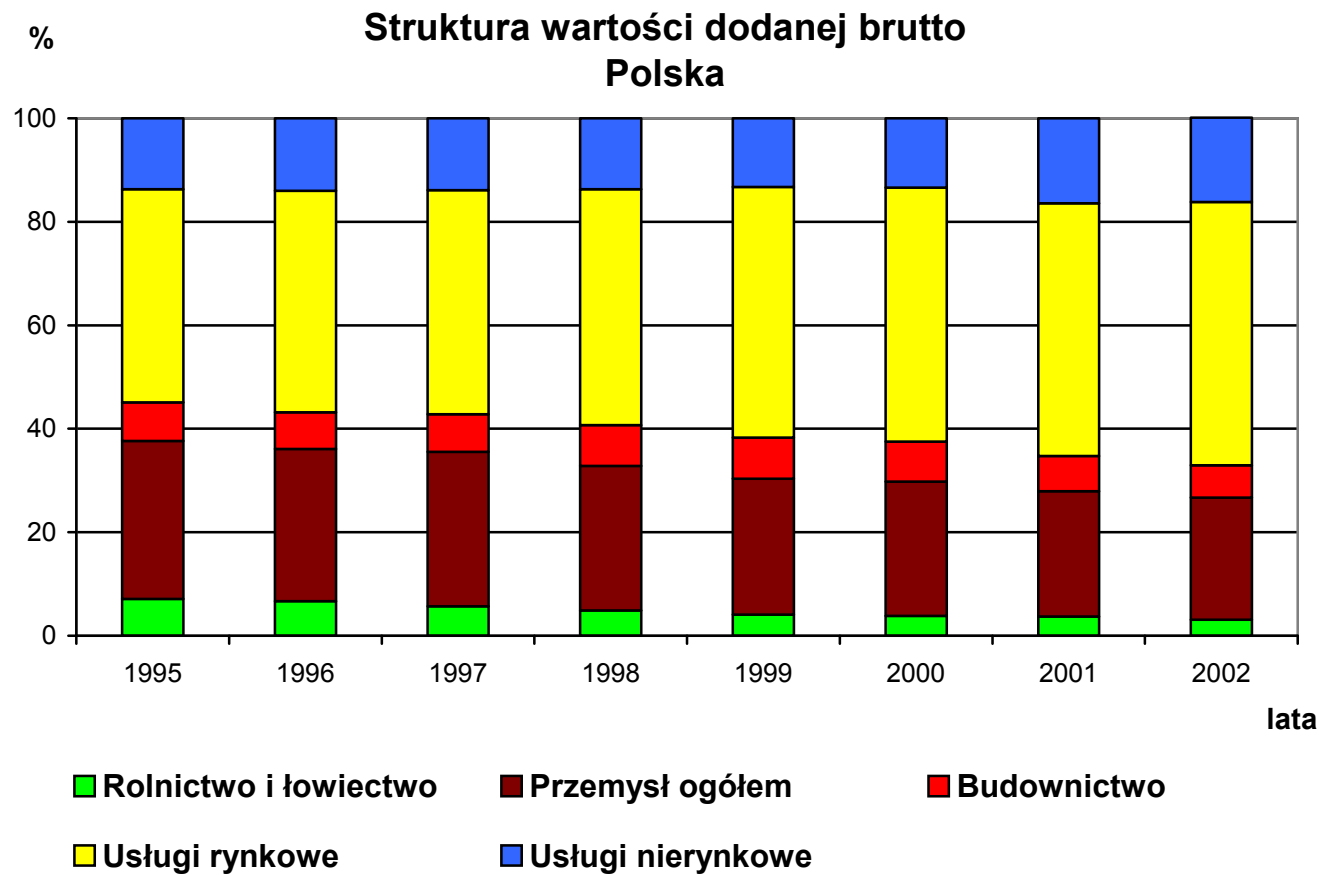
Wartość dodana brutto na 1 pracującego (ceny bieżące)

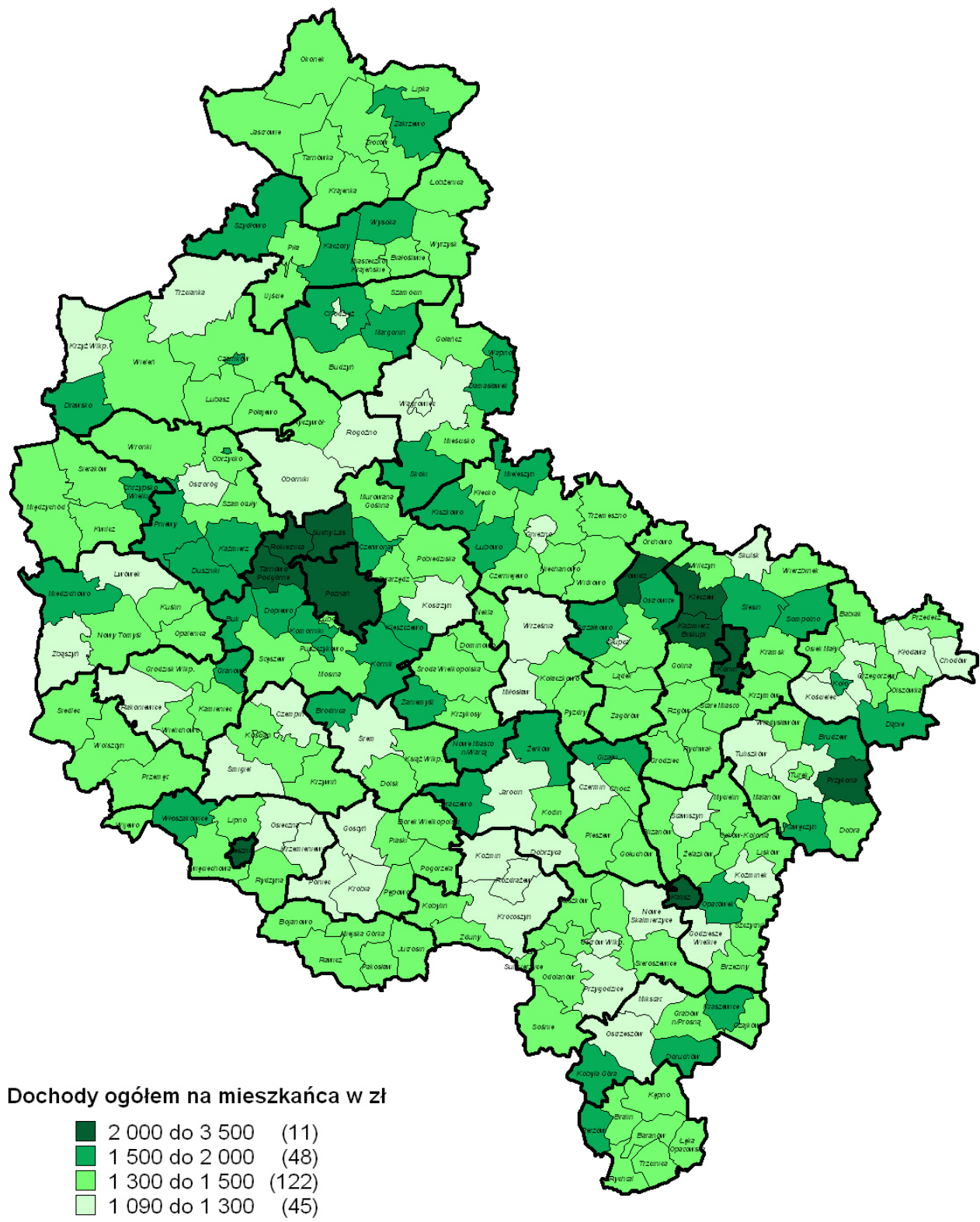
zmienna	Przekrój terytorialny	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Wartość dodana brutto wg rodzajów działalności w mln zł									
Ogółem		268289,1	336853,5	412870,4	485177,0	535829,0	602233,4	667194,3	682860,7
Rolnictwo i łowiectwo	Polska	18982,1	22668,2	23378,2	23708,8	22158,8	22884,9	24744,8	21121,0
Przemysł ogółem		81782,0	99029,9	122949,6	135243,5	140125,2	156580,7	161211,7	160988,5
w tym działalność produkcyjna		62448,8	74919,7	96041,9	107902,4	112084,3	x	123249,1	123121,3
Budownictwo		20240,8	24033,2	30134,3	38506,5	42608,7	46371,9	45591,8	42146,9
Usługi rynkowe		110454,9	144064,7	178940,7	221198,3	259463,7	295696,6	326445,6	347415,9
Usługi nierynkowe		36829,3	47057,5	57467,7	66520,0	71472,5	80699,3	109200,4	111188,3
Ogółem			22775,0	29108,9	37304,4	44432,4	48916,7	57704,6	61718,9
Rolnictwo i łowiectwo	NUTS 2	2583,2	2912,9	3285,9	3210,5	3265,9	3125,3	4053,1	3186,0
Przemysł ogółem		6958,8	9018,8	12098,3	14058,5	14242,9	15046,7	15759,8	16032,0
w tym działalność produkcyjna		5905,4	7784,7	10515,1	12426,4	12565,7	13376,9	13810,6	14314,9
Budownictwo		1916,4	2154,6	2796,6	3672,7	3990,8	4800,9	4483,4	4112,6
Usługi rynkowe		8467,3	11271,3	14675,1	18243,9	21651,5	26911,3	28330,6	29120,7
Usługi nierynkowe		2849,2	3751,3	4448,4	5246,8	5765,6	7820,4	9091,9	9307,1
Ogółem			22775,0	29108,9	37304,4	44432,4	48916,7	57704,6	61718,9
Wartość dodana brutto na 1 pracującego w zł (ceny bieżące)	Polska	x	x	x	x	34854	40102	40102	52442
	NUTS 2	x	x	x	x	35990	41718	41718	50656
	NUTS 3								
	pilski	x	x	x	x	32412	37472	41271	46730
	pozański	x	x	x	x	34987	40407	43085	47938
	kaliski	x	x	x	x	26620	30532	34399	39629
	koniński	x	x	x	x	26803	31148	36395	43753
	m. Poznań	x	x	x	x	54197	63106	66205	68944

Stan gospodarki i poziom życia mieszkańców pozostają w ścisłym związku z finansami publicznymi. Wielkość budżetów gmin, ale także powiatów i województwa określają poziom życia mieszkańców i wpływają bezpośrednio na możliwości rozwojowe. Łączne dochody budżetów gmin, liczone na jednego mieszkańca, są bardzo zróżnicowane. W najbardziej pod tym względem zasobnych gminach są one ponad trzykrotnie wyższe niż w gminach najmniej zasobnych (por. ryc.2). Do najzamożniejszych należą między innymi: Przykona, Kleczew, Tarnowo Podgórne, Powidz, a także miasto Poznań. Subwencje i dotacje zmniejszają te dysproporcje, lecz ich nie likwidują.

Samorzady w miarę swych możliwości finansowych część budżetów przeznaczają na rozwój, czyli inwestycje. Poszczególne gminy wydają na ten cel od 5 do 56% swych dochodów. Bardzo zróżnicowana jest struktura wydatków na poszczególne cele.

Ryc. 2 Dochody budżetów gmin województwa wielkopolskiego w 2003 roku

zmienna	Przekrój terytorialny	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Dochody budżetów gmin w mln zł	Polska	x	x	x	x	32353,5	34583,8	37286,9	34545,8	36046,3
	NUTS 2	x	x	x	x	2708,8	2938,4	3175,7	3416,4	3571,4
Wydatki budżetów gmin w mln zł	Polska	x	x	x	x	32834,9	36210,8	38568,0	34950,7	36595,3
	NUTS 2	x	x	x	x	2788,1	3107,9	3325,6	3505,8	3622,0
Dochody budżetów gmin na 1 mieszkańca w zł	Polska	x	x	x	x	1191	1273	1371	1372	1416,2
	NUTS 2	x	x	x	x	1074	1163	1253	1356	1406,0
Wydatki budżetów gmin na 1 mieszkańca w zł	Polska	x	x	x	x	1209	1332	1418	1389	1437,8
	NUTS 2	x	x	x	x	1105	1230	1312	1392	1425,9
Dochody budżetów powiatów i miast na prawach powiatu w mln zł	Polska	x	x	x	x	29235,6	34321,1	37708,2	41269,8	38528,4
	NUTS 2	x	x	x	x	2322,8	2802,1	3153,4	3081,5	2917,6
Wydatki budżetów powiatów i miast na prawach powiatu w mln zł	Polska	x	x	x	x	29746,4	35748,9	39429,2	43890,7	39646,3
	NUTS 2	x	x	x	x	2415,5	2888,2	3247,7	3292,3	3106,2
Dochody budżetów powiatów i miast na prawach powiatu na 1 mieszkańca w zł	Polska	x	x	x	x	756	888	976	1079	1008,8
	NUTS 2	x	x	x	x	693	835	938	919	869,6
Wydatki budżetów powiatów i miast na prawach powiatu na 1 mieszkańca w zł	Polska	x	x	x	x	770	925	1020	1148	1038,1
	NUTS 2	x	x	x	x	720	860	966	982	925,8
Dochody budżetów województw w mln zł	Polska	x	x	x	x	3288,4	3704,6	4599,6	4218,3	4565,7
	NUTS 2	x	x	x	x	229,8	274,2	361,4	379,3	384,9
Wydatki budżetów województw w mln zł	Polska	x	x	x	x	3264,6	3787,1	4737,1	4340,4	4712,7
	NUTS 2	x	x	x	x	229,7	270	413,7	389,4	399,9
Dochody budżetów województw na 1 mieszkańca w zł	Polska	x	x	x	x	85	95,9	119	110	119,6
	NUTS 2	x	x	x	x	68,5	81,7	107,5	113	114,7
Wydatki budżetów województw na 1 mieszkańca w zł	Polska	x	x	x	x	84	98	123	114	123,4
	NUTS 2	x	x	x	x	69,5	80	123	116	119,2
Wynik budżetu gmin w mln zł	Polska	x	x	x	x	-481,4	-1627	-1281,1	-404,9	-549,0
	NUTS 2	x	x	x	x	-79,3	-169,4	-149,9	-89,4	-50,6
Wynik budżetu powiatów i miast na prawach powiatu w mln zł	Polska	x	x	x	x	-510,8	-1427,8	-1721,0	-2620,8	-1118,0
	NUTS 2	x	x	x	x	-92,7	-86,1	-94,3	-210,8	-188,6
Wynik budżetu województw w mln zł	Polska	x	x	x	x	23,8	-82,5	-137,5	-122,1	-147,0
	NUTS 2	x	x	x	x	0,1	4,2	-52,3	-10,0	-15,0

Zasadniczo, dochody jednostek samorządowych w Wielkopolsce odbiegają od średniej krajowej i choć w liczbach bezwzględnych są one stosunkowo wysokie, to w przeliczeniu na jednego mieszkańca osiągają wartości poniżej średniej krajowej. W roku 2003 dochody wielkopolskich gmin osiągnęły wartość 1.406 zł na mieszkańca, przy średniej dla kraju 1.416 zł. Podobnie dochody powiatów i miast na prawach powiatu (łącznie) były niższe niż średnio w kraju (869,6 zł na mieszkańca w Wielkopolsce, 1.008,8 zł w kraju). Niższe dochody przełożyły się na mniejsze wydatki. Wyniki budżetów gmin, powiatów oraz miast na prawach powiatów były - podobnie jak w całym kraju - ujemne.

III RYNEK PRACY, ZASOBY LUDZKIE, EDUKACJA

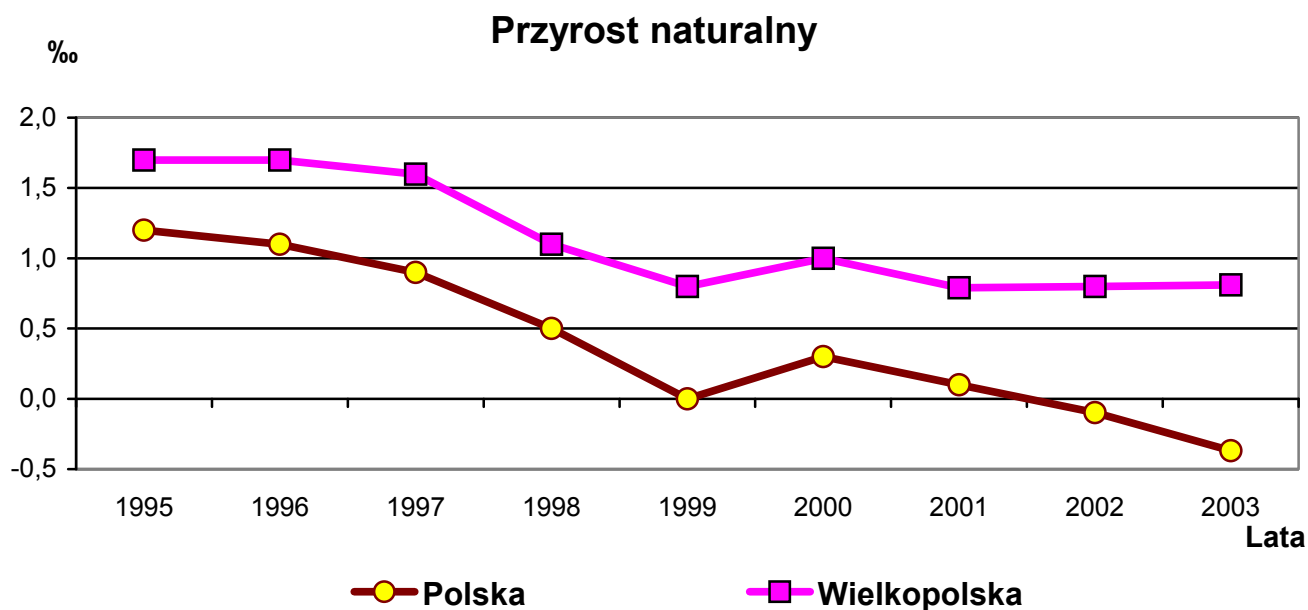
1. LUDNOŚĆ

zmienna	Przekrój terytorialny	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Liczba ludność	Polska	38609399	38639341	38659979	38666983	38653559	38644211	38632500	38232300	38190608
	NUTS 2	3327646	334680	3342483	3348149	3353053	3357541	336 6020	3355279	3359932
	NUTS 3									
	pilski	407652	409203	410569	410534	411021	411357	412483	405170	405572
	poznański	1098521	1103452	1108870	1113901	1118951	1123951	1133862	1136434	1143484
	kaliski	801864	802544	803628	804429	805214	805685	806183	800750	800981
	koniński	437837	438653	439451	439986	440344	440544	441507	435808	435770
m. Poznań	581772	580828	579965	579299	577523	576004	571985	577117	574125	
Struktura ludności wg płci w %										
kobiety	Polska	51,35	51,36	51,37	51,39	51,41	51,43	51,44	51,58	51,59
mężczyźni	Polska	48,65	48,64	48,63	48,61	48,59	48,57	48,56	48,42	48,41
kobiety	NUTS 2	51,36	51,36	51,37	51,36	51,37	51,38	51,37	51,47	51,48
mężczyźni	NUTS 2	48,64	48,64	48,63	48,64	48,63	48,62	48,63	48,53	48,52
Wskaźnik feminizacji – liczba kobiet na 100 mężczyzn	Polska	106	106	106	106	106	106	105,9	106,5	107
	NUTS 2	106	106	106	106	106	106	106	106	106
	NUTS 3									
	pilski					103	102	102	103	103
	poznański					104	104	104	104	104
	kaliski					105	105	105	105	105
	koniński					104	104	104	104	104
m. Poznań					115	115	115	115	115	
Zgony niemowląt w l. bezwzględnych	Polska	5891	5228	4199	3771	3381	3068	2823	2700	2500
	NUTS 2	501	436	395	332	300	275	233	231	209
	NUTS 3									
	pilski						41	24	30	32
	poznański						108	95	77	76
	kaliski						61	62	63	43
	koniński						36	29	30	28
m. Poznań						29	23	31	30	
Zgony niemowląt na 1000 urodzeń żywych	Polska	13,6	12,2	10,2	9,5	8,9	8,1	7,7	7,5	7,0
	NUTS 2	12,6	11,2	10,4	8,8	8,4	7,8	6,7	7,0	6,3
	NUTS 3									
	pilski						8,9	5,4	6,8	7,3
	poznański						8,8	7,7	6,6	6,4
	kaliski						7,0	7,3	7,6	5,3
	koniński						7,4	6,3	6,8	6,5
m. Poznań						6,3	4,9	7,2	6,2	

Województwo wielkopolskie zamieszkiwało w 2003 r. 3 360,0 tys. osób, tj. ok. 9% ogólnej liczby ludności kraju. Pod względem liczby ludności Wielkopolska zajmuje 3 miejsce w kraju po województwach: mazowieckim i śląskim. W ciągu ostatnich ponad 25 lat zmalała dynamika przyrostów ludności, spowodowana ciągłym spadkiem przyrostu naturalnego, od 9,9 na 1000 osób w 1975 r. do 0,81 w 2003 r., z nasileniem tendencji spadkowych po 1995 r. W ostatnich trzech latach przyrost naturalny w Wielkopolsce ustabilizował się na poziomie wskaźnika ok. 0,8 osób/1000 ludności. Jednak nadal szczególnie niekorzystna sytuacja w tym zakresie występuje w miastach, gdzie wskaźnik przyrostu naturalnego osiąga ujemne wartości

(na koniec 2003 r.: - 0,02). Na obszarach wiejskich regionu wskaźnik ten osiągnął w 2003 roku wielkość 1,91.

zmienna	Przekrój terytorialny	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Przyrost naturalny w tys.	Polska	47	42,7	32,5	20,3	0,6	10,3	4,9	-5,7	- 14,1
	NUTS 2	5,7	5,8	5,2	3,6	2,6	3,3	2,6	2,6	2,7
Przyrost naturalny na 1000 ludności	Polska	1,2	1,1	0,9	0,5	0	0,3	0,1	-0,1	- 0,37
	NUTS 2	1,7	1,7	1,6	1,1	0,8	1,0	0,79	0,8	0,81

Gęstość zaludnienia województwa na 1 km² wynosi 113 osób, (co stawia je na 11 miejscu w kraju) i jest niższa o 9 osób od średniego wskaźnika dla Polski (122 osoby/km²). Kobiety w liczbie 1 729,6 tys. stanowią 51,5% populacji województwa. Wskaźnik feminizacji kształtuje się na poziomie 106,0 (w kraju 107,0). Wskaźnik ten od kilku lat utrzymuje się na niezmiennym poziomie.

zmienna	Przekrój terytorialny	1999	2000	2001	2002	2003
Saldo migracji w l. bezwzględnych	Polska	-14011	-19668	-16743	-17945	- 13765
	NUTS 2	1728	1444	2248	2051	2104
	NUTS 3					
	pільski		-570	-461	-556	- 371
	pozański		3096	3954	4484	4879
	kański		318	-267	-567	- 377
	koński		-405	-496	-628	- 514
m. Poznań		-359	-482	-686	- 1513	

zmienna	Przekrój terytorialny	1999	2000	2001	2002	2003
Saldo migracji na 1000 ludności	Polska	-0,4	-0,5	-0,4	-0,5	-0,40
	NUTS 2	0,5	0,4	0,7	0,6	0,63
	NUTS 3					
	pilski		-1,4	-1,1	-1,4	-0,91
	poznański		2,8	3,2	4,0	4,28
	kaliski		-0,4	-0,4	-0,7	-0,47
	koniński		-0,9	-1,1	-1,4	-1,17
m. Poznań		-0,6	-0,9	-1,2	-2,69	

Potencjał demograficzny nie jest rozmieszczony równomiernie. Istnieją obszary o dużej koncentracji ludności (szczególnie aglomeracja poznańska, ośrodki regionalne i subregionalne) oraz tereny słabo zaludnione (szczególnie północne powiaty regionu). Pomijając miasto Poznań, gdzie mieszka 2 197 osób/km², zauważyć należy, że podregion kaliski jest niemal dwukrotnie gęściej zaludniony (112 osób/km²) niż podregion pilski (63 osoby/km²). Podregiony koniński i poznański mają podobną gęstość zaludnienia (98 i 99 osób/km²). Natomiast nasilają się kontrasty na osi północ-południe. Wzrastają migracje wewnętrzne z obszarów zastoju gospodarczego na rzecz obszarów wysokiej dynamiki rozwoju. Coraz bardziej uwypukla się pewna polaryzacja przestrzeni regionu.

Ludność miast województwa w 2003 roku wynosiła 1 930,8 tys. mieszkańców, co stanowi 6,1% ogólnej liczby ludności miast Polski. Udział ludności miejskiej w ogólnej liczbie ludności województwa kształtuje się na poziomie ok. 57,5% i jest niższy o 4,1% od wartości tego wskaźnika dla kraju (61,6%).

Ludność wiejska województwa, licząca w 2003 roku 1 429,2 tys. osób, stanowi 9,7% ogółu ludności wiejskiej kraju. Koncentrowała się przede wszystkim w gminach liczących od 5 do 10 tys. mieszkańców. Średnia liczba ludności wiejskiej przypadającej na gminę w woj. wielkopolskim jest bardzo zbliżona do średniej krajowej. Dla województwa wielkopolskiego wynosi 6,9 tys., dla kraju 6,8 tys. osób. Podregionami najbardziej zurbanizowanymi, poza Poznaniem, są Pilski i poznański, a najmniej – kaliski i koniński.

zmienna	Przekrój terytorialny	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Gęstość zaludnienia na 1 km ²	Polska	123	124	124	124	124	124	124	122	122
	NUTS 2	112	112	112	112	112	113	113	112	113
	NUTS 3									
	pilski	63	63	64	64	64	64	64	63	63
	poznański	96	96	96	97	97	98	98	99	99
	kaliski	112	112	113	113	113	113	113	112	112
	koniński	99	99	99	99	99	99	99	98	98
m. Poznań	2227	2225	2222	2215	2208	2200	2189	2209	2197	
Stopień urbanizacji - ludność w miastach w % ogółu ludności	Polska	61,8	61,8	61,9	61,8	61,8	61,7	61,7	61,6	61,6
	NUTS 2	57,2*	58,7*	57,2*	57,6	57,5	57,7	57,5	57,6	57,5
	NUTS 3									
	pilski						55,4	55,3	55,2	55,2
	poznański						49,8	49,7	49,6	49,4
	kaliski						47,7	47,6	47,9	47,7
	koniński						42,9	42,8	42,8	42,6
m. Poznań						100	100	100,0	100,0	

Stolica regionu – Poznań - skupia największy potencjał demograficzny, stanowiący 29,7% ludności miejskiej i jednocześnie 17,1% ogólnej liczby ludności województwa. Ze swą kadrą naukowo-badawczą oraz zainwestowaniem usługowo-gospodarczym stanowi centrum życia społeczno-gospodarczego, politycznego i kulturalnego województwa.

W byłych ośrodkach wojewódzkich – w Kaliszu, Koninie, Lesznie i Pile oraz w miastach Gnieźnie i Ostrowie Wlkp. - zamieszkuje ok. 473 tys. osób, tj. 24,5% ogólnej liczby ludności miast woj. wielkopolskiego i jednocześnie ok. 14,1% ogółu ludności województwa. Pozostałe ośrodki powiatowe skupiają ok. 481 tys. mieszkańców, tj. 14,3% ludności województwa.

zmienna	Przekrój terytorialny	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Ludność w wieku produkcyjnym w % ogółu ludności	Polska	58,7	59,1	59,5	60	60,6	61,2	61,9	62,2	62,9
	NUTS 2	58,2	58,8	59,3	59,9	60,5	61,3	62,1	62,7	63,4
	NUTS 3									
	pilski					60,1	60,9	61,8	62,0	62,9
	poznański					60,4	61,2	62,1	62,6	63,5
	kaliski					59,4	60,1	60,9	61,3	62,0
	koniński					59,5	60,2	60,9	61,1	61,8
m. Poznań					63,7	64	65,0	66,3	66,9	
Ludność w wieku nieprodukcyjnym w % ogółu ludności	Polska	41,3	40,9	40,5	40,0	39,4	38,8	38,1	37,8	37,1
	NUTS 2	41,8	41,2	40,7	40,1	39,5	38,7	37,9	37,3	36,6
	NUTS 3									
	pilski					39,9	39,1	38,2	38,0	37,1
	poznański					39,6	38,8	37,9	37,4	36,5
	kaliski					40,6	39,9	39,1	38,7	38,0
	koniński					40,5	39,8	39,1	38,9	38,2
m. Poznań					36,3	36	35	33,7	33,1	

W strukturze wieku uwidacznia się w ostatnich latach wzrost udziału grup w wieku produkcyjnym oraz spadek grupy nieprodukcyjnej. W 2003 r. ludność w wieku produkcyjnym stanowiła w Wielkopolsce 63,4% ogółu ludności (wskaźnik nieco większy od krajowego – 62,9%), natomiast w wieku nieprodukcyjnym było 36,6% ludności województwa (w kraju 37,1%).

Odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym (poniżej 17 lat) w regionie w 2003 roku wynosił 22,9% ogółu, natomiast w kraju osiągnął wielkość 21,9%. Natomiast odsetek grupy poprodukcyjnej w Wielkopolsce wynosił 13,7% przy wskaźniku krajowym 15,2%.

Najmniej korzystną strukturę wieku ludności mają miasta Poznań oraz Kalisz, ze względu na bardzo niski udział grupy przedprodukcyjnej. Stosunkowo wysoki jest w nich udział grupy w wieku poprodukcyjnym. Zmiany te są efektem starzenia się ludności tych miast. Powyższe procesy wpływają na stan i strukturę ludności aktywnej i biernej zawodowo.

zmienna	Przekrój terytorialny	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Struktura ludności wg wieku:										
<15 lat	Polska	22,5	21,8	21,1	20,3	19,5	18,8	18,2	17,8	17,2
	NUTS 2	23,4	22,8	22,1	21,3	20,5	19,8	19,1	18,6	19,6
15-64	Polska	66,3	66,7	67,2	67,8	68,4	68,9	69,3	69,4	69,8
	NUTS 2	65,8	66,3	66,9	67,6	68,3	68,9	69,4	69,8	68,7
65+	Polska	11,2	11,5	11,7	11,9	12,1	12,3	12,5	12,8	13,0
	NUTS 2	10,8	10,9	11	11,1	11,2	11,3	11,4	11,6	11,7

Stosunkowo wysoki jest odsetek ludzi młodych, a także potencjał dzisiejszych nastolatków, którzy wkrótce zasilą grupę produkcyjną, co pozwala na pomyślne rokowania dla gospodarki województwa, także w dalszych latach.

Województwo wielkopolskie jest często postrzegane jako region o wysokiej aktywności mieszkańców. Skutkuje to m.in. stosunkowo dużą dynamiką przemian społeczno-

gospodarczych, szczególnie na obszarach o małej stopie bezrobocia, dobrą strukturą gospodarczą, czy poziomem prywatyzacji. Niestety, dużą część województwa stanowią obszary leżące na przeciwległym biegunie rozwoju. Na tych obszarach - często o dużej stopie bezrobocia, niskim poziomie życia, braku inwestycji zagranicznych, niskim poziomie prywatyzacji czy też wykształceniu ludności – mamy do czynienia z małą aktywnością mieszkańców lub nawet jej brakiem. Niski poziom życia mieszkańców dotyczy w znacznej części ludności rolniczej, o słabej mobilności przestrzennej.

zmienna	Przekrój terytorialny	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w zł	Polska					1697,12	1893,74	2045,11	2097,83	2205,0
	NUTS 2					1581,24	1771,86	1898,35	1929,60	2114,0
Przeciętna miesięczna emerytura i renta brutto z pozarolniczego systemu ubezpieczeń w zł	Polska	442,89	535,33	643,18	732,48	813,7	875,46	971,80	1039,34	1092,0
	NUTS 2					741,37	793,24	879,21	941,12	989,21
Przeciętna miesięczna emerytura i renta brutto rolników indywidualnych w zł	Polska	299	365,81	443,94	507,15	562,56	601,57	678,52	700,42	727,0
	NUTS 2					564,85	603,83	680,02	700,49	726,56

Województwo wielkopolskie zaliczane jest do regionów o niskich średnich płacach. W 2003 roku wartość przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto wyniosła 2 114 zł, przy średniej krajowej 2 205 zł. W Poznaniu średnie przeciętne wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstw jest niższe niż w innych aglomeracjach miejskich (w porównaniu z Warszawą, Katowicami, czy Krakowem). Najwyższy poziom przeciętnych wynagrodzeń brutto występuje w podregionie konińskim oraz w mieście Poznaniu. Najniższe przeciętne wynagrodzenia występowały w powiatach kaliskim i pleszewskim.

Przeciętna miesięczna emerytura i renta brutto z pozarolniczego systemu ubezpieczeń jest w Wielkopolsce również niższa niż średnio w kraju, w 2003 r. osiągnęła wielkość 989,21 zł (w kraju – 1 092 zł). Na poziomie zbliżonym do krajowego utrzymuje się natomiast wielkość przeciętnej miesięcznej emerytury i renty brutto rolników indywidualnych (Wielkopolska – 726,56 zł, Polska – 727 zł).

Prognoza ludności Wielkopolski w latach 2003 – 2030 (wg GUS „Prognoza ludności na lata 2003-2030”)

Grupa wiekowa		2003 r.	2004 r.	2005 r.	2010 r.	2015r.	2020 r.	2025 r.	2030 r.
w tysiącach									
Ogółem Polska	ogółem	38191,9	38160,1	38123,3	37899,2	37625,9	37228,8	36598,0	35693,0
	miasta	23544,8	23497,6	23443,6	23114,3	22693,0	22137,6	21406,0	20501,2
	wieś	14647,1	14662,5	14679,7	14784,9	14932,9	15091,3	15192,0	15191,8
Ogółem województwo	ogółem	3360,0	3364,4	3368,5	3388,3	3406,2	3412,5	3394,3	3346,3
	miasta	1933,8	1933,1	1931,8	1923,5	1910,4	1887,8	1849,7	1795,5
	wieś	1426,2	1431,4	1436,7	1464,9	1495,7	1524,7	1544,6	1550,8
0-2 lat	ogółem	100,0	98,8	98,3	96,6	98,1	92,5	80,8	70,1
	miasta	51,7	51,2	50,8	49,0	48,9	45,2	38,5	32,8
	wieś	48,3	47,6	47,5	47,6	49,2	47,3	42,3	37,4
3-6 lat	ogółem	144,7	141,1	137,6	130,5	129,3	130	119,5	103,4
	miasta	73,6	72,0	70,7	66,7	64,9	64,1	57,6	48,7
	wieś	71,2	69,0	66,9	63,8	64,3	65,9	62,0	54,7
7-12 lat	ogółem	261,1	249,7	239,9	207,4	196,2	194,8	194,7	179,4
	miasta	131,6	125,5	120,2	105,8	99,8	97,1	95,2	85,7
	wieś	129,5	124,2	119,6	101,6	96,4	97,7	99,5	93,7
13-15 lat	ogółem	153,3	150,3	145,8	116,7	102,4	97,9	97,4	97,6
	miasta	80,6	78,0	75,0	58,3	52,5	49,6	48,4	47,7
	wieś	72,7	72,2	70,8	58,4	49,9	48,2	49,0	49,9
16-18 lat	ogółem	168,4	161,3	156,1	133,1	109,7	99,1	97,5	98,5
	miasta	92,0	87,0	83,4	68,2	55,8	51,4	49,6	49,1
	wieś	76,4	74,3	72,7	65,0	53,9	47,7	47,9	49,5
19-24 lat	ogółem	361,9	362,6	359,3	313,5	262,8	219,2	199,6	195,8
	miasta	213,4	211,1	206,4	169,9	136,9	113,9	104,3	100,6
	wieś	148,5	151,6	152,9	143,6	125,9	105,3	95,3	95,2
0-17 lat	ogółem	768,3	745,2	724,4	638,0	598,0	581,1	557,4	516,5
	miasta	396,7	383,2	371,5	324,1	302,9	290,2	272,6	247,6
	wieś	371,6	362,0	352,9	313,9	295,1	290,9	284,7	268,9
18-59/64 lat	ogółem	2131,6	2157,6	2180,1	2227,5	2179,1	2098,8	2031,1	1984,0
	miasta	1264,8	1275,6	1283,3	1278,3	1216,1	1145,6	1090,9	1049,0
	wieś	866,8	881,9	896,8	949,2	963,0	953,2	940,2	935,0
60/65 lat i więcej	ogółem	460,0	461,7	463,9	522,8	629,1	732,6	805,8	845,8
	miasta	272,4	274,3	276,9	321,1	391,5	452,0	486,2	498,9
	wieś	187,7	187,4	187,0	201,7	237,6	280,6	319,6	346,9

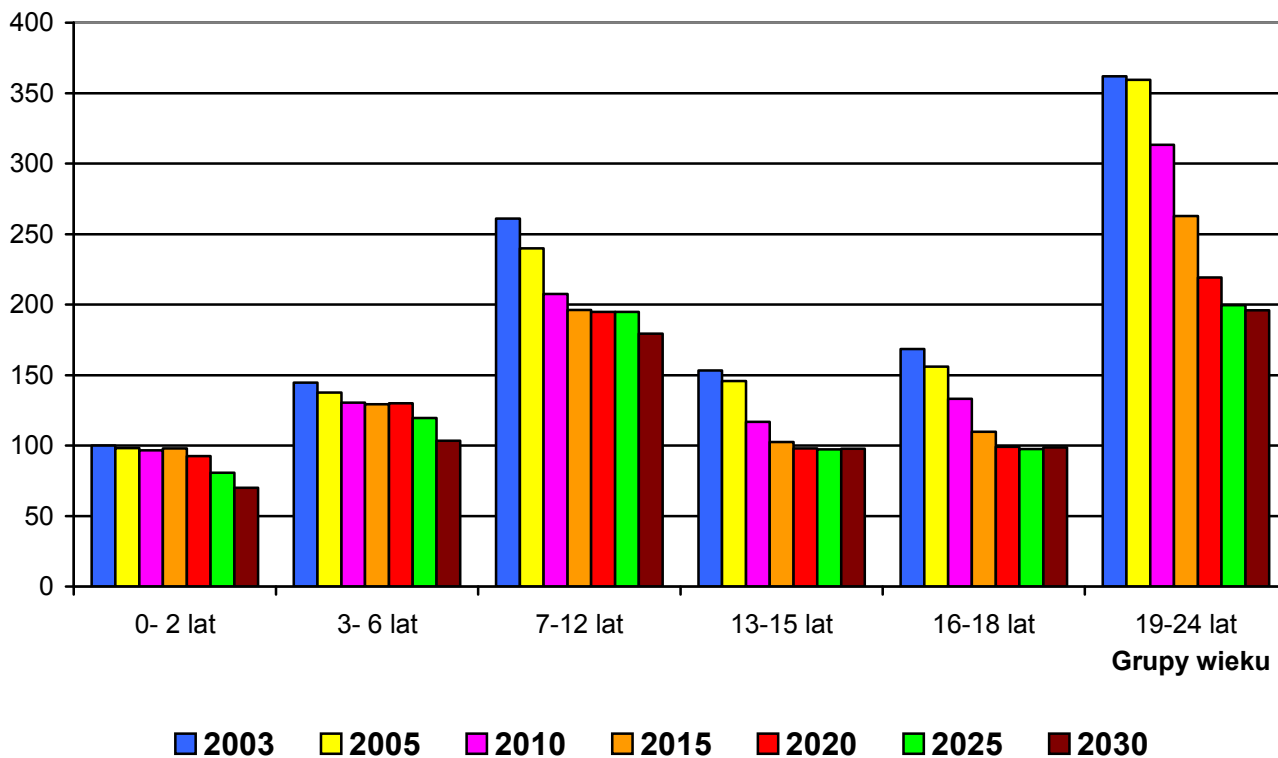
Prognoza ludności oparta jest na wynikach Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2002. W województwie wielkopolskim zakłada się regularny przyrost ludności do roku 2020, po czym jej liczba zacznie się zmniejszać. Dotyczy to w szczególności ludności wiejskiej, bo w przypadku ludności miejskiej prognozowany jest jej regularny spadek. Do 2020 roku liczba ludności Wielkopolski zwiększy się o 1,6%, ale potem do 2030 roku ulegnie zmniejszeniu, osiągając 99,6% wielkości z roku 2003.

Jest to tendencja odwrotna niż w kraju, gdzie w ciągu całego prognozowanego okresu regularnie będzie następował spadek liczby ludności – w 2030 roku osiągając 93,5% wielkości z roku 2003.

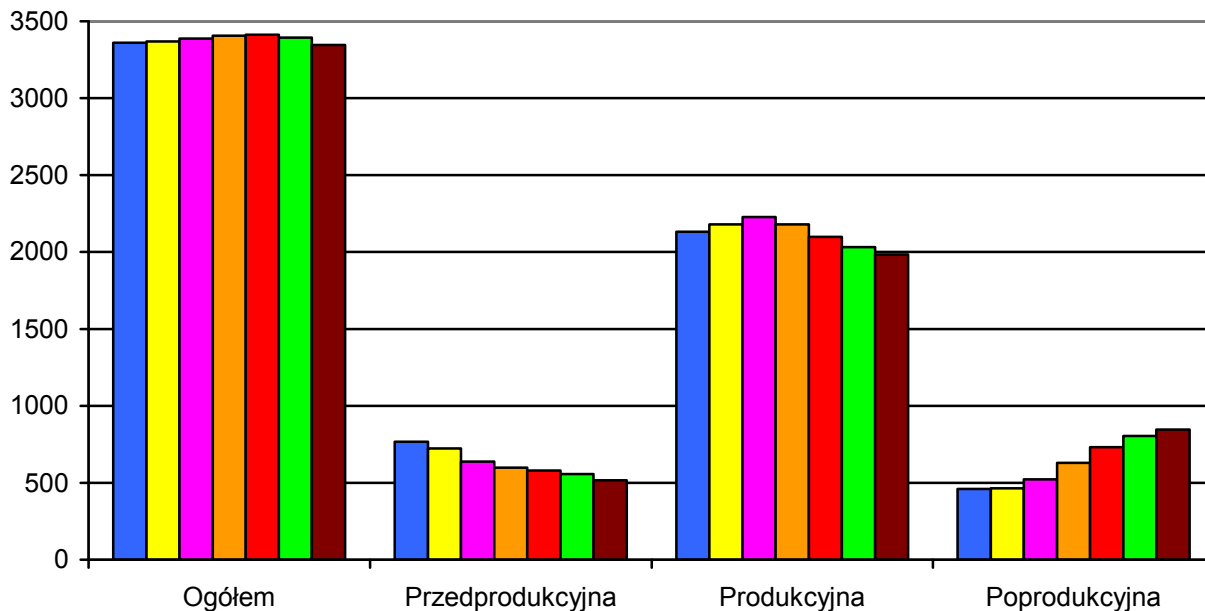

Prognoza ludności Wielkopolski 2003-2030

Ludność w tys.

Ludność w tys.

W prognozowanym okresie nastąpią zmiany w strukturze ludności według grup wieku. Liczebność grupy wiekowej 0-17 lat (grupa przedprodukcyjna), pomimo nieznacznych wahań, zmniejszy się do 2020 roku o 24,3% a do 2030 roku osiągnie 67,2% wielkości z roku 2003. Udział tej grupy wiekowej w populacji województwa wielkopolskiego obniży się z 22,9% w roku 2003 do 17,0% w roku 2020 i do 15,4% w roku 2030.

Udział grupy ludności w wieku produkcyjnym (18-59/64 lat), po okresie wzrostu do 2010 roku, zacznie się obniżać i zmniejszy się z 63,4% w roku 2003 do 61,5% w roku 2020, by w roku 2030 osiągnąć 59,3% populacji województwa.

Ludność w wieku emerytalnym to jedyna grupa, w której w całym okresie prognozowanym przewidywany jest stały, znaczący wzrost liczby ludności. Do 2020 liczba ludności w wieku poprodukcyjnym zwiększy się w porównaniu do roku 2003 o 59,3%, a do 2030 roku – o 83,9% (w kraju w tym czasie tylko o 65,3%). Będzie to bardzo istotny problem dla Wielkopolski, w wymiarze większym niż średnio w kraju.

Zmiany w grupie ludności w wieku nieprodukcyjnym (łącznie przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym), o przewidywanej dynamice do 2030 roku 110,9% wobec 93,1% w przypadku ludności w wieku produkcyjnym (w kraju odpowiednio 105,4% wobec 86,4%), spowodują wzrost współczynnika obciążenia demograficznego, który według prognoz wyniesie 69 osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym (w kraju 72 osoby).

Biorąc pod uwagę podział części populacji w wieku od 0 do 24 lat na poszczególne grupy wiekowe generalnie prognoza ludności w Wielkopolsce we wszystkich tych grupach wskazuje tendencję malejącą. I tak do 2020 roku populacja dzieci w wieku 0 - 2 lata (grupa „żłobkowa”) zmniejszy się o 7,5% w stosunku do roku 2003, następnie tendencja spadkowa pogłębi się, by w 2030 roku osiągnąć 70% wielkości z roku 2003.

Podobna tendencja jest przewidywana dla grupy w wieku 3 - 6 lat (grupa „przedszkolna”). Do 2020 roku liczebność tej grupy zmniejszy się o 10,2%, a w roku 2030 będzie to 71,5% stanu z roku 2003.

Grupa w wieku 7 - 12 lat (dzieci objęte zakresem szkolnictwa podstawowego) do 2020 roku ulegnie zmniejszeniu o 25,4%, a w roku 2030 osiągnie 68,7% wielkości z 2003 roku. Największy spadek przewidywany jest do roku 2010, potem jego tempo ulegnie zmniejszeniu.

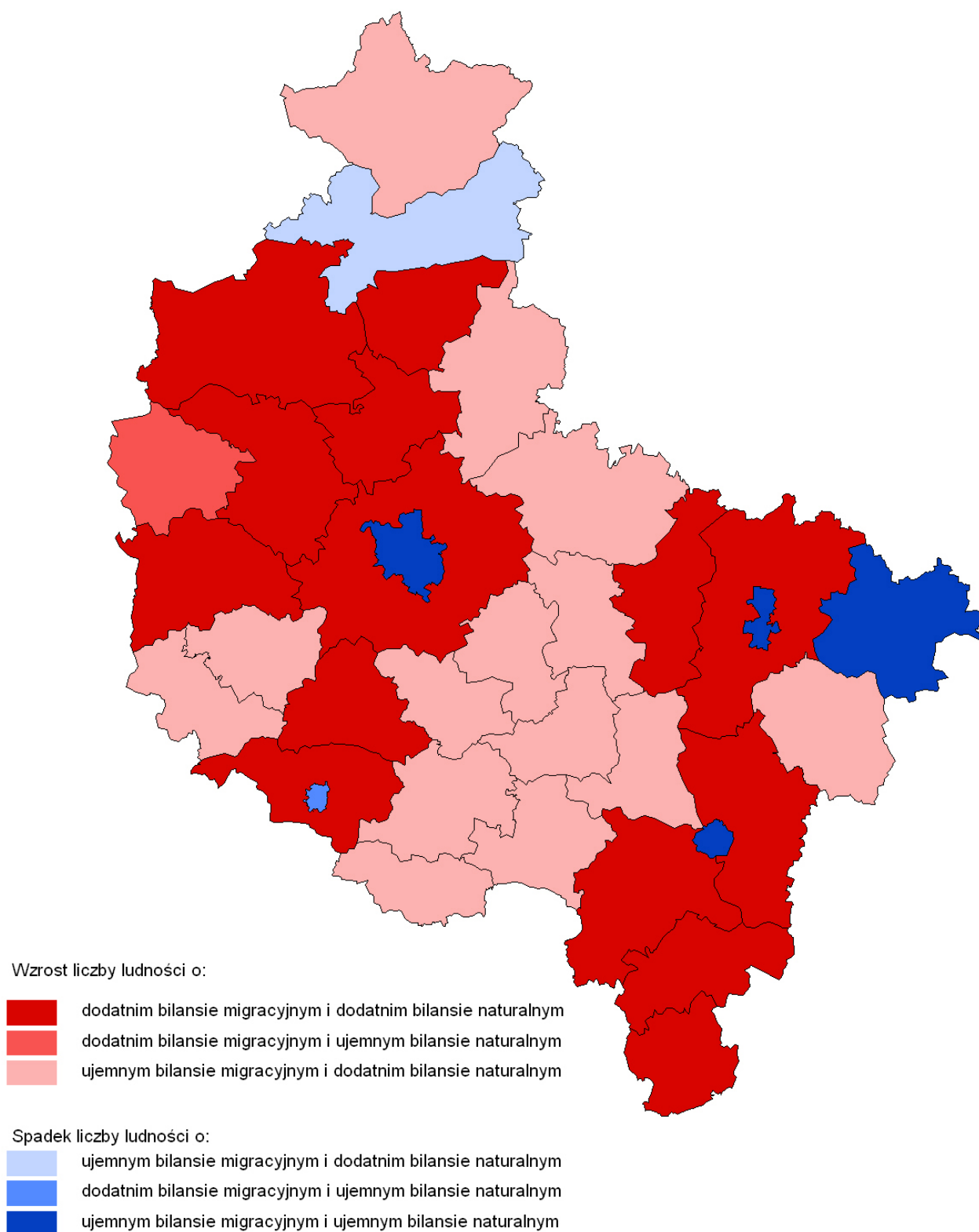
W grupie młodzieży objętej szkolnictwem gimnazjalnym (13 - 15 lat) regularny spadek liczebności populacji będzie występował do roku 2020. Ulegnie ona zmianie w najbliższych 17 latach i zmniejszy się o ok. 55,5 tys. osób, tj. 36,2%. Po roku 2020 przewiduje się w tej grupie wieku stabilizację na poziomie nieco ponad 97 tys. osób.

W grupie wiekowej 16 - 18 lat (młodzież objęta szkolnictwem ponadgimnazjalnym) do 2020 roku spadek populacji wyniesie aż 41% (ponad 69 tys. osób). Przewiduje się, że w roku 2030 liczebność tej grupy młodzieży stanowić będzie zaledwie 58,5% stanu z 2003 roku.

Bardzo duży spadek populacji przewidywany jest także w grupie wieku 19 - 24 lat. Do 2020 roku populacja ta zmniejszy się o ponad 39%, tj. o ponad 142 tys. osób. W kolejnym dziesięcioleciu nastąpi dalszy spadek w tej grupie - o kolejne 6,5%. W 2030 roku będzie to więc ok. 54% populacji tej grupy z 2003 roku. To największy przewidywany spadek wielkości populacji wśród wszystkich grup wiekowych w województwie wielkopolskim.

Z analizy prognozy ludności w poszczególnych podregionach NUTS 3 (według funkcjonalnych grup wiekowych) wynika, iż w podregionach: kaliskim, konińskim i pilskim

**Ryc. 3 Zmiany ludnościowe w powiatach Wielkopolski
prognozowane na lata 2003-2020**

ogólna prognoza tendencji jest podobna we wszystkich grupach wieku, jak dla całego województwa wielkopolskiego.

W przypadku podregionów poznańskiego i m. Poznań jest inaczej. Podczas gdy w całej Wielkopolsce liczba ludności do roku 2020 będzie nieznacznie rosła, a potem zacznie się zmniejszać, tak w podregionie m. Poznań w całym okresie prognostycznym wystąpi zdecydowana tendencja spadkowa. W latach 2003 – 2030 liczba ludności m. Poznania zmniejszy się o ponad 90 tys. osób. Znaczną część tej wielkości stanowić będą osoby zaliczane do grupy ludności w wieku produkcyjnym.

Odmierna sytuacja wystąpi w podregionie poznańskim, gdzie w całym analizowanym okresie prognostycznym przewidywany jest wzrost liczby ludności - o ponad 92 tys. osób do roku 2020 oraz o dalsze 13 tys. do roku 2030. Powyższa analiza zdaje się wskazywać na przepływ pewnej części ludności z m. Poznania na obszar podregionu poznańskiego.

Wnioski:

1. **Potencjał demograficzny nie jest rozmieszczony równomiernie na całym obszarze województwa.**
2. **W ostatnich latach następował wzrost liczby ludności w wieku produkcyjnym, a spadek w grupie nieprodukcyjnej.**
3. **Wysoki jest odsetek ludzi młodych.**
4. **Znaczna część województwa to obszary o niskim poziomie życia mieszkańców, szczególnie ludności rolniczej.**
5. **Prognoza ludności zakłada regularny przyrost liczby ludności do roku 2020, a następnie jej spadek.**
6. **Do roku 2020 wystąpi znaczny (wyższy niż średnio w kraju) przyrost ludności w wieku emerytalnym oraz zdecydowany spadek w grupie dzieci i młodzieży 0-24 lat.**
7. **Znacznemu zmniejszeniu ulegnie liczba ludności m. Poznania – głównie na rzecz podregionu poznańskiego.**

2. RYNEK PRACY

zmienna	przekrój terytorialny	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	
Pracujący wg faktycznego miejsca pracy w tys.									
ogółem	Polska	A	x	x	x	15159,2	14670,5	14607,1	14452,8
		B	x	x	x	x	x	12486,7	12332,5
	NUTS 2	A	x	x	x	1351,1	1308,3	1318,4	1318,8
		B	x	x	x	x	x	1184,9	1185,3
Rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo	Polska	A	x	x	x	4304,6	4289,7	4281,6	4258,8
		B	x	x	x	x	x	2161,1	2138,3
	NUTS 2	A	x	x	x	349,7	347,2	345,8	342,9
		B	x	x	x	x	x	212,3	209,4
Przemysł i budownictwo	Polska	x	x	x	3949,0	3700,7	3564,4	3488,9	
	NUTS 2	x	x	x	404,3	384,5	377,9	383,3	
Usługi rynkowe	Polska	x	x	x	4602,1	4377,6	4492,7	4481,5	
	NUTS 2	x	x	x	410,3	388,6	405,4	405,3	
Usługi nierynkowe	Polska	x	x	x	2303,5	2302,5	2268,5	2217,4	
	NUTS 2	x	x	x	186,8	188,0	189,3	186,9	

Dane dotyczące **pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie** według stanu podano w dwóch ujęciach:

A - dane z uwzględnieniem pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie przy wykorzystaniu wyników Powszechnego Spisu Rolnego 1996

B - dane z uwzględnieniem pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie przy wykorzystaniu wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań i Powszechnego Spisu Rolnego 2002

W Wielkopolsce w 2003 roku pracowało prawie 1 186 tys. osób, z tego najwięcej w przemyśle i budownictwie - ponad 32% (w kraju 28,3%). Udział pracujących w sektorze usług rynkowych w ogólnej liczbie pracujących w Wielkopolsce wyniósł 34,2% (Polska 36,3%), a w sektorze pozostałych usług 5,8% (Polska – 18%). Wskaźnik udziału liczby pracujących do ogółu ludności wynosił 35,3% (przy średniej krajowej 32,3%).

zmienna	Przekrój terytorialny	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Przeciętne zatrudnienie wg sekcji										
ogółem	Polska A	x	x	x	x	9637136	9354054	9050216	8759526	8684952
	B								8736310	8661736
	NUTS 2 A	x	x	x	x	896630	859787	831425	806432	821979
	B								803785	819332
Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo	Polska A	x	x	x	x	220551	211222	199549	189678	182766
	B								166462	159550
	NUTS 2 A	x	x	x	x	33497	31899	29945	28692	25260
	B								26045	24528
Przemysł	Polska	x	x	x	x	3138346	2954973	2820642	2670465	2639114
	NUTS 2	x	x	x	x	314166	301761	290987	280382	295300
Budownictwo	Polska	x	x	x	x	710379	661854	627806	545544	496362
	NUTS 2	x	x	x	x	67842	60962	57516	52260	49371
Handel i naprawy	Polska	x	x	x	x	1318356	1324975	1295625	1291090	1308046
	NUTS 2	x	x	x	x	142999	137053	134787	136582	139807
Hotele i restauracje	Polska	x	x	x	x	142808	144525	145012	136291	134848
	NUTS 2	x	x	x	x	10705	10097	10675	10115	10363
Transport, gospodarka magazynowa i łączność	Polska	x	x	x	x	686283	654852	630352	601877	586337
	NUTS 2	x	x	x	x	58288	51951	46370	36722	36593
Pośrednictwo finansowe	Polska	x	x	x	x	287355	251781	240862	236981	226320
	NUTS 2	x	x	x	x	23298	20941	18519	17245	15710
Obsługa nieruchomości i firm; nauka	Polska	x	x	x	x	583033	614224	637265	671295	699486
	NUTS 2	x	x	x	x	41800	44329	46807	48389	50477
Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe ubezpieczenia społeczne i zdrowotne	Polska	x	x	x	x	419031	470882	514375	507922	531112
	NUTS 2	x	x	x	x	32498	35766	39890	39882	41548
Edukacja	Polska	x	x	x	x	894491	899606	876472	867057	960764
	NUTS 2	x	x	x	x	76082	77542	77258	78204	88962
Ochrona zdrowia i opieka społeczna	Polska	x	x	x	x	941264	869839	804156	776359	653647
	NUTS 2	x	x	x	x	73517	65132	60282	58517	47243

Dane dotyczące **pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie** według stanu podano w dwóch ujęciach:

A - dane z uwzględnieniem pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie przy wykorzystaniu wyników Powszechnego Spisu Rolnego 1996

B - dane z uwzględnieniem pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie przy wykorzystaniu wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań i Powszechnego Spisu Rolnego 2002

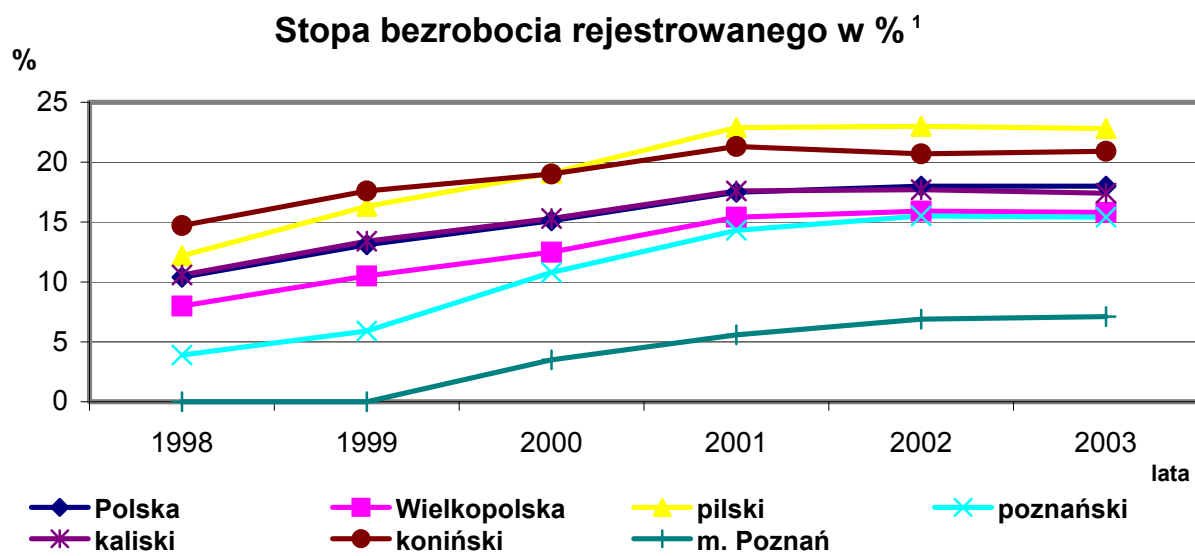
Na koniec grudnia 2004 r. w województwie wielkopolskim zarejestrowanych było 232251 bezrobotnych. Stopa bezrobocia wynosiła 16,2%, przy średniej krajowej 19,1 % (w Unii Europejskiej 8,9% - grudzień 2004r.). Pod względem stopy bezrobocia Wielkopolska utrzymuje 4. pozycję w kraju. Z danych wynika, że sytuacja na wielkopolskim rynku pracy stopniowo się polepsza (od grudnia 2002 r. zmalała dynamika wzrostu bezrobocia, a od marca 2003 r. zaczęła maleć również liczba zarejestrowanych bezrobotnych).

zmienna	przekrój terytorialny	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	
Bezrobotni zarejestrowani w tys.	Polska	1831,4	2349,8	2702,6	3115,1	3217,0	3175,7	2999,6	
	NUTS 2	121,5	164,6	193,3	237,3	249,2	247,9	232,2	
	NUTS 3								
	pilski	20,7	28,4	33,2	40,3	40,3	39,4	36,1	
	pozański	29,3	46,3	50,5	67,1	74,9	76,0	72,6	
	kaliski	39,8	50,9	57,3	66,0	66,9	65,4	58,7	
	koniński	31,7	38,9	41,4	46,8	45,4	45,2	43,3	
m. Poznań	x	x	11	17,1	21,7	21,9	21,5		
Bezrobotni zarejestrowani na 1000 pracujących w gospodarce narodowej	Polska	x	183,1	217,7	212,3	220,2	254,3		
	NUTS 2	x	145,9	177,0	181,4	189,1	209,2		
	NUTS 3								
	pilski	x	240,3	292,3	361,4	370,4			
	pozański	x	137,4	153,3	209,0	235,5			
	kaliski	x	182,5	213,3	249,2	255,9			
	koniński	x	244,0	267,3	306,8	298,4			
m. Poznań	x	x	x	76,3	97,9				
Stopa bezrobocia rejestrowanego w %	Polska	A	10,4	13,1	15,1	17,5	18,0		
		B	x	x	x	x	x	20,0	19,1
	NUTS 2	A	8	10,5	12,5	15,4	15,9	15,8	
		B	x	x	x	x	x	17,1	16,2
	NUTS 3								
	pilski	A	12,2	16,3	19,1	22,9	23,0	22,8	
		B	x	x	x	x	x	24,6	22,9
	pozański	A	3,9	5,9	10,8	14,3	15,5	15,4	
		B	x	x	x	x	x	16,5	15,9
	kaliski	A	10,6	13,4	15,3	17,6	17,7	17,4	
		B	x	x	x	x	x	19,5	17,8
	koniński	A	14,7	17,6	19	21,3	20,7	20,9	
		B	x	x	x	x	x	24,6	23,8
m. Poznań	A	x	x	3,5	5,6	6,9	7,1		
	B	x	x	x	x	x	7,1	7,0	

Dane dotyczące **pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie** według stanu podano w dwóch ujęciach:

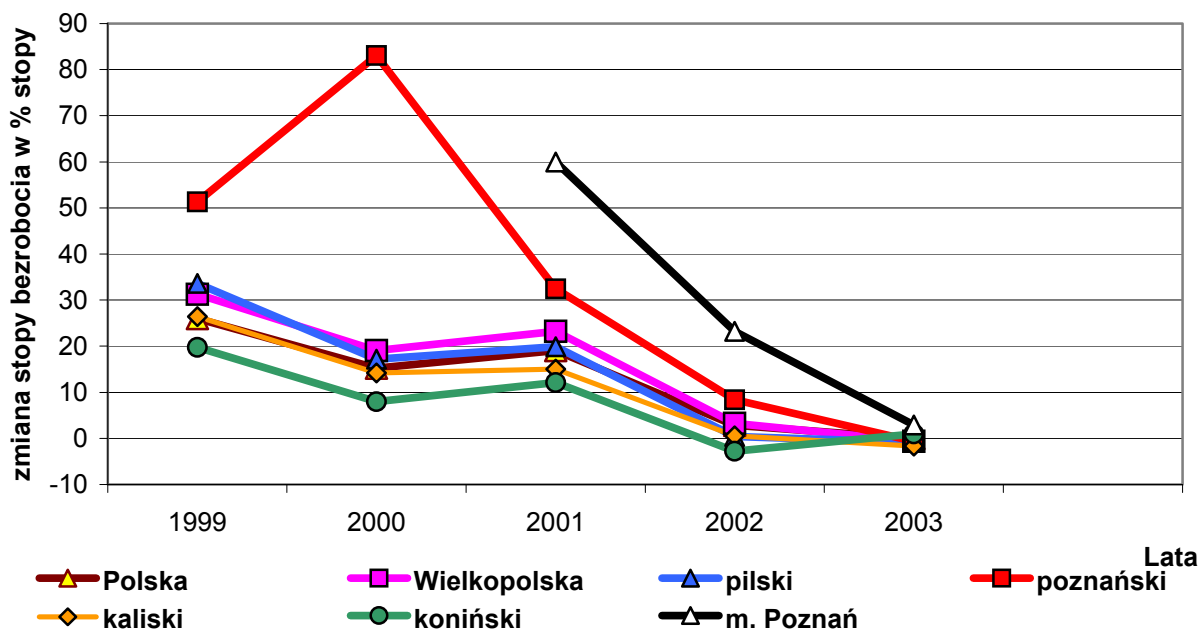
A - dane z uwzględnieniem pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie przy wykorzystaniu wyników Powszechnego Spisu Rolnego 1996

B - dane z uwzględnieniem pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie przy wykorzystaniu wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań i Powszechnego Spisu Rolnego 2002r.

¹ Stopa bezrobocia w ujęciu B podawana jest od roku 2002, przez co - w związku z niemożliwością porównania wcześniejszych danych dotyczących wysokości stopy bezrobocia, poniższy wykres wykonano na podstawie danych w ujęciu A.

Dynamika stopy bezrobocia według podregionów na tle Wielkopolski i kraju

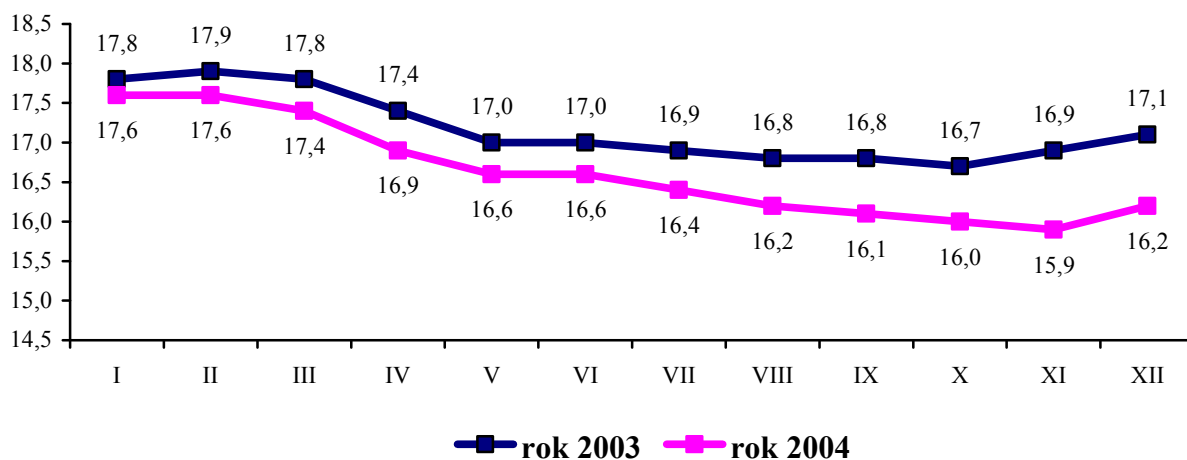

Bezrobocie według BAEL² w IV kwartale 2004r. wyniosło 274 tys. (w tym 146 tys. – kobiety, 118 – wieś). Stopa bezrobocia kształtowała się na poziomie 18,5% (22,0% – kobiety, 19,5% - wieś, 37,0% - osoby poniżej 24 roku życia).

Główne cechy bezrobocia w Wielkopolsce są zbliżone do tych, jakie charakteryzujące są dla całego kraju. Jedną z takich cech jest stały, wysoki udział kobiet wśród bezrobotnych (ponad 55% w 2004.). W Unii Europejskiej stopa bezrobocia dla mężczyzn wzrosła z 7,1% (grudzień 2002) do 7,3% (grudzień 2003). W tym samym okresie stopa bezrobocia wśród kobiet wzrosła z 8,8% do 8,9%.

² Dane od I kwartału 2003 r. uogólniono na podstawie bilansów ludności opracowanych przy wykorzystaniu Narodowego Spisu powszechnego z 2002r., dane nieporównywalne z wynikami badań publikowanymi dla okresów wcześniejszych. Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) prowadzone jest w cyklu kwartalnym metodą obserwacji ciągłej.

Stopa bezrobocia w województwie wielkopolskim według miesięcy 2004r. w porównaniu z 2003r.

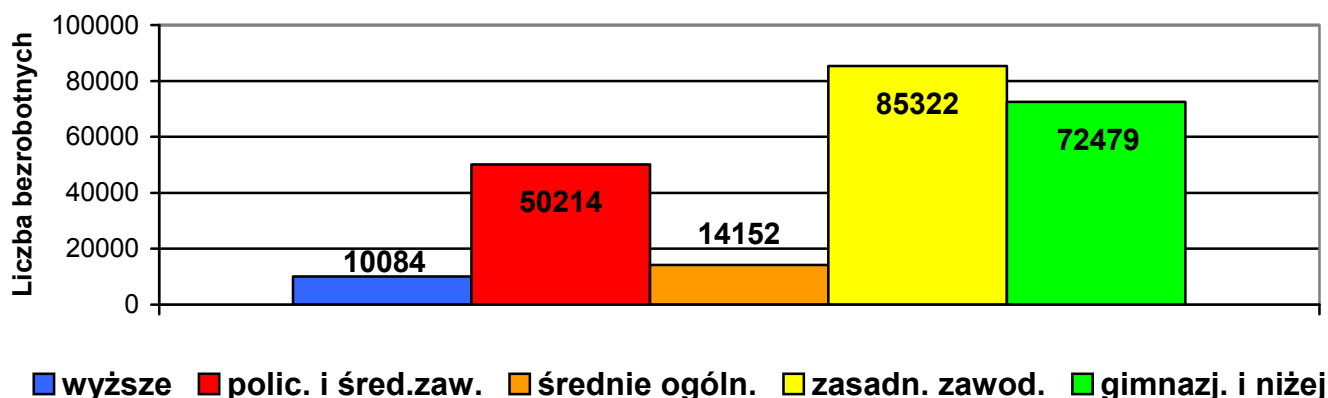
Wśród bezrobotnych znaczny jest odsetek absolwentów szkół. W maju 2004 r. wynosił on 5,1% (12253 absolwentów). W grupie tej przeważają absolwenci: szkół zasadniczych zawodowych, policealnych i średnich zawodowych. Sytuacja jednoznacznie wskazuje na potrzebę weryfikacji kierunków kształcenia.

zmienna	przekrój terytorialny	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Zarejestrowane bezrobotne kobiety w % bezrobotnych ogółem	Polska	x	x	x	x	x	55,2	52,7	51,2	51,4	52,3
	NUTS 2	x	x	x	x	x	57,5	53,9	52,1	53,3	55,1
	NUTS 3										
	pilski	x	x	x	x	x	58,1	54,3	53,3	53,9	55,7
	poznański	x	x	x	x	x	58,2	53,3	51,5	52,9	55,1
	kaliski	x	x	x	x	x	58,8	55,5	53,1	54,3	56,3
	koniński	x	x	x	x	x	54,8	52,3	51,2	52,0	53,5
m. Poznań	x	x	x	x	x	58,2	52,6	51,2	52,9	53,6	
Zarejestrowani długotrwale bezrobotni w % bezrobotnych ogółem	Polska	x	x	x	40,4	38,7	44,7	43,1	51,2	52,5	52,2
	NUTS 2	x	x	x	38,9	35,1	41,7	44,0	47,9	49,9	48,4
	NUTS 3										
	pilski	x	x	x	31,9	32,5	41,6	44,3	51,8	49,5	
	poznański	x	x	x	30,9	22,3	34	37,5	42,9	47,8	
	kaliski	x	x	x	40,9	38,7	45	47,9	50,4	51,8	
koniński	x	x	x	48,5	47,4	51,3	53,4	55,1	53,8		
m. Poznań	x	x	x	x	x	23,7	27,6	34,9	43,9		
Bezrobotni zarejestrowani w wieku do 25 lat w % bezrobotnych ogółem	Polska	x	x	x	30,9	31	30,4	29,5	27,8	26,0	24,3
	NUTS 2	x	x	x	35,4	35,8	34,9	34,4	32,3	29,6	27,4
	NUTS 3										
	pilski	x	x	x	31,7	32,1	30,1	30,1	29,2	27,0	25,5
	poznański	x	x	x	34,3	35,8	36,4	36,5	34,0	31,1	28,2
	kaliski	x	x	x	35,5	36,6	36,3	34,8	33,0	30,7	28,7
koniński	x	x	x	38,9	37,7	36,4	36,1	34,0	31,7	30,4	
m. Poznań	x	x	x	x	x	29,2	29,5	26,1	21,5	18,7	

Bezrobocie pozostaje w ścisłym związku z poziomem wykształcenia. Najliczniejszą grupę bezrobotnych w 2004 r. stanowiły osoby legitymujące się wykształceniem zasadniczym zawodowym (36,7% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych) - oraz podstawowym i niepełnym podstawowym – 31,2%. W porównaniu z rokiem 2003 w Wielkopolsce zwiększyła się liczebność bezrobotnych z wykształceniem wyższym; w końcu grudnia 2004 r. stanowili oni 4,3%, podczas gdy przed rokiem 3,6%.

Struktura bezrobotnych według poziomu wykształcenia

Kolejną negatywną cechą bezrobocia w Wielkopolsce jest znaczny odsetek osób pozostających przez długi okres bez pracy. W 2004 r. blisko 49% bezrobotnych nie miało pracy dłużej niż 1 rok, a 31,9% powyżej 2 lat (35,2% w Polsce). Dotyczy to głównie osób w górnych granicach wieku aktywności zawodowej.

Wśród bezrobotnych 19,9% stanowiły na koniec 2004r. osoby dotychczas niepracujące. Bezrobotni ze stażem od 1 do 5 lat to 20,9% populacji bezrobotnych. Liczną grupę - 17,2% stanowią osoby ze stażem 10 – 20 lat, a następnie 5 -10 lat pracy – 14,8%, do 1 roku - 14,2%, 20-30 lat pracy – 11,4%. Najmniej jest osób mających więcej niż 30 lat doświadczenia zawodowego – 1,6%.

Biorąc pod uwagę kwalifikacje stwierdza się, iż 86% populacji bezrobotnych posiada konkretny zawód (specjalność). Podobnie jak w latach poprzednich najliczniej reprezentowanymi grupami zawodowymi wśród bezrobotnych są: sprzedawcy, kucharze, robotnicy produkcji wyrobów włókienniczych i odzieży, a przede wszystkim krawcy, szwacze i tapicerzy, mechanicy maszyn i urządzeń.

Aktualna sytuacja na wielkopolskim rynku pracy nie jest korzystna. Negatywne tendencje związane są m.in. z utratą prawa do zasiłku i nie znalezieniem pracy, niewielką liczbą ofert w Urzędach Pracy, czy niechęcią bezrobotnych do przekwalifikowania się.

Wysokie poziom bezrobocia na wsi, zarówno rejestrowanego, jak i utajonego, to kolejny niepokojący problem rynku pracy. Liczba bezrobotnych zamieszkujących tereny wiejskie w województwie wielkopolskim wyniosła na koniec grudnia 2004 roku 105810 osób, czyli 45,6% ogółu zarejestrowanych (w Polsce 42%), w tym kobiety stanowiły 54,4% (57552), osoby poniżej 24. roku życia 31,5% (33394) a osoby pobierające zasiłek 16,0% (16955 osób).

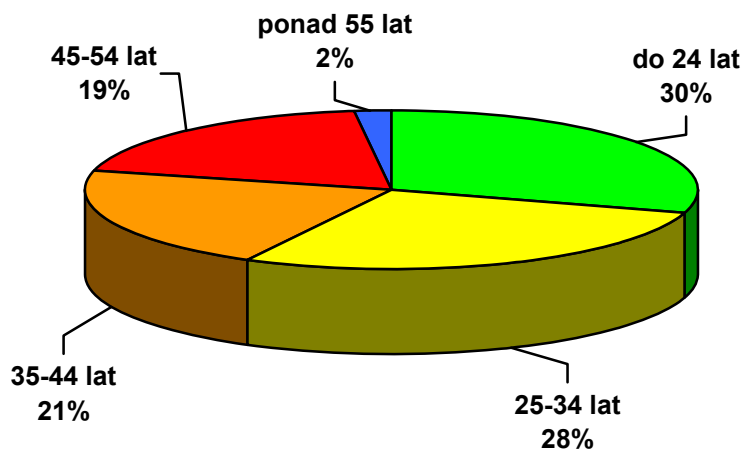
Bezrobotnych zamieszkałych na wsi charakteryzuje niski poziom wykształcenia oraz niższa mobilność i gotowość do przyuczenia do zawodu lub zmiany kwalifikacji. Według danych z końca grudnia 2004 r. 40,5% bezrobotnych mieszkańców wsi to osoby, które ukończyły zasadnicze szkoły zawodowe, a 33,7% to osoby z wykształceniem gimnazjalnym lub niższym, czyli bez zawodu. Tylko 2,5% bezrobotnych z terenów wiejskich ma wykształcenie wyższe.

Największym odsetkiem bezrobotnych zamieszkałych na wsi charakteryzował się w 2004 r. podregion koniński (24959) - 57,6% ogółu bezrobotnych mieszkańców podregionu konińskiego. Wśród powiatów najwyższy odsetek bezrobotnych zamieszkałych na wsi występuje w powiatach wolsztyńskim 74,8%, pleszewskim 71,2% i słupeckim 70,1%.

Największy procentowy udział wśród bezrobotnych mają najmłodsze roczniki osób w wieku produkcyjnym. Aż blisko 28% bezrobotnych w 2004r. to osoby między 25. a 26. ro-

kiem życia, a 27,5 % to bezrobotni w wieku poniżej 25 lat (w Unii Europejskiej 15,4% w grudniu 2003r.).

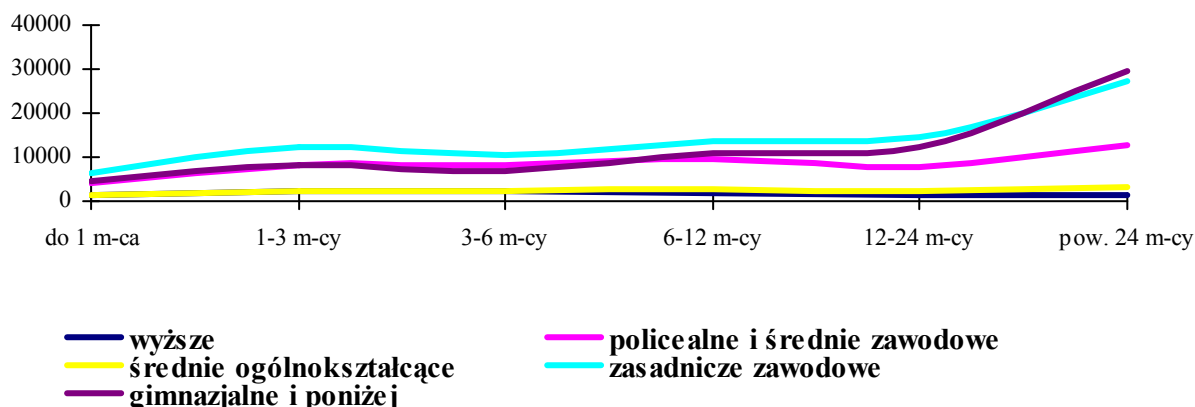
Struktura bezrobotnych według wieku

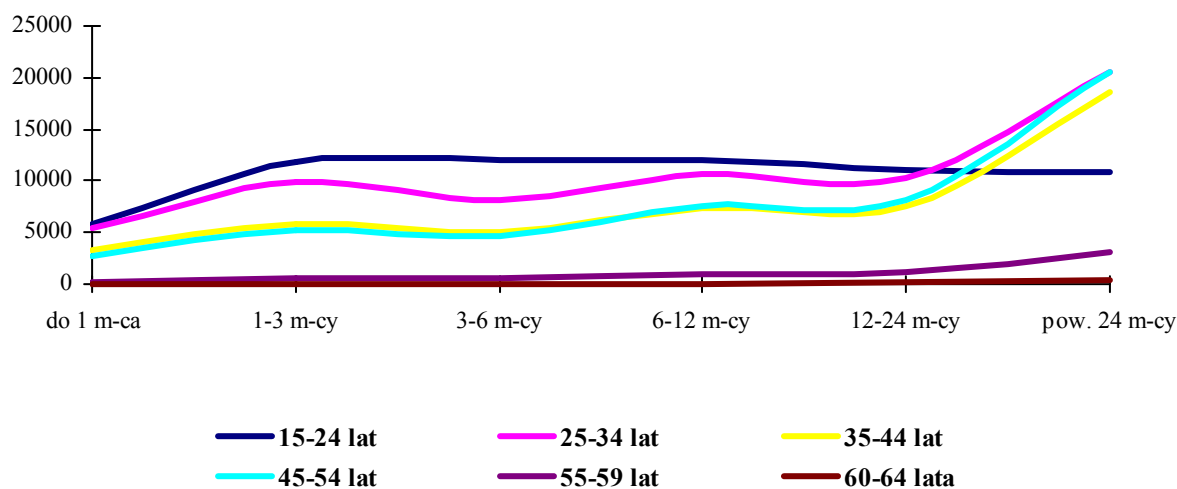
Region charakteryzuje się silnym przestrzennym zróżnicowaniem poziomu bezrobocia. Miasto Poznań na koniec grudnia 2004 r. miało 7-procentową stopę bezrobocia, powiat kępiński 9,2 %, poznański 9,9 %, natomiast powiat koniński 27,2 %, złotowski 26,8% i wągrowiecki 26,1 %. W ponad połowie powiatów wielkopolskich (w 18) stopa bezrobocia przekraczała średnią stopę bezrobocia dla kraju. Najtrudniejsza sytuacja występuje w podregionach pilskim i konińskim.

W porównaniu z rokiem 2003, w grudniu 2004r. liczba bezrobotnych spadła o 15,7 tys., czyli o ok. 6,3 %. Tylko w latach 2000-2003 liczba bezrobotnych w Wielkopolsce wzrosła o 54,6 tys. osób, tj. prawie o 30%. Dla porównania w kraju przyrost liczby bezrobotnych w tym okresie wyniósł ok. 20%. Najwyższym tempem wzrostu liczby bezrobotnych od 2000 roku charakteryzowały się podregiony m. Poznań oraz poznański. Natomiast najmniej wzrost liczby bezrobotnych w ostatnich latach zanotowano w podregionach kaliskim i konińskim.

Liczba bezrobotnych według wykształcenia i czasu pozostawania bez pracy w województwie wielkopolskim w końcu 2004r.

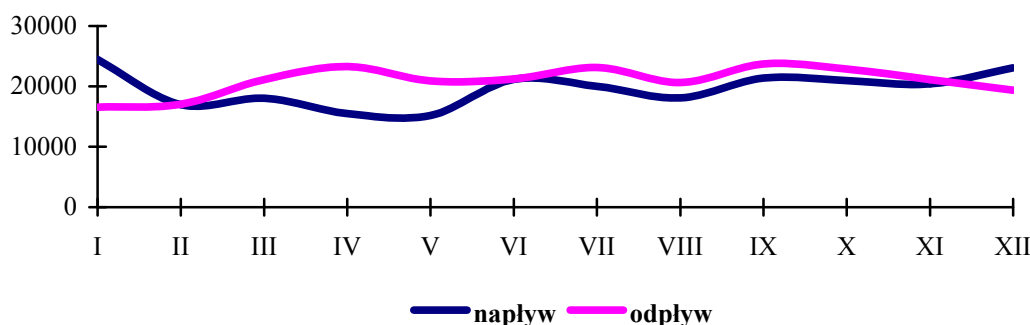
Liczba bezrobotnych według wieku i czasu pozostawania bez pracy w województwie wielkopolskim w końcu 2004r.

W grudniu 2004r. liczba nowo zarejestrowanych bezrobotnych w Wielkopolsce wynosiła 23076 bezrobotnych (w tym 3798 po raz pierwszy, 19278 po raz kolejny od 1990r.), wyrejestrowanych 19352 (w tym 3083 z tytułu rozpoczęcia szkolenia lub stażu, 8040 z tytułu podjęcia pracy - w tym: 668 - pracy sezonowej, 267 – robot publicznych, 175 – prac interwencyjnych), zanotowano 4521 ofert pracy w ciągu miesiąca, a 1252 na koniec miesiąca grudnia. W urzędach pracy w 2004r. na 1 ofertę pracy przypadało 186 osób (średnia dla Polski wyniosła 227 osób).

Wydatki Funduszu Pracy – obejmujące zasiłki dla bezrobotnych, świadczenia i zasiłki przedemerytalne oraz wydatki związane z aktywną formą pracy bezrobotnym od stycznia do grudnia 2004r. w województwie wielkopolskim wyniosły 738,1 mln zł i są niższe o 88,9 mln zł w stosunku do roku 2003. W ogólnej kwocie tych wydatków zasiłki i świadczenia dla bezrobotnych wyniosły 583,4 mln zł, co stanowi 79% ogółu wydatków. Na przygotowanie młodocianych wydano 23,7 mln zł (3,2%), na aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu 119,1 mln zł (16,1%).

Liczba nowo zarejestrowanych i wyłączonych z ewidencji bezrobotnych w województwie wielkopolskim według miesięcy 2004r.

Rok 2003 był przełomowy dla wielkopolskiego rynku pracy. Był on – po raz pierwszy od 1998 r. – lepszy dla rynku pracy od poprzedniego. Odnotowano minimalny spadek poziomu bezrobocia. W grudniu było mniej zarejestrowanych bezrobotnych niż w tym samym czasie, w roku poprzednim.

W najbliższych kilku latach w naszym województwie, podobnie jak w całej Polsce, nastąpi znaczny przyrost liczby ludności w wieku produkcyjnym, z równocześnie postępującym starzeniem się społeczeństwa. Jest to kolejne zagrożenie dla wielkopolskiego i krajowego rynku pracy.

Wnioski:

- duży udział wśród bezrobotnych - absolwentów, kobiet i najmłodszych roczników osób w wieku produkcyjnym
- największa liczba bezrobotnych w przemyśle i budownictwie
- ściśle powiązanie bezrobocia z poziomem wykształcenia, kwalifikacjami oraz ze stażem pracy
- wysoki poziom bezrobocia na wsi
- silne przestrzenne zróżnicowanie poziomu bezrobocia w regionie

3. EDUKACJA

Województwo wielkopolskie cechują istotne silne strony w dziedzinie nauki i szkolnictwa. Głównym ośrodkiem nauki w regionie jest oczywiście Poznań.. Region może się jednak pochwalić i tym, że znaczące placówki naukowe funkcjonują z dużym powodzeniem na terenach wiejskich lub małych miastach, wymieniając przykładowo: Borówiec (astrofizyka i geofizyka), Słupię Wielką (genetyka i hodowla roślin), Turew (biologia rolna), Pawłowice (zootechnika) czy Kórnik (dendrologia, Biblioteka Kórnicka). Edukacja dzieci i młodzieży w województwie wielkopolskim, wyrażona wskaźnikami skolaryzacji, poziomem na ogół dorównuje wskaźnikom ogólnopolskim.

zmienna 2003/2004 r.	przekrój terytorialny	szkoły (bez szkół specjalnych)	uczniowie	absolwenci
Szkoly podstawowe	Polska	14565	2817959	534729
	NUTS 2	1292	260428	49686
	NUTS 3			
	piłski	163	34065	x
	poznański	425	92389	x
	kaliski	388	65052	x
	koniński	228	37397	x
	m. Poznań	88	31525	x
Gimnazja	Polska	6114	1642386	547431
	NUTS 2	550	152877	50848
	NUTS 3			
	piłski	66	19787	x
	poznański	201	54491	x
	kaliski	140	38186	x

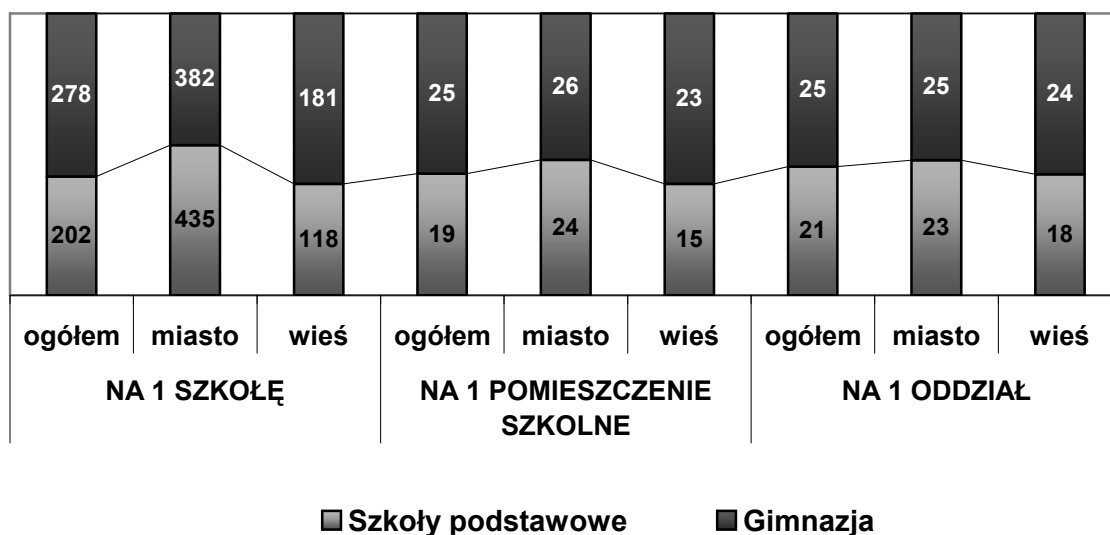
	koniński	77	20883	x
	m. Poznań	66	19530	x
Szkoły zasadnicze (zawodowe) (ponadpodstawowe i ponadgimnazjalne)	Polska	1505	184748	133804
	NUTS 2	128	23062	15049
	NUTS 3			
	pilski	17	3114	x
	poznański	43	8802	x
	kaliski	38	5738	x
	koniński	12	2603	x
	m. Poznań	18	2805	x
	Licea ogólnokształcące - ogółem (w tym ponadpodstawowe)	Polska	2567 (167)	750682 (249482)
NUTS 2		194 (12)	61205 (20281)	18802
NUTS 3				
pilski		28	6620	x
poznański		58	15896	x
kaliski		42	14094	x
koniński		23	6337	x
m. Poznań		43	18258	x
Szkoły zawodowe (bez szkół zasadniczych)	Polska	6303	850024	171375
	NUTS 2	554	76895	13314
	NUTS 3			
	pilski	120	11485	x
	poznański	165	23307	x
	kaliski	103	19354	x
	koniński	90	10948	x
	m. Poznań	76	11801	x
Szkoły policealne	Polska	3171	265744	85723
	NUTS 2	360	24218	7897
	NUTS 3			
	pilski	43	3153	x
	poznański	105	5424	x
	kaliski	65	4061	x
	koniński	29	2192	x
	m. Poznań	118	9388	x

Mimo w miarę równomiernego rozmieszczenia sieci placówek edukacyjnych widoczne są wyraźne dysproporcje, szczególnie w zakresie wyposażenia w niezbędny sprzęt, pomoce naukowe, pracownie, laboratoria. Około 40% szkół podstawowych i 50% gimnazjów nie posiada sal gimnastycznych.

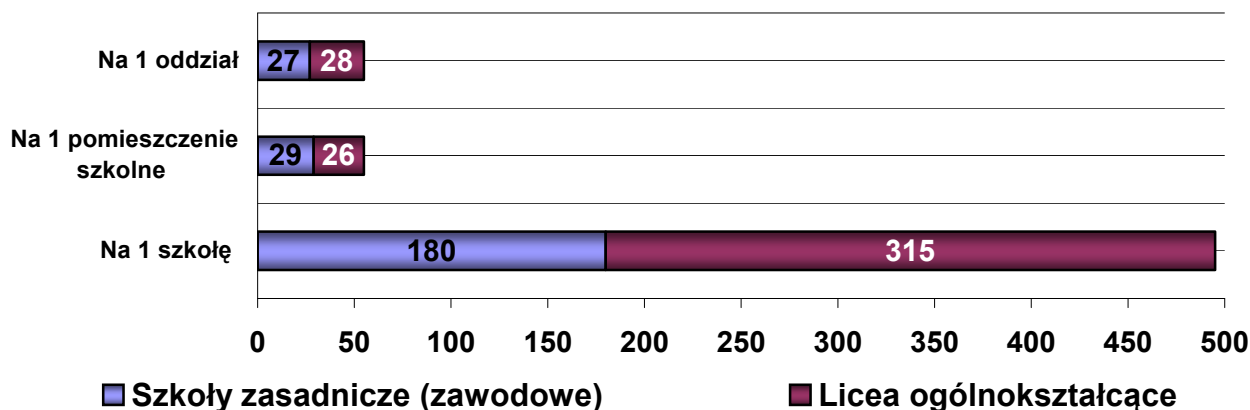
województwo wielkopolskie	Pomieszczenia szkolne i oddziały (bez szkół specjalnych)	ogółem (rok szkolny 2003/2004)	sale lekcyjne	pracownie szkolne		sale gimnastyczne
				ogółem	w tym komputerowe	
				w szkołach podstaw.	13740	
w gimnazjach	6086	4157	1649	145	280	
w szkołach zasadniczych	800	x	x	x	x	
w liceach ogólnokształcących	2373	1445	812	69	116	

Należy dążyć do likwidacji czynników, które utrudniają młodzieży z rejonów marginalizowanych dostęp do edukacji, co w konsekwencji pogłębia ich marginalizację. Do czynników tych należą: brak w środowisku zamieszkania placówek oświatowych (np. na wsi przedszkoli czy dostępu do zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych), utrudnienia komunikacyjne szczególnie związane z dostępem do szkół ponadgimnazjalnych czy też czynniki materialne (brak środków na edukację dzieci w rodzinach o niskich dochodach).

Liczba uczniów w roku szkolnym 2003/2004 w województwie wielkopolskim

Liczba uczniów w roku szkolnym 2003/2004 w województwie wielkopolskim

W Wielkopolsce w strukturze wykształcenia ludności w wieku 15 lat i więcej dominują osoby z wykształceniem podstawowym i zasadniczym zawodowym. Jest ono charakterystyczne szczególnie dla mieszkańców małych miasteczek i wsi. Wyższe od przeciętnego wykształcenie mają przede wszystkim mieszkańcy Poznania, miast powiatowych i powiatu poznańskiego.

Utrudniony dostęp do edukacji przedszkolnej i na poziomie ponadpodstawowym mają:

- dzieci i młodzież ze wsi i małych miasteczek takich powiatów, jak: wrzesiński, śremski, pleszewski, wągrowiecki, krotoszyński i koniński,
- dzieci i młodzież rodziców z wykształceniem nie wyższym niż zasadniczym zawodowym z regionów, w których jest najwyższy wskaźnik bezrobocia (powiaty złotowski, koniński, czarnkowsko - trzcianiecki, wągrowiecki),
- niepełnosprawni, których w Wielkopolsce szacuje się na około 3,0% całej populacji dzieci i młodzieży i spośród których około 0,05% nie korzysta, szczególnie w środowiskach wiejskich, z żadnych form nauki i opieki.

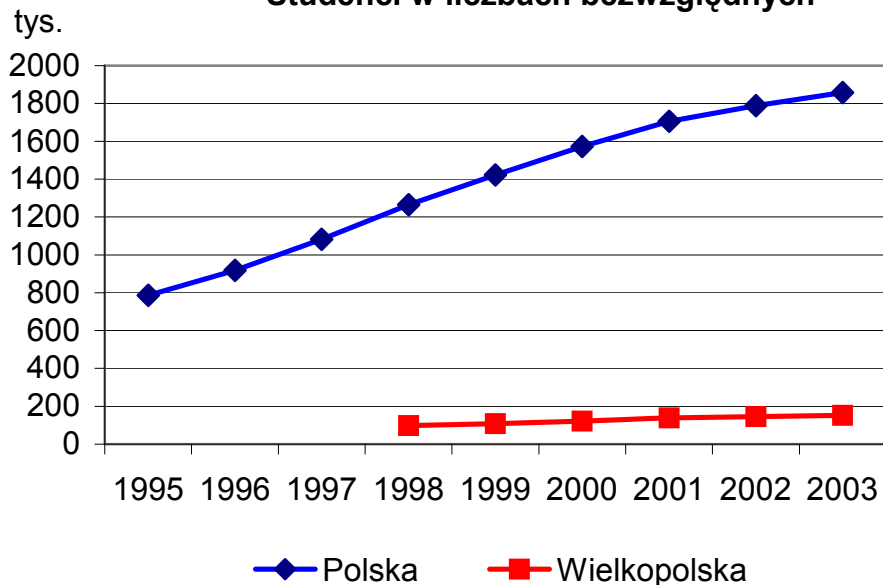
Konieczna jest poprawa jakości kształcenia w szkołach wiejskich i szkołach zawodowych. Dotyczy to zarówno warunków nauczania, jak i stopnia wyposażenia szkół.

Pod względem liczby uczących się języków obcych w szkołach województwo wielkopolskie zajmuje w zakresie języka rosyjskiego 7. miejsce, języka angielskiego 4. miejsce, języka niemieckiego 1. miejsce a języka francuskiego 4. miejsce. Należy podjąć działania upowszechniające nauczanie języków obcych, szczególnie języka angielskiego w zasadniczych szkołach zawodowych oraz tworzyć warunki do kształcenia ustawicznego i kształcenia na odległość.

W województwie wielkopolskim zwraca uwagę duża dynamika powstania szkół policealnych, szczególnie szkół niepublicznych policealnych. Wzrasta także oferta studiowania w szkołach policealnych w trybie zaocznym. W powiatach gnieźnieńskim i pilskim odnotowano największą ilość placówek kształcenia policealnego (na obszarze tych powiatów liczba szkół policealnych jest wyższa niż liczba szkół ogólnokształcących). Generalnie stwierdzić należy, że szkolnictwo policealne koncentruje się przede wszystkim w Poznaniu i w miastach na prawach powiatu. Także wzrastająca liczba kierunków kształcenia w tych szkołach świadczy o dużym wpływie tego typu kształcenia na rynek pracy.

zmienna	przekrój terytorialny	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Studenci w l. bezwzględnych	Polska	785578	917939	1082649	1265364	1421277	1572533	1706455	1789055	1858680
	NUTS 2				97339	108048	122387	138687	145572	152789
Studenci na 10000 ludności	Polska	203,5	237,6	280,1	327,2	367,7	406,9	441,71	467,9	486,7
	NUTS 2				290,5	322,1	364,1	412,02	433,8	454,7
Studenci na nauczyciela akademickiego	Polska	12,1	13,6	15,3	17,5	18,9	20,3	20,3	20,6	20,3
	NUTS 2	x	x	x	14,7	15,1	16,8	17,2	17,4	17,8
Wyposażenie w komputery gospodarstw domowych w% ogółu	Polska	x	x	x	10,2	11,5	14,3	18,4	22,8	29,0
	NUTS 2	x	x	x	10,1	10,6	13,3	18,5	22,1	28,8

Studenci w liczbach bezwzględnych

Istotną rolę w systemie edukacji odgrywa szkolnictwo wyższe. W Wielkopolsce w roku akademickim 2003/2004 funkcjonowało 31 uczelni wyższych (12 państwowych, 19 niepaństwowych). Większość uczelni skupiona jest w Poznaniu. Poza tym ośrodkiem samodzielne szkoły wyższe działają jedynie w Lesznie, Pile, Jarocinie, Koninie oraz Kaliszu. Dysproporcje częściowo niweluje sieć filii, wydziałów zamiejscowych i punktów konsultacyjnych w ośrodkach subregionalnych i w niektórych powiatowych. W 2003r. przybyło ponad 29,5 tys. nowych absolwentów wielkopolskich uczelni. (w roku poprzednim 28 tys.).

Pod względem liczby studentów Wielkopolska jest na 5 miejscu wśród województw (ponad 152 tys. studentów). Udział ludności z wykształceniem wyższym w ogóle ludności³ województwa wyniósł 9,3% według Narodowego Spisu Ludności i Mieszkań w 2002r. (7. miejsce w kraju przy średniej krajowej 9,9%). Badania przeprowadzone w 2001 roku wykazały, iż tylko około 2% osób zamieszkałych na wsi powyżej 15 roku życia ma wykształcenie wyższe, a tylko około 1% absolwentów liceów ogólnokształcących pochodzących ze wsi kontynuuje naukę na uczelniach wyższych. Przyczyną są m.in. wysokie koszty studiowania.

³ w wieku 13 lat i więcej.

Liczba studentów na 10 tys. ludności jest zdecydowanie niższa w Wielkopolsce (454,7 studentów na 10 tys. mieszkańców) niż w kraju (486,7). Stosunkowo korzystny w porównaniu ze średnią krajową jest wskaźnik liczby studentów przypadających na 1 nauczyciela akademickiego (w Wielkopolsce wynosi on 17,8, w kraju – 20,3).

województwo wielkopolskie	zróżnicowanie studentów i absolwentów wg trybu studiowania w roku akademickim 2003/2004	dzienne	wieczorowe	zaoczne	eksternistyczne	
		studenci	47,80%	3,30%	47,20%	1,70%
		absolwenci	37,80%	5,20%	54,60%	2,40%

Diagnoza oświaty wykazała, że w województwie wielkopolskim działają 33 placówki kształcenia w kierunkach artystycznych. Większość z nich ma swoją siedzibę w dużych miastach (18 placówek), stolicach byłych województw, a pozostałe 15 (przede wszystkim szkoły muzyczne I stopnia i szkoły II stopnia oraz jedna szkoła plastyczna) mieszczą się w niektórych miastach powiatowych. 14 miast powiatowych nie posiada żadnej placówki kształcenia artystycznego. Luka ta wypełniona jest poprzez działające w subregionach województwa wielkopolskiego gminne ośrodki kultury, domy kultury (wiejskie) czy świetlice wiejskie lub spółdzielnie mieszkaniowe. Wieś pozostaje poza zasięgiem profesjonalnego kształcenia artystycznego. Obserwuje się zjawisko likwidacji tych instytucji (np. w subregionie pilskim) ze względu na brak wystarczających środków finansowych. Najłatwiejszy dostęp do kształcenia w województwie ma młodzież zainteresowana nauką w szkołach muzycznych. Trudności napotyka młodzież pragnąca uczyć się w szkołach plastycznych (z 3 działających 2 znajdują się w Poznaniu).

Wnioski:

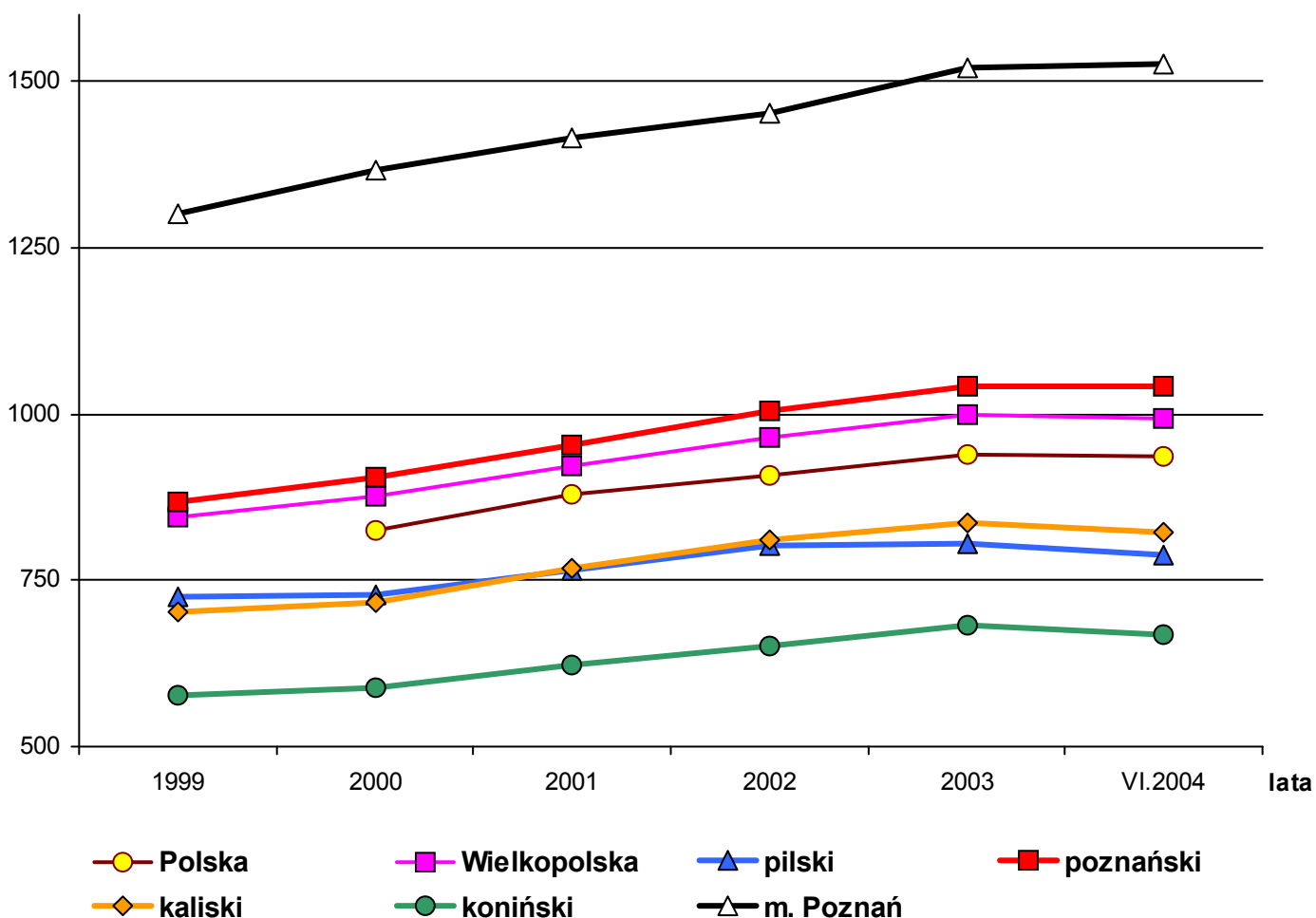
- różnice w dostępności do instytucji edukacyjnych między miastem a wsią
- wyraźne dysproporcje w zakresie wyposażenia szkół w niezbędny sprzęt oraz sale
- duże znaczenie szkolnictwa wyższego w systemie edukacji
- konieczność podniesienia wskaźników skolaryzacji i poziomu jakości edukacji,
- potrzeba dostosowania systemu oświatowego w całym województwie i w środowiskach lokalnych do wyzwań społeczeństwa informacyjnego i gospodarki opartej na wiedzy oraz rozwijania aktywnej współpracy różnych podmiotów lokalnego życia gospodarczego, społecznego i politycznego na rzecz edukacji

IV SEKTOR PRODUKCYJNY

W połowie 2004r. w województwie wielkopolskim w rejestrze REGON było zarejestrowanych prawie 43 tys. podmiotów gospodarki narodowej, tj. 8,2% wszystkich podmiotów zarejestrowanych w kraju. Na 1 000 ludności przypadało 11,6 podmiotów, wobec 12,4 dla kraju. Większy, bo 9,5-procentowy udział w wielkości krajowej, miały osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą i spółki cywilne. W Wielkopolsce w I półroczu 2004 r. prowadziło działalność ponad 290 tys. takich osób.

zmienna	Przekrój terytorialny	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	06. 2004
Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON w l. bezwzględnych	Polska					3041403	3185040	3392268	3468218	3581593	3573275
	NUTS 2					283873	294124	309940	323792	335568	333653
	NUTS 3										
	piłski					29783	29987	31577	32554	32670	31909
	poznański					97015	101767	108007	113970	118992	119034
	kaliski					56476	57872	61866	65019	66943	65895
	koniński					25395	25899	27488	28436	29675	29147
m. Poznań					75204	78599	81002	83813	87288	87668	
Spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego	Polska					40412	43737	45765	47352	48973	50007
	NUTS 2					3675	3919	4107	4278	4409	4510
	NUTS 3										
	piłski						214	200	204	225	235
	poznański						1225	1285	1356	1395	1437
	kaliski						387	401	408	426	439
	koniński						201	211	213	217	221
m. Poznań						1892	2010	2097	2146	2178	
Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON na 10.000 ludności	Polska					787	824	878	907	938	936
	NUTS 2					846	875	921	965	999	993
	NUTS 3										
	piłski					725	729	766	803	806	787
	poznański					867	905	953	1003	1041	1041
	kaliski					701	718	767	812	836	823
	koniński					577	588	623	652	681	669
m. Poznań					1302	1365	1416	1452	1520	1527	
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą i spółki cywilne w l. bezwzględnych	Polska					2803669	2957745	2994665	3075068	3051709	3051709
	NUTS 2					263324	274921	284985	293979	290723	290723
	NUTS 3										
	piłski					26860	28035	28784	28746	27880	27880
	poznański					93593	98457	102893	106979	106528	106528
	kaliski					52543	55480	57737	59009	57659	57659
	koniński					22920	24173	24960	25891	25288	25288
m. Poznań					67408	68776	70611	73354	73368	73368	
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą i spółki cywilne na 10000 ludności	Polska					726	765	783	805	799	799
	NUTS 2					783	816	849	875	864	864
	NUTS 3										
	piłski					652	680	710	709	687	687
	poznański					830	868	905	936	929	929
	kaliski					652	688	721	737	720	720
	koniński					520	547	573	594	580	580
m. Poznań					1173	1202	1223	1278	1280	1280	
Przedsiębiorstwa państwowe objęte procesem prywatyzacji w okresie od 1VIII 1990 r. do 31 XII 2003 r. w l. bezwzględnych											
ogółem	POLSKA					5057	5230	5329	5401	5401	5401
	NUTS 2					446	460	463	473	473	473
skomercjalizowane	NUTS 1					1500	1529	1536	1541	1541	1541
	NUTS 2					117	118	118	119	119	119
objęte prywatyzacją bezpośrednio	NUTS 1					1863	1955	1998	2035	2035	2035
	NUTS 2					164	170	171	175	175	175
poddane likwidacji	NUTS 1					1694	1746	1795	1825	1825	1825
	NUTS 2					165	172	174	179	179	179

Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON na 10.000 ludności

Przestrzenne zróżnicowania tempa uruchamiania przedsiębiorstw w minionych latach zwiększyło nierównomierne ich rozmieszczenie na terenie województwa. W rezultacie największa koncentracja firm występuje w Poznaniu i powiecie poznańskim, w Kaliszu, Koninie, Lesznie oraz w powiatach pilskim, ostrowskim, gnieźnieńskim i kościańskim. Natomiast najmniej przedsiębiorstw jest w powiatach: międzychodzkiem, grodziskim, kępińskim, słupeckim, ostrzeszowskim, złotowskim i chodzieskim. Obszary koncentracji podmiotów gospodarczych stanowią swoiste bieguny rozwoju przedsiębiorczości, a jednostki przestrzenne z najmniejszą liczbą firm są obszarami jej niedorozwoju.

zmienna	Przekrój terytorialny	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Wartość brutto środków trwałych w gospodarce narodowej w mln zł	Polska	1243436	1346009	1444804	1523153,8	1605823,6	1675322,3
	NUTS 2	103582,3	113534,1	122589,8	126857,2	132869,7	142672,3
Wartość brutto środków trwałych w gospodarce narodowej na 1 mieszkańca w zł	Polska	32157,6	34822,4	37387,3	39426,7	42016,9	43867,4
	NUTS 2	30907	33836,9	36475,3	37718	39600	42462,9
Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach, w których liczba pracujących przekracza 9 osób w mln zł	Polska	717264	778632	834507,9	878249,5	899429,5	933388,2
	NUTS 2	54400,7	61144	66957,1	69788,2	70291,7	77298,6
	NUTS 3						
	pilski			4666,3	5112,4	5326,9	5637,3
	pozański			14226,5	15625,8	16660,3	18445,8
	kaliski			8683,5	9519,0	10848,8	11683,2
	koniński			9979,3	10038,7	10153,7	10566,8
	m. Poznań			29401,5	29492,3	27302,0	30965,5

Wartość brutto środków trwałych w gospodarce narodowej w Wielkopolsce wynosiła w 2003 r. 142,6 md zł, tj. 8,51% wartości krajowej. 54,2% wartości brutto środków trwałych w regionie znajdowało się w przedsiębiorstwach o liczbie pracujących pow. 9 osób. Szczególnie niską wartością środków trwałych w przedsiębiorstwach charakteryzuje się podregion pilski, odstający pod tym względem od reszty województwa.

zmienna	Przekrój terytorialny	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Nakłady inwestycyjne w gospodarce narodowej w mln zł	Polska	112813,5	125954,4	133160,2	121362,9	109265,9	110859,8
	NUTS 2	9774,5	11242,7	11872,6	11528,7	10318,2	12259,1
Nakłady inwestycyjne w gospodarce narodowej na 1 mieszkańca w zł	Polska	2917,6	3258,5	3445,8	3141,5	2857,9	2902,8
	NUTS 2	2916,5	3350,7	3532,6	3425,0	3077,4	3648,6
Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach, w których liczba pracujących przekracza 9 osób w mln zł	Polska	85121,6	90993,8	92045,3	82550,9	63082,9	65220,2
	NUTS 2	7549	8487,2	8897,9	7781,4	6328,1	7950,7
	NUTS 3						
	pilski			618,6	431,9	389,2	476,9
	pozański			1722,9	1557,2	1365,8	2005,8
	kaliski			1213,4	1040,3	877,2	996,0
	koniński			388,1	490,5	498,5	496,4
	m. Poznań			4954,9	4261,5	3197,4	3975,7
Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach, w których liczba pracujących przekracza 9 osób na 1 mieszkańca w zł	Polska	2201	2354	2382	2136	1649,9	1708
	NUTS 2	2252,5	2534	2650	2314	1888	2369
	NUTS 3						
	pilski			1504	1048	961	1176
	pozański			1533	1378	1205	1760
	kaliski			1506	1290	1096	1244
	koniński			881	1112	1144	1140
	m. Poznań			8602	7427	5526	6905

Nakłady inwestycyjne w gospodarce narodowej w wysokości 12,26 md zł stanowiły w 2003 r. 11,1% tych nakładów w kraju. W przeliczeniu na 1 mieszkańca były wyższe niż średnio w Polsce i wynosiły 3648,6 zł/1 mieszkańca (w kraju 2902,8 zł). Spadek nakładów miał miejsce w subregionie pozańskim, a zdecydowany wzrost w mieście Poznaniu i w subregionie pilskim.

Ważną rolę w unowocześnianiu polskiej gospodarki spełniają bezpośrednie inwestycje zagraniczne (BIZ) głównie poprzez wprowadzanie nowych technologii, a także nowych form zarządzania i organizacji. Województwo wielkopolskie charakteryzuje się znaczącym zaangażowaniem inwestorów zagranicznych. Dotychczasowy napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych doprowadził do powstania około 4,5 tys. przedsiębiorstw z udziałem tego kapitału. W branżowej strukturze zainwestowania dominują sektory spożywczy, chemiczny i farmaceutyczny, środków transportu oraz maszyn i urządzeń. Znaczący jest także udział sektora finansowego oraz rosnący ostatnio udział handlu. Wśród inwestycji zagranicznych dominuje kapitał niemiecki. Duży jest także udział kapitałów brytyjskiego, amerykańskiego, irlandzkiego i szwedzkiego. Do największych firm zagranicznych, które z powodzeniem podjęły działalność gospodarczą w Wielkopolsce należą: Reemtsma AG, Beiersdorf AG, Volkswagen, MAN, Stollwerck i Hochland z Niemiec, Glaxo Group z Wielkiej Brytanii, Wrigley i Exide z USA, Bridgestone/Firestone i Matsushita z Japonii, Nestle ze Szwajcarii, Alcatel z Hiszpanii czy Philips z Holandii.

Do końca 2003 roku w Wielkopolsce zlokalizowano 242 inwestycje zagraniczne (BIZ), co stanowi 9,1% wszystkich tego typu inwestycji w kraju. W ostatnim roku nową inwestycją była zlokalizowana we Wrześni produkcja części tłocznych i aluminiowych dla przemysłu motoryzacyjnego firmy Gestamp Automocion z Hiszpanii. Wartość inwestycji wynosi 160 mln zł, a zatrudnienie wyniesie 250 osób. Inwestycja ta ma szczególne znaczenie w terenie, który charakteryzuje się wysoką stopą bezrobocia.

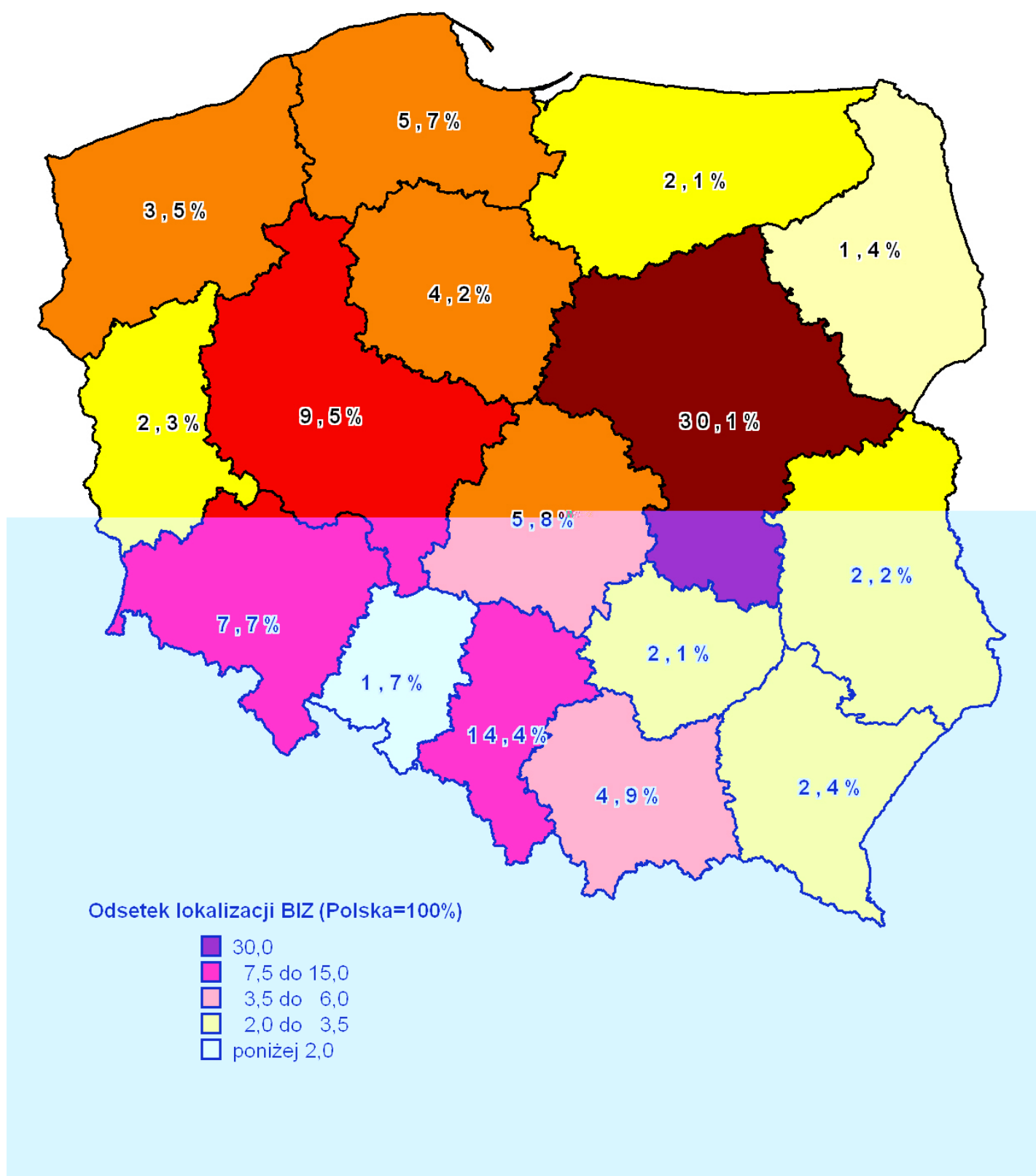
Rok 2003 w zakresie napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych był pierwszym rokiem zatrzymania tendencji spadkowej po rekordowo wysokim napływie w roku 2000. Generalnie, dotychczasowa polityka krajowa w tym zakresie była nastawiona na zwiększenie udziału inwestorów zagranicznych w prywatyzacji majątku państwowego, nie zawierała natomiast instrumentów pozyskiwania nowych inwestycji typu *greenfield*. Efektem takiej polityki, po wyczerpaniu ofert prywatyzacyjnych, jest spadek napływu BIZ.

Kapitał zagraniczny nie jest na obszarze województwa rozmieszczony równomiernie. Zauważyć można preferowanie przez inwestorów zagranicznych wybranych miejsc województwa. Ponad 80% podmiotów z kapitałem zagranicznym przypada na Poznań i subregion poznański, natomiast w większej części gmin ich liczba nie przekracza 10. Zdecydowanym liderem poziomu inwestycji zagranicznych liczonych na 1 mieszkańca, wyróżniającym się także w skali kraju, jest podpoznańska gmina Tarnowo Podgórne.

Okolo 50% podmiotów zagranicznych stanowią mikroprzedsiębiorstwa, czyli jednostki zatrudniające do 9 pracowników.

Rozwój przedsiębiorczości w województwie wielkopolskim jest determinowany przez czynniki wewnętrzne, istotne uwarunkowania lokalne i regionalne oraz czynniki makroekonomiczne. Wśród czynników rozwoju przedsiębiorstw można wyodrębnić sprzyjające dalszemu rozwojowi przedsiębiorczości (mocne strony firm) oraz utrudniające te procesy (słabe strony firm). Do korzystnych uwarunkowań rozwoju przedsiębiorczości należą przede wszystkim: duża i szybko rosnąca liczba przedsiębiorstw, szczególnie podmiotów małych i średnich, znaczny oraz stale rosnący ich potencjał ekonomiczno-wytwórczy, wysokie kwalifikacje pracowników i długie tradycje wielu branż i przedsiębiorstw, zdecydowana przewaga własności prywatnej, znaczny napływ kapitału zagranicznego, korzystna struktura rodzajowa przedsiębiorstw, stosunkowo duża dynamika eksportu, relatywnie wysoka produktywność firm i duża dynamika jej wzrostu. Do głównych wewnętrznych czynników utrudniających rozwój przedsiębiorczości należy zaliczyć: niedostateczne wyposażenie kapitałowe i dekapitalizację majątku dużej części firm, słabo rozwinięte powiązania integracyjne przedsiębiorstw, zbyt małą liczbę przedsiębiorstw „wysokiej techniki” i „dużej szansy”, korzystanie w działal-

Ryc. 4 Bezpośrednie Inwestycje Zagraniczne (BIZ) według województw

ności innowacyjnej głównie z własnych pomysłów, a tylko w niewielkim zakresie z projektów oferowanych przez jednostki badawcze, wysokie koszty własne i niską rentowność dużej części przedsiębiorstw, zwłaszcza publicznych. Dalszy rozwój przedsiębiorczości wymaga eliminacji lub przynajmniej ograniczenia niekorzystnego oddziaływania wszystkich tych zjawisk.

Wymienione wyżej czynniki lokalne i regionalne kształtują atrakcyjność inwestycyjną. Jest ona syntetyczną miarą charakteryzującą daną jednostkę terytorialną. Wypadkową liczących i różnorodnych zmiennych opisujących sytuację społeczno-gospodarczą. Pod tym względem Poznań znajduje się w czołówce miast wojewódzkich (obok Warszawy, Krakowa i Wrocławia). Na taką pozycję miasta wpływa w szczególności wysoka jakość rynku pracy, korzystny klimat społeczny, relatywnie wysoka jakość infrastruktury technicznej, skuteczność realizowanej transformacji, dostępność komunikacyjna i aktywność marketingowa. Mniej korzystnie natomiast wypadają oceny jakości infrastruktury otoczenia biznesu i możliwości wypoczynkowych. Na niekorzyść miasta przemawiają natomiast wysokie koszty prowadzenia działalności gospodarczej.

Powiaty grodzkie charakteryzują się znacznie zróżnicowaną atrakcyjnością inwestycyjną. Najwyższy jej poziom ma Leszno, wysoką atrakcyjnością cechuje się Kalisz i Ostrów, natomiast Konin - przeciętną. Spośród miast powiatowych Piła, Gniezno, Ostrów Wlkp., Kościan, Szamotuły i Września charakteryzują się wysoką atrakcyjnością inwestycyjną (klasa A i B). Atrakcyjność powyżej przeciętnej mają Oborniki, Nowy Tomyśl, Środa Wlkp., Koło, Śrem, Jarocin i Kępno (klasa C). Jedynie Rawicz, Krotoszyn, Gostyń, Wolsztyn, Słupca, Wągrowiec, Chodzież i Turek są przeciętnie atrakcyjnie inwestycyjnie (klasa D).⁴

Na terenie województwa istnieją także inne ośrodki, choć posiadające mniejszy potencjał gospodarczy, lecz będące lokalnymi biegunami rozwoju przedsiębiorczości. W dłuższym okresie istniejące ośrodki gospodarcze będą zwiększać zakres przestrzenny swego oddziaływania. Należy spodziewać się, że z pomocą przyjdzie realizacja programu rządowego w zakresie promocji gospodarczej poprzez systemowe wspieranie finansowe dużych inwestycji, przy spełnieniu określonych warunków. Właśnie te lokalne ośrodki mają szansę na rozwój otoczenia i zwiększenie ich konkurencyjności poprzez lokalizację inwestycji zagranicznych.

Wnioski:

- **duże zróżnicowania subregionalne w ilości podmiotów gospodarczych**
- **duży napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych**
- **dysproporcje wewnątrzregionalne w lokalizacji kapitału zagranicznego**
- **znaczące zróżnicowanie potencjału rozwojowego na obszarze województwa**

---

⁴ Według Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową – 2001r.

1. ROLNICTWO I ROZWÓJ OBSZARÓW WIEJSKICH

Jednym z atutów województwa wielkopolskiego jest stosunkowo dobrze, na tle innych regionów Polski, rozwinięte rolnictwo, które cechuje się dobrymi wskaźnikami produkcji rolnej. Wpływ na taką sytuację mają: korzystne położenie geograficzne, tradycyjnie wysoki poziom kultury rolnej i gospodarowania, zaradność, pozwalające uzyskiwać wysoką wydajność produkcji rolnej mimo przeciętnych warunków glebowych, klimatycznych i niewystarczającego poziomu zasobów wodnych.

Korzystna na tle kraju jest wielkość gospodarstw rolnych wynosząca w Wielkopolsce 9,91 ha (w Polsce 6,59 ha, w UE ok.18,0 ha). Do powiatów o największym przeciętnym obszarze gospodarstw należą: złotowski (18,1 ha), wągrowiecki (15,8 ha) i średzki (14,3 ha), a najmniejszym: kaliski, koniński, turecki, ostrowski, ostrzeszowski (około 7 ha).

Ogółem w Wielkopolsce znajduje się 139 tys. gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1,00 ha gruntów rolnych. Około 58 % gospodarstw to gospodarstwa towarowe produkujące głównie na rynek. Produkcję zwierzęcą prowadzi około 85,8% gospodarstw indywidualnych. W sektorze publicznym funkcjonują 154 gospodarstwa, które użytkują 97,9 tys. ha użytków rolnych. Ponadto w województwie działa 257 spółdzielni rolniczych.

Wysokie plony oraz obsada zwierząt na 100 ha użytków rolnych lokują region na czele klasyfikacji województw. Wiele gospodarstw uzyskuje plony zbliżone do osiąganych w krajach Europy Zachodniej.

Zmienna	przekrój terytorialny	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Użytki rolne w % powierzchni ogółem (według granic administracyjnych)	Polska	59,6	59,5	59	59	59	58,9	58,8	61,3	58,5
	NUTS 2	64,1	64,1	63,6	63,5	63,5	63,4	63,3	66,2	63,0
	NUTS 3									
	piłski						51,9	51,7	x	51,5
	poznański						63,6	63,4	x	62,8
	kaliski						69,5	69,5	x	69,3
	koniński						72,1	72,0	x	71,9
m. Poznań						31,5	30,9	x	30,7	
Lesistość w %	Polska		28,5	28,4	28,4	28,3	28,4	28,4	28,5	28,6
	NUTS 2		25,3	25,3	25,3	25,1	25,2	25,2	25,3	25,9
	NUTS 3									
	piłski						37,5	37,6	37,6	38,7
	poznański						24,7	24,8	24,8	25,3
	kaliski						21	21,1	21,1	21,4
	koniński						15,7	15,8	15,9	16,0
m. Poznań						12,9	12,9	12,9	14,1	

Na ogólną powierzchnię województwa wynoszącą ponad 2,9 mln ha prawie 1,8 mln ha, tj. ok. 59%, zajmują użytki rolne, około 800 tys. ha, tj. 25,9%, zajmują lasy, ok. 450 tys. grunty pozostałe. Na całkowitą powierzchnię użytków rolnych składają się:

- grunty orne – ponad 1,5 mln ha (85 %),
- łąki i pastwiska - ok. 250 tys. ha (14%),
- sady ok.16 tys. ha, co stanowi 1% użytków.

Okolo 34% powierzchni użytków rolnych stanowią gleby lekkie i bardzo lekkie, a 6% gleby ciężkie. Gleby klas V i VI w 17% gmin województwa stanowią powyżej 70% gruntów ornych. Według oceny Wojewódzkiej Stacji Chemiczno-Rolniczej w Poznaniu okolo 11% gleb w regionie jest bardzo kwaśnych, 28% kwaśnych, 7% zasadowych. Wskaźnik waloryzacji przestrzeni produkcyjnej w województwie wielkopolskim szacowany jest na okolo 60 punktów w skali 100 punktowej.

Na koniec 2003r. w Wielkopolsce było łącznie 1052,0 tys. ha użytków rolnych zmeliorowanych, co wskazuje na niedostatek znaczących działań w tym zakresie. Znaczna część istniejących urządzeń melioracyjnych jest w dużym stopniu zdekapitalizowana i nie gwarantuje należytej sprawności działania.

Wielkopolska jest czołowym w kraju regionem produkcji zwierzęcej, szczególnie wyróżniającym się w hodowli i chowie trzody chlewnej. Pogłowie trzody chlewnej w województwie stanowi blisko czwartą część pogłowia krajowego. W 2003 roku pogłowie trzody chlewnej liczyło 4,5 mln sztuk, a średnia obsada w województwie wynosiła 249,9 szt./100ha przy średniej krajowej 110 szt./ha. Pośród ok. 139 tys. wielkopolskich gospodarstw (tj. o powierzchni powyżej 1,00 ha) ok. 90 tys. zajmuje się chowem trzody chlewnej. Pod względem obsady trzody chlewnej największa koncentracja występuje w powiatach: gostyńskim, leszczyńskim, krotoszyńskim, grodziskim. Ogółem rocznie w Wielkopolsce skupuje się prawie 200 tys. Mg żywca wieprzowego.

Pogłowie bydła mlecznego w Wielkopolsce liczyło w 2003 roku 703 tys. sztuk, w tym 308 tys. krów, natomiast średnia obsada bydła w województwie wynosiła 39,6 szt./100 ha przy średniej krajowej 32,5/100 ha i wykazuje tendencję malejącą. Ogółem stado bydła w Regionie stanowi ok. 13% stada krajowego. Na 139 tys. wielkopolskich gospodarstw zarejestrowanych jest ponad 21 tys. dostawców hurtowych mleka oraz ponad 9 tys. dostawców bezpośrednich. Pozytywnym zjawiskiem jest tendencja do zwiększania obsady krów mlecznych w gospodarstwach specjalistycznych, natomiast maleje liczba krów w małych gospodarstwach rolnych. W Wielkopolsce prowadzone są pod nadzorem Regionalnego Centrum Hodowli Zwierząt w Poznaniu prace hodowlane w kierunku uzyskania bydła w typie mlecznym o wysokiej wydajności mleka oraz w kierunku zwiększenia ilości białka w mleku. Największa koncentracja hodowli i chowu bydła mlecznego występuje w powiatach: gostyńskim, rawickim, kościańskim, krotoszyńskim i kolskim. Ogółem gospodarstwa prowadzące chów bydła mlecznego produkują rocznie ponad 1,0 miliard litrów mleka, które prawie w całości jest skupowane przez zakłady mleczarskie.

W strukturze upraw na przestrzeni ostatnich lat dominuje uprawa zbóż – ogółem zajmują one ok. 76% powierzchni zasiewów, a następnie roślin przemysłowych (rzepak, rzepik, buraki cukrowe) – 8,8%. Średnie plony pszenicy ozimej wynoszą w Wielkopolsce ok. 45 dt/ha, pszenżyta 40dt/ha, żyta 27 dt/ha, pszenicy jarej 35 dt/ha, jęczmienia jarego 37 dt/ha. Ogółem zbiory zbóż w Wielkopolsce w 2003r. wyniosły 2.760 tys. ton, co stanowiło ok. 12% zbiorów krajowych.

W ciągu ostatnich lat niezmienny jest w regionie obszar uprawy buraków cukrowych (ok. 54 tys. ha), w 2003r. zebrano ponad 2,0 mln Mg buraków cukrowych, co stanowiło ok.17% zbiorów krajowych. W województwie mamy 10,5 tys. plantatorów buraka cukrowego, średnia wielkość plantacji wynosi ok. 5 ha., a średni plon ok.45 Mg z ha. Równocześnie występuje tendencja malejąca w uprawie ziemniaków, których powierzchnia uprawy spadła w 2002r. poniżej 5% i utrzymuje się na takim poziomie (w 2003r. – 4,9% powierzchni upraw). Zbiory ziemniaków w 2003r. wyniosły w województwie ok.1.305 tys. Mg, co stanowiło 9,0 % zbiorów krajowych. Rośliny pastewne zajmują corocznie od 6% do 8% powierzchni upraw.

Stabilny na przestrzeni lat jest również obszar uprawy roślin strączkowych (0,2%-0,3%) oraz owoców i warzyw (3%-3,3%). W Wielkopolsce wśród owoców i warzyw ok.14 tys. ha zajmują uprawy drzew owocowych, ok. 4 tys. ha krzewy owocowe i plantacje jagodowe, ponad 20 tys. ha warzywa gruntowe, ok.830 ha warzywa pod osłonami. Największe znaczenie wśród upraw warzywniczych, które w regionie znacznie przeważają nad owocowymi, mają: cebula, pomidory, marchew, fasola szparagowa, szparagi, brokuły, kukurydza cukrowa. Urozmaicona i znacząca produkcja warzyw i owoców w województwie pozwala na sprzedaż produktów poza rynek wewnętrzny.

Rynek owoców i warzyw w Regionie jest stosunkowo dobrze zorganizowany: czynnie w nim uczestniczy Wielkopolska Gildia Rolno-Ogrodnicza S.A., kilka grup producentów owoców i warzyw oraz przetwórnice „Pudliszki” i „Kotlin”. Poza tym sektorem ma miejsce zbyt słabe powiązanie producentów z przedsiębiorstwami przetwórczymi i handlowymi, dlatego rośnie znaczenie organizowania rynków rolnych. Mała koncentracja zakładów przetwórstwa mlecznego (56 zakładów produkcji i przetwórstwa mleka wg stanu na 30 września 2004r.) i mięsnego (428 zakładów – stan na 30 września 2004r.), wymagających restrukturyzacji i unowocześnienia, utrudnia funkcjonowanie rynku mleka i mięsa. Szansą na przeprowadzenie restrukturyzacji i unowocześnienie technologii może być racjonalne wykorzystanie środków z funduszu przedakcesyjnego SAPARD: ogółem w działaniu „Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych i rybnych” zawarto 226 umów na kwotę ponad 284mln zł (sektor mleczarstwa 43 wnioski, sektor mięsny 137 wniosków). W związku z restrukturyzacją i modernizacją przedsiębiorstw sektora rolno-spożywczego (mleczarnie, zakłady uboju i przetwórstwa mięsnego i inne) produkcja części zakładów, nie spełniających wymogów UE, ulegnie wstrzymaniu i przyczyni się do zwiększenia bezrobocia na terenach wiejskich. Wdrażanie nowoczesnych technologii w tego typu zakładach, przy braku kapitału rodzimego, wymagać może inwestycji zagranicznych. Nabiera znaczenia, ze względu na otwarcie wolnego rynku, sprawa promocji i marketingu produktów rolno-spożywczych oraz szukania nowych kanałów dystrybucji, które pozwolą dotrzeć do konsumentów poza Wielkopolskę i poza Polskę, dlatego tak ważne jest tworzenie grup producenckich oraz konsolidacja przedsiębiorstw, które będzie stać na finansowanie kampanii reklamowych, transportu, dystrybucji itp.

Zarówno produkcja roślinna, jak i zwierzęca zostały objęte po 1 maja mechanizmami Wspólnej Polityki Rolnej, w tym pomocą finansową w ramach dopłat bezpośrednich, w ramach „Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004 – 2006”, w ramach SPO „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004 – 2006”. Niedostatek kapitału jest największą barierą uniemożliwiającą postęp w rolnictwie i rozwój obszarów wiejskich. W 2002r. wg Narodowego Spisu Powszechnego w Wielkopolsce wydatki na zakup środków trwałych (głównie ciągników, maszyn i urządzeń) poniosły tylko 24.404 gospodarstwa, tj. tylko 17,5% gospodarstw, z tego 4.816 rolników zakupiło ziemię, co stanowiło tylko 3% gospodarstw. W obecnej sytuacji cenowo – dochodowej szacuje się, że jedynie 15% – 20% gospodarstw indywidualnych uzyskuje dochody dające osobom w nich zatrudnionym dochód porównywalny z osiąganym przez zatrudnionych poza rolnictwem. Sytuacja ekonomiczna większości gospodarstw rolnych Wielkopolski jest trudna, skala produkcji rolniczej i jej opłacalność nie pozwalają często nie tylko na unowocześnianie gospodarstw, ale również na utrzymanie rodziny na godziwym poziomie. Uzyskanie wsparcia finansowego z funduszy pomocowych jest dla producentów rolnych szansą na dokonanie w swoich gospodarstwach zmian, dostosowujących je w różnych aspektach do standardów unijnych.

Działania zawarte w Planie Rozwoju Obszarów Wiejskich 2004-2006 (system rent strukturalnych, wsparcie gospodarstw niskotowarowych, wsparcie gospodarstw położonych na obszarach o mniej korzystnych warunkach gospodarowania ONW, wspieranie produkcji rolniczej zgodnej z zasadami ochrony środowiska, zalesianie gruntów rolnych, wsparcie po-

prawy warunków produkcji zwierzęcej, wspieranie tworzenia grup producentów rolnych) skierowane do rolników lub grup producentów rolnych, mają za cel nadrzędny osiągnięcie zrównoważonego rozwoju rolnictwa oraz obszarów wiejskich.

W województwie wielkopolskim 122.856 rolników złożyło wnioski o dopłaty bezpośrednie, tj. ok. 91 % producentów rolnych, łącznie do płatności bezpośrednich zadeklarowano 1.702.897 ha powierzchni użytków rolnych. Wśród producentów, którzy złożyli wnioski o dopłaty bezpośrednie, 70.749 złożyło wnioski o dopłaty z tytułu ONW o łącznym obszarze 872.927 ha.

Obok pomocy finansowej elementem Wspólnej Polityki Rolnej regulującej rynki rolne jest objęcie Polski systemem interwencji rynków rolnych, który pozwala na planowanie wielkości produkcji i skupu. Unijnymi mechanizmami w formie skupu interwencyjnego objęte są rynek pszenicy, jęczmienia, kukurydzy, natomiast produkcja mleka, cukru, skrobi ziemniaczanej, lnu i konopi oraz tytoniu objęte są kwotowaniem. Dopłaty do eksportu stosuje się do wieprzowiny oraz żywca, mięsa i podrobów wołowych, a także mięsa drobiowego.

Wzrost zapotrzebowania na żywność ekologiczną powoduje, że produkcja rolna metodami ekologicznymi zyskuje na znaczeniu i może stanowić szansę dla rozwoju oraz restrukturyzacji gospodarstw rolnych na niektórych obszarach województwa. Według opracowania z 1999 roku do rozwoju produkcji ekologicznej predysponowane są zwłaszcza obszary północnej Wielkopolski, które posiadają warunki naturalne najbardziej sprzyjające dla tego kierunku produkcji. Od 1 maja 2004 roku obowiązuje w Polsce ustawa o rolnictwie ekologicznym, która dostosowała przepisy w tym zakresie do wymogów unijnych. W związku z wolnym rynkiem, otwartym na krajowe produkty, konkurencyjność polskich produktów ekologicznych może potencjalnie wzrosnąć. Na koniec 2003r. w województwie funkcjonowały 32 gospodarstwa ekologiczne z certyfikatem oraz 8 w okresie przestawiania, a także 2 przedsiębiorstwa ekologiczne (przetwórstwo owocowo-warzywne i piekarnia). Do ARiMR w Poznaniu wpłynęło w 2004r. ogółem 68 wniosków o dofinansowanie rolnictwa ekologicznego w ramach PROW.

Popularnym, dynamicznie rozwijającym się kierunkiem przedsiębiorczości gospodarstw rolnych jest prowadzenie działalności agroturystycznej, która przyczynia się do uzyskiwania przez rolników dodatkowych dochodów oraz zapewnia zatrudnienie członkom ich rodzin. Na koniec 2003r. w Wielkopolsce funkcjonowało ok. 420 gospodarstw agroturystycznych, które dysponowały 4400 miejscami noclegowymi.

W podnoszenie wydajności i jakości produkcji rolnej zaangażowany jest w Wielkopolsce znaczny potencjał naukowy Akademii Rolniczej w Poznaniu, zakładów naukowych Polskiej Akademii Nauk, stacji hodowli roślin, podmiotów nasienniczych, ośrodków hodowli zarodowej bydła i trzody chlewnej. Bardzo ważną rolę w upowszechnianiu postępu i wiedzy rolniczej spełnia Wielkopolski Ośrodek Doradztwa Rolniczego.

Szczególnym forum promocji polskiego rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego są Międzynarodowe Targi POLAGRA FARM i POLAGRA FOOD, konferencje popularno – naukowe oraz tematyczne fora dyskusyjne, które obok ekspozycji, są istotnymi elementami targów i przyczyniają się do pogłębienia oraz poszerzenia wiedzy na różnorodne tematy z poszczególnych dziedzin rolnictwa. Należy dołożyć wszelkich starań, aby targi POLAGRA, jeszcze kilka lat temu o największym znaczeniu i randze dla Wielkopolski, jako największe targi rolnicze w Polsce, utrzymały swoją pozycję.

Wysoki udział pracujących w rolnictwie i wysokie bezrobocie ukryte stanowią jedną z barier wzrostu konkurencyjności rolnictwa i jego integracji z Unią Europejską. W 2003 roku ludność wiejska w Wielkopolsce liczyła 1 429,2 tys. osób, tj. 42,5% ogółu (w Polsce 38,3%).

Bezpośrednie zatrudnienie w sektorze rolnym w naszym Regionie szacuje się na 25,6% ogółu pracujących (Polska 28,0%). W krajach UE odsetek ludności rolniczej (w stosunku do ludności ogółem) waha się od 2,1% w Wielkiej Brytanii do 15,1% w Portugalii.

Znaczne bezrobocie oraz braku kapitału, to największe bariery rozwoju obszarów wiejskich. Według danych za 2003 rok ponad 45% ogółu bezrobotnych to mieszkańcy wsi, w tym ponad połowę stanowią kobiety. Prawo do zasiłku ma zaledwie 18% wszystkich bezrobotnych mieszkających na wsi. Ponad 30% bezrobotnych na wsi stanowią ludzie młodzi do 24 roku życia.

Przy ogólnie wysokim poziomie kultury ludności wiejskiej regionu dużym problemem pozostaje ogólnie niski poziom wykształcenia, w tym zwłaszcza rolniczego wśród kierujących gospodarstwami. Według danych Narodowego Spisu Powszechnego z 2002r., tylko 1,5% kierujących gospodarstwami miało wykształcenie wyższe, 0,2% policealne rolnicze, 9,0% średnie rolnicze, 16,6% zawodowe rolnicze, 25,4% ukończony kurs rolniczy, aż 47,2% nie ma wykształcenia rolniczego. Konieczne jest wypracowanie mechanizmów oraz tworzenie warunków umożliwiających dostęp do oświaty dla młodzieży wiejskiej, a także podniesienie ogólnego poziomu wykształcenia mieszkańców wsi. Niski poziom wykształcenia, oprócz niekorzystnego wpływu na tempo modernizacji rolnictwa, zmniejsza możliwość rozwinięcia pozarolniczej działalności gospodarczej na wsi, co stanie się wyzwaniem najbliższych lat.

Niekorzystnym czynnikiem rozwoju obszarów wiejskich jest słaby stopień ich wyposażenia w infrastrukturę techniczną, poza siecią wodociągową. Na koniec 2004r. w województwie poziom zwodociągowania wsi osiągnął 96%, a 61 gmin miejsko – wiejskich i wiejskich jest w 100% zwodociągowanych.

Znacznie gorzej przedstawia się sytuacja w przypadku kanalizacji wsi. W końcu 2004 roku jedynie 14% wsi województwie regionie było skanalizowanych. Najczęściej ścieki są odprowadzane do dołu gnilnego.

Z gazu sieciowego w Wielkopolsce korzysta zaledwie 8,5%, tj. ok. 20 tys. gospodarstw rolnych, przy przeciętnej krajowej 18,2%. Ponad 23% gospodarstw w Wielkopolsce w ogóle nie korzysta z gazu.

Obszary wiejskie województwa charakteryzują się bardzo dużym zróżnicowaniem poziomu pozarolniczej działalności gospodarczej. Niestety, im niższy poziom rolnictwa i wyższa stopa bezrobocia na wsi, tym rozwój sektora pozarolniczego jest mniejszy. Sytuacja ekonomiczna większości gospodarstw rolnych Wielkopolski oraz mieszkańców niezwiązanych bezpośrednio z produkcją rolniczą, wymaga podjęcia intensywnych działań na rzecz tworzenia nowych miejsc pracy.

W gminach wiejskich, poza aglomeracją poznańską, zlokalizowanych jest około 27% wszystkich podmiotów gospodarczych działających w Wielkopolsce. Różnice te od początku lat 90. rosły, natomiast obecnie obserwuje się tendencję odwrotną - maleją. W 6 gminach liczba podmiotów gospodarczych nie przekracza 200.

Aktywizacja gospodarcza obszarów wiejskich województwa jest jednym z największych wyzwań rozwojowych Wielkopolski. W oparciu o kapitał miejscowy można rozwijać usługi, między innymi turystykę i rzemiosło.

Inne sektory, poza turystyką i rzemiosłem, wymagają jednak napływu kapitału zewnętrznego.

Wnioski:

- wysoka wydajność produkcji rolniczej
- dobrze funkcjonujący rynek owoców i warzyw
- dynamicznie rozwijająca się agroturystyka i turystyka wiejska
- duża aktywność środowisk związanych z rolnictwem w celu wykorzystania pomocowych funduszy strukturalnych
- niska dochodowość rolnictwa
- rosnące różnice poziomu gospodarczego między dużymi miastami a wsią
- mała koncentracja oraz powolny proces integracji zakładów przetwórstwa mlecznego i mięsnego
- wysoka stopa bezrobocia na obszarach wiejskich i wysoki udział zatrudnionych w rolnictwie
- niski poziom wykształcenia ludności wiejskiej, w tym szczególnie wykształcenia rolniczego wśród kierujących gospodarstwami rolnymi
- niski poziom wyposażenia w infrastrukturę techniczną obszarów wiejskich (poza siecią wodociągową)

2. PRZEMYSŁ

zmienna	Przekrój terytorialny	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Produkcja sprzedana przemysłu w mln zł (ceny bieżące)	Polska	244432,7	294989,5	358824,3	395544,2	427494,5	488800,8	500780,7	511337,4	516404,7
	NUTS 2	x	x	x	41062,7	44049,5	49516	51463,8	52767,2	56528,9
Produkcja sprzedana przemysłu na 1 mieszkańca w zł	Polska	6330,9	7639	9281,5	10229,5	11059,6	12648,7	12960	13374,5	13520
	NUTS 2	x	x	x	12252,3	13128,2	14732,9	15302	15726,6	16842

W gospodarce województwa ważną pozycję zajmuje przemysł. Stanowi on źródło utrzymania dla około 1/3 ogółu pracujących i dostarcza główną część produktu krajowego brutto wytwarzanego w Wielkopolsce. W przemyśle funkcjonuje około 39 tys. podmiotów gospodarczych, które w ok. 99% należą do sektora prywatnego. Cechą charakterystyczną wielkopolskiego przemysłu jest zdecydowana przewaga przedsiębiorstw małych i średnich, których zaletą jest duża mobilność i elastyczność w dostosowywaniu się do reguł gry rynkowej. W walce o rynki europejskie coraz więcej przedsiębiorstw poddaje się weryfikatorom jakości - międzynarodowym systemom kontroli jakości.

W zróżnicowanej branżowo strukturze przemysłu Wielkopolski dominuje przetwórstwo rolno – spożywcze (31,3% wartości produkcji sprzedanej przemysłu w 2002 roku). Do rozwijających się grup przemysłu należą przede wszystkim produkcja pojazdów mechanicznych (8,1%) oraz przemysły farmaceutyczny, meblarski, sprzętu oświetleniowego i gospodarstwa domowego, ceramiczny i szklarski, wyrobów z tworzyw sztucznych dla budownictwa, włókienniczy i odzieżowy. Ważną rolę odgrywa także górnictwo węgla brunatnego, hutnictwo i wytwarzanie energii w okręgu konińskim.

W produkcji przemysłowej stosunkowo duży – jednak niewystarczający w stosunku do wymogów - jest udział sektorów tzw. wysokiej szansy. Wynosi on około 20%.

Najbardziej znaczący udział w sprzedaży sektorów wysokiej szansy w przemyśle województwa wielkopolskiego mają: produkcja pojazdów mechanicznych, przyczep i naczep, produkcja maszyn i aparatury elektrycznej, produkcja chemikaliów i wyrobów chemicznych oraz działalność wydawnicza i poligraficzna.

W Wielkopolsce przedsiębiorstwa przemysłowe relatywnie dużo wydają na inwestycje i innowacje, choć są to środki ciągle zbyt małe i nie pozwalają one na zapewnienie odpowiedniego stopnia konkurencyjności w stosunku do państw Unii Europejskiej. Nakłady na inwestycje są najwyższe w przemyśle spożywczym. Na drugim miejscu jest przemysł maszynowy. Środki te w głównej mierze przeznaczane są na zakup maszyn i urządzeń tak, aby zwiększyć efektywność i opłacalności produkcji. Mniejsze środki przeznaczane są na badania i rozwój nowych technologii. Liderem jest tutaj przemysł maszynowy. Bardzo niskie nakłady na ten cel szczególnie widoczne są w przemyśle chemicznym i gumowym, co obniża ich konkurencyjność.

W 2003 roku produkcja sprzedana przemysłu województwa osiągnęła wartość ponad 56,5 mld zł, (3. miejsce w kraju – ponad 10,9 % wartości produkcji sprzedanej przemysłu w kraju), a średnia na 1 mieszkańca przekraczała o ponad 3 tys. średnią krajową. W strukturze sprzedaży dominowała działalność produkcyjna.

Produkcja artykułów spożywczych, stanowiąca ok. 31% wartości sprzedaży, opiera się na dobrej bazie surowcowej wielkopolskiego rolnictwa. Znaczący udział mają również: produkcja pojazdów mechanicznych, drewna i wyrobów z drewna -łącznie z meblami, produkcja maszyn i urządzeń oraz maszyn i aparatury elektrycznej.

Przestrzenne rozmieszczenie funkcji produkcyjnych jest w Wielkopolsce zróżnicowane. Najbardziej rozwinięte są one w największych ośrodkach miejskich, jak Poznań, Kalisz, Ostrów Wlkp., Konin, Piła i Leszno. Największym potencjałem przemysłowym wyróżniają się w sposób zdecydowany Poznań i jego okolice. Ośrodek poznański zatrudnia ponad 1/5 ogółu pracujących w przemyśle województwa, wytwarzając około 1/3 jego produkcji sprzedanej. Największy jest udział przemysłu spożywczego oraz produkcji pojazdów mechanicznych.

W aglomeracji kalisko-ostrowskiej dominuje natomiast przemysł spożywczy oraz włókienniczy i odzieżowy. Specjalnością ważnego dla regionu i kraju przemysłu konińskiego jest górnictwo węgla brunatnego (ok. 25% wydobycia krajowego) oraz powiązana z nim produkcja energii elektrycznej w Zespole Elektrowni "Pątnów-Adamów-Konin" S.A., który dysponuje zainstalowaną mocą równą 8,5% mocy krajowej i dostarcza około 10 % produkowanej w Polsce energii elektrycznej. W Koninie działa jedyna w Polsce Huta Aluminium, wytwarzająca 80% wyrobów walcowanych z tego metalu. Niższym stopniem uprzemysłowienia charakteryzują się Piła i Leszno, choć tutejsze zakłady wytwarzają szereg prestiżowych wyrobów.

Wnioski:

- **korzystna, zróżnicowana pod względem branżowym, struktura gospodarcza**
- **rosnące przestrzenne dysproporcje w rozmieszczeniu aktywności gospodarczej**

3. MAŁE I ŚREDNIE PRZEDSIĘBIORSTWA

Rozwój sektora małych i średnich przedsiębiorstw wywiera w ostatnich latach znaczący wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy województwa wielkopolskiego. Od początku transformacji Wielkopolska cechuje się stosunkowo dużą dynamiką rozwoju przedsiębiorczości i dotyczy to przede wszystkim małych i średnich firm. Szczególnie dynamicznie wzrasta liczba podmiotów z kapitałem zagranicznym.

W Wielkopolsce w 2003r. zarejestrowanych było 333,2 tys. podmiotów należących do sektora MSP, w tym 94,7% takich, w których pracowało do 9 osób, 4,3% podmiotów o liczbie pracujących od 10 do 49 osób i 0,9% podmiotów o liczbie pracujących od 50 do 249. Ponad 60% stanowią podmioty, w których pracuje 1 osoba. Przedsiębiorstwa duże (zatrudniające ponad 250 osób) stanowią jedynie 0,13% wszystkich podmiotów zarejestrowanych w województwie. Udział sektora MSP w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych w 2003 roku utrzymuje się na poziomie średniej krajowej 99,9%.

Na ogólną liczbę pracujących w Wielkopolsce, wynoszącą 1 318,7 tys. osób na koniec 2003r., udział pracujących w MSP wynosił około 73%, przy średnim udziale w kraju - 68,2%. Najwięcej podmiotów MSP na 1000 mieszkańców działa w Poznaniu i w podregionie poznańskim (151,8 i 103,9), natomiast najmniejsze nasycenie ma miejsce w podregionie konińskim - 68.

O poziomie rozwoju tego sektora w regionie świadczy również wartość eksportu. Udział eksportu wielkopolskich MSP w eksporcie wszystkich małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce wynosi 15,8%, co sytuuje nasz region na drugim miejscu w kraju, po województwie mazowieckim. Udział importu MSP naszego województwa w całkowitym imporcie tego sektora wynosi 12,3% (2 miejsce w kraju, po woj. mazowieckim). Najważniejszymi rynkami eksportowymi województwa wielkopolskiego są: Niemcy (ok. 50% eksportu Wielkopolski), Holandia (ok. 9%), Francja (ponad 6%) i Belgia (ponad 5%).

Sektor małych i średnich przedsiębiorstw pełnił dotychczas główną rolę w absorpcji wolnej siły roboczej, zarówno w miastach, jak i na obszarach wiejskich województwa. Sektor ten stworzył miejsca pracy dla znacznej części osób zwalnianych z restrukturyzowanych dużych przedsiębiorstw publicznych.

Wysoka jest koncentracja sektorowa podmiotów gospodarczych. Z ogólnej liczby przedsiębiorstw 32,6% jednostek skupia sekcja handlu i napraw, 12,2% - sekcja działalności produkcyjnej, 14,5% - sekcja obsługi nieruchomości i firm, 11,3% - sekcja budownictwa, 6,8% - sekcja transportu, gospodarki magazynowej i łączności. W układzie własnościowym dominują przedsiębiorstwa prywatne, które stanowią 97,3% ogólnej liczby firm.

Rozwój przedsiębiorczości w Wielkopolsce, jak i w kraju, ogranicza wiele czynników o charakterze strukturalnym. Brak efektywnego systemu finansowo-edukacyjnego, a także stabilnego i jasnego prawa hamują aktywność gospodarczą mieszkańców województwa. W regionie, podobnie jak w całym kraju, nie istnieje spójny system kształcenia przedsiębiorców. Wpływa to negatywnie na konkurencyjność i innowacyjność małych i średnich przedsiębiorstw. Nieliczne programy o bardzo ograniczonym zasięgu, zarówno krajowe, jak i lokalne, nie zaspakajają potrzeb na tego rodzaju działania. Przedsięwzięcia związane np. ze szkoleniem przedsiębiorców, ze względu na uwarunkowania finansowe i organizacyjne, mogą być realizowane jedynie w ograniczonym zakresie. Różnorodne szkolenia organizowane przez firmy komercyjne częstokroć nie odpowiadają na zapotrzebowanie przedsiębiorców i mają niski poziom merytoryczny.

Pod względem odsetka firm innowacyjnych w populacji badanej przez GUS (firmy powyżej 50 pracujących), województwo wielkopolskie w ostatnim okresie plasuje się na ostatnim miejscu w kraju. Małe i średnie przedsiębiorstwa, a małe szczególnie, jak wykazują

wyniki badań RIS, odczuwają duże trudności, albo wręcz nie są w stanie wprowadzić rozwiązań innowacyjnych. Bariera ta przede wszystkim związana jest z wysokimi kosztami opracowania i wdrożenia innowacji, znacznie przekraczającymi możliwości kapitałowe większości przedsiębiorców.

W Wielkopolsce działa około 100 instytucji wspierających rozwój przedsiębiorczości, ale ich oferta nie zawsze odpowiada zapotrzebowaniu przedsiębiorców. Są to przede wszystkim: izby gospodarcze, ośrodki informacji gospodarczej, inkubatory przedsiębiorczości, ośrodki innowacji i technologii, ośrodki doradcze, instytucje finansowe. Wszystkie wymienione placówki prowadzą przede wszystkim działalność informacyjną, szkoleniową, doradczą, współpracują z uczeniami i ośrodkami naukowo-badawczymi. Większość tych instytucji zlokalizowanych jest w Poznaniu, co utrudnia dotarcie do nich przedsiębiorcom z innych części województwa.

Dyfuzję nowoczesnych rozwiązań ze sfery naukowo-badawczej do przedsiębiorstw powinny zapewniać przede wszystkim takie instytucje, jak parki naukowo-technologiczne i inkubatory technologiczne. Na terenie województwa funkcjonuje tylko 1 park naukowo-technologiczny. Jest nim Poznański Park Naukowo-Technologiczny przy Fundacji Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu. Działalność prowadzą także 2 inkubatory prowadzone przez Fundację „Kaliski Inkubator Przedsiębiorczości” oraz Inkubator Przedsiębiorczości w Ostrzeszowie. Wśród podstawowych barier rozwoju parków technologicznych i inkubatorów wymienić należy niedostatek kapitału i niski poziom świadomości o roli tego typu instytucji.

W najbliższym czasie poprzez wprowadzenie działań określonych w powstałej w początkach 2004 roku Regionalnej Strategii Innowacji sytuacja regionie w tym zakresie powinna ulec znaczącej zmianie. Do najistotniejszych działań w tym zakresie należy utworzenie sieci współpracy między instytucjami wsparcia, tworzenie konsorcjów instytucji otoczenia (w tym nauki) lokalnych ośrodków wsparcia, dysponujących wyspecjalizowanymi kadrami i bliskich terytorialnie firmom. Planowane jest utworzenie nowych inkubatorów technologicznych, centrum innowacji i transferu technologii oraz budowa Poznańskiego Inkubatora Zaawansowanych Technologii.

Większość instytucji okołobiznesowych, wspierających rozwój przedsiębiorczości i mających największe znaczenie w regionie, to jednostki zrzeszone w Krajowym Systemie Usług utworzonym w 1996 roku z inicjatywy Polskiej Fundacji Promocji. Celem KSU jest rozwój kompleksowego rynku usług dla MSP w oparciu o lokalne, regionalne i krajowe instytucje wspierające przedsiębiorczość. Akredytacja w KSU daje gwarancję jakości świadczonych usług. W porównaniu z innymi regionami, Wielkopolska charakteryzuje się najwyższym odsetkiem instytucji z tym certyfikatem.

Rozwój poszczególnych dziedzin oparty na lokalnych surowcach, wzroście umiejętności zarządzania firmami, promocji eksportu, wsparcia wdrażaniem systemów jakości, stwarzają możliwości dalszego rozwoju sektora MSP.

Pozytywną stroną małej i średniej przedsiębiorczości w Wielkopolsce jest stosunkowo duży napływ kapitału zagranicznego, a także najwyższy w kraju udział firm zagranicznych w eksporcie. Jednocześnie sektor ten charakteryzuje się stosunkowo wysoką produktywnością, przy jednoczesnej skłonności do rozwijania i inwestowania w firmy. Ujemnie na rozwój przedsiębiorczości w regionie wpływa jego wysoka energochłonność.

Do niekorzystnych cech przedsiębiorczości w Wielkopolsce trzeba zaliczyć m.in. zbyt małą liczbę przedsiębiorstw w wielu gminach (szczególnie na obszarach wiejskich), niezadawalające wyposażenie kapitałowe znacznej części firm, niewielką innowacyjność, wyso-

kie koszty własne i niską rentowność większości przedsiębiorstw oraz ich wysokie zadłużenie. Istotny jest także słaby rozwój instytucji otoczenia biznesu.

Wnioski:

- **duża dynamika przedsiębiorczości**
- **niski odsetek firm innowacyjnych**
- **pogarszająca się kondycja przedsiębiorstw**
- **brak finansowych instrumentów wsparcia przedsiębiorstw**
- **ograniczona dostępność komunikacyjna zmniejszająca atrakcyjność inwestycyjną wielu obszarów**

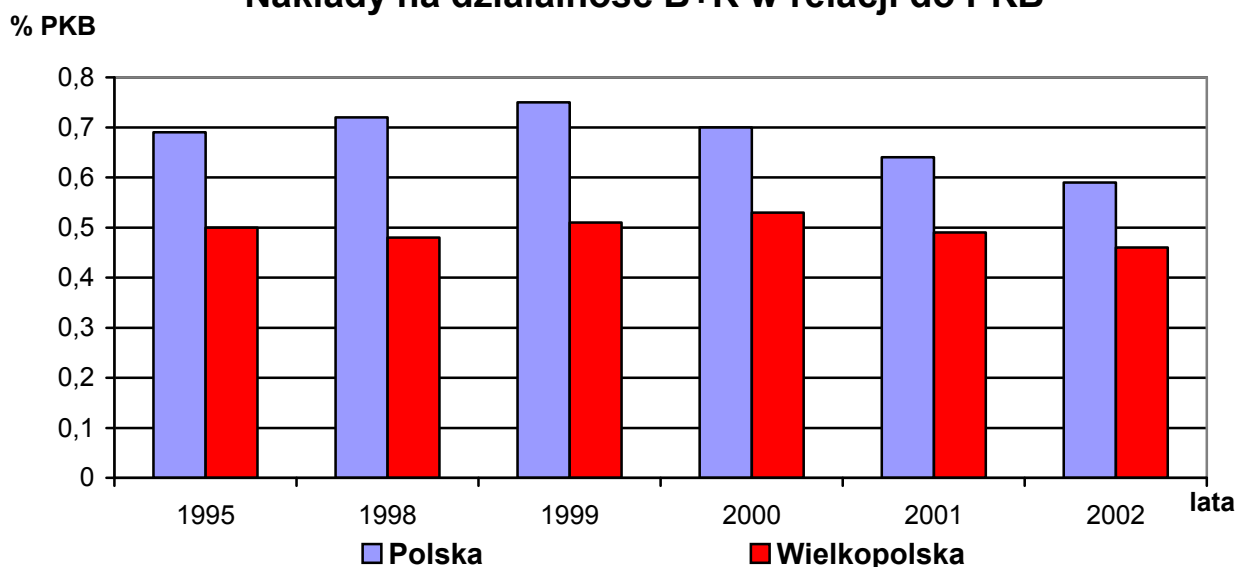
4. SEKTOR BADAWCZO-ROZWOJOWY I INNOWACJE

zmienna	Przekrój terytorialny	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Nakłady na działalność innowacyjną w przemyśle w mln zł	Polska	3982,8	8142,3	10975,9	11985,6	16295,6	12234,7	11501,4	13848,1	16561,0
	NUTS 2	x	x	x	859,9	2466,6	1459,2	1110,7	1507,6	2407,0
Nakłady na działalność badawczo-rozwojową w mln zł	Polska	2132,8	2761,4	3361	4005,1	4590,5	4796,1	4858,1	4582,7	4558,3
	% PKB	0,69	0,71	0,71	0,72	0,75	0,70	0,64	0,59	0,56
	NUTS 2	131,3	192,0	179,7	243,3	287,4	337,3	345,2	324,7	358,2
	% PKB	0,50	0,57	0,42	0,48	0,51	0,53	0,49	0,46	-
Nakłady na działalność badawczo-rozwojową na 1 mieszkańca w zł	Polska	55,2	71,5	86,9	103,6	118,8	124,1	126	120	119,4
	NUTS 2	39,4	57,5	53,7	72,6	85,7	100,4	100	96	106,6

Potencjał sektora B+R uzależniony jest przede wszystkim od jakości kadry naukowo-technicznej, stanu jej wiedzy i doświadczenia zawodowego.

W 2003 roku wielkość nakładów na działalność B+R wyniosła w Wielkopolsce w cenach bieżących 358,2 mln zł (106,6 zł/na 1 mieszkańca, w Polsce – 119,4zł/na 1 mieszkańca). Wartość ta stanowiła prawie 8 % nakładów ogółem na ten sektor w Polsce. Mimo, że nominalny spadek nakładów na ten sektor w województwie odnotowano po roku 2001, to w relacji do produktu krajowego brutto systematyczny spadek ma miejsce już od roku 2001, podobnie jak w kraju. W roku 2002 wskaźnik ten dla województwa wynosił 0,46% (Polska 0,59%) i był niższy od wskaźnika z roku 1995, który stanowił 0,5 % PKB (Polska 0,69%). Jest to zjawisko bardzo niepokojące, biorąc pod uwagę fakt, że działalność B+R traktowana jest obecnie jako jeden z trzech najważniejszych, obok kapitału i pracy, determinantów wzrostu i rozwoju gospodarczego. Obecnie w Unii europejskiej wskaźnik ten wynosi nieco poniżej 2%, ale w Szwecji przekracza już 3,5%. Założenia realizowanej przez UE Strategii Lizbońskiej, a więc obowiązującej także nasz kraj, mówią, że do 2010 roku nakłady na sektor B+R powinny w Unii osiągnąć pułap 3% PKB, przy udziale sektora prywatnego na poziomie 2/3.

Nakłady na działalność B+R w relacji do PKB

Mimo wielu barier wieloletnie tradycje naukowe sprawiają, że jakość i poziom intelektualnej konkurencyjności kadry naukowo – technicznej (szczególnie w niektórych dziedzinach) jest wysoki i adekwatny do stanu wiedzy naukowców zachodnich. Zatrudnieni w Wielkopolsce w działalności badawczej i rozwojowej stanowią 9,5% potencjału krajowego. Obok kapitału ludzkiego potencjał sektora badawczo – rozwojowego uzależniony jest od stanu szeroko rozumianej infrastruktury technicznej wykorzystywanej do prowadzenia badań i prac wdrożeniowych. Stan tej infrastruktury prezentuje się znacznie gorzej niż kapitał ludzki. Przyczyn należy upatrywać głównie w mechanizmach finansowych (udział wydatków budżetowych w produkcie krajowym brutto, przeznaczonych na rozwój sektora badawczo–rozwojowego jest znacznie niższy od poziomu wydatków krajów rozwiniętych). W efekcie struktura wydatkowania nakładów finansowych jest odwrotna do struktury w dawnych krajach UE, gdzie na działalność badawczo-rozwojową przeznacza się ponad 60% środków (Polska 12,8%, Wielkopolska 6,5%), a na wyposażenie techniczne i uruchomienie produkcji średnio ponad 20% (Polska około 70%, Wielkopolska- ponad 80%). Drugim istotnym problemem, przed którym stoi zarówno kraj, jak i region, są źródła finansowania, które w Unii i na świecie pochodzą głównie z gospodarki, a u nas proporcja jest odwrotna i główne „źródło zasilania” stanowi budżet państwa. Zmiana tych proporcji na zdecydowanie wyższy udział przedsiębiorstw jest bardzo istotna, ponieważ daje to gwarancję, że wyniki badań znajdą bezpośrednie zastosowanie w praktyce gospodarczej.

Potencjał naukowo-badawczy i rozwojowy województwa wielkopolskiego roku tworzyły w 2003 roku 74 jednostki. Jest on skoncentrowany przede wszystkim w największym ośrodku naukowym i szkolnictwa wyższego regionu – w Poznaniu, który skupia ponad 90% zatrudnionych w sektorze badawczo–rozwojowym województwa wielkopolskiego. Cały region zatrudnia 9,5% ogółu zatrudnionych w instytucjach B+R w Polsce (4. miejsce w kraju). Wskaźnik liczby zatrudnionych w sektorze B+R na 1000 mieszkańców wynosi 3,6 i jest wyższy od wskaźnika krajowego, wynoszącego 3,3.

Ośrodki badawczo-rozwojowe i centralne laboratoria, to w większości jednostki resortowe, których przedmiotem działania jest prowadzenie badań naukowych, prac badawczo-rozwojowych i wdrożeniowych w poszczególnych dziedzinach.

Niewiele jest w województwie instytucji zajmujących się w profesjonalny sposób pośrednictwem między sektorem nauki i badań, a praktyką gospodarczą w zakresie upowszechniania systemów transferu i komercjalizacji technologii. Podmioty takie są tworzone w ramach szkół wyższych, instytucji badawczo-rozwojowych, stowarzyszeń gospodarczych. Taką instytucją jest np. Poznański Park Naukowo-Technologiczny, afiliowany przy Fundacji Uniwersytetu im. A Mickiewicza. Zajmuje się on doradztwem technologicznym, patentowym i marketingowym, pośrednictwem kooperacyjnym, pomocą w pozyskaniu środków finansowych w formie subwencji, grantów i dopłat.

W roku 2003, w odróżnieniu od nakładów na działalność B+R, znacząco wzrosły nakłady na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach przemysłowych liczących powyżej 49 pracowników. W skali kraju wzrost ten wyniósł prawie 20%, natomiast w regionie aż 60%, co stanowi obecnie 14,5% nakładów krajowych. Efektem poniesionych nakładów na innowacje jest produkcja wyrobów nowych i zmodernizowanych, która jest miarą innowacyjności firm i regionów. Produkcja ta spada w porównaniu do poziomu z połowy lat 90.

Dominującymi źródłami innowacji są pomysły i zasoby własne firm. Głównym źródłem finansowania innowacji w wielkopolskim przemyśle są środki własne (ok. 80%) oraz kredyty bankowe (15%). W strukturze nakładów dominują nakłady na działalność badawczo-rozwojową, wyposażenie, technikę przemysłową i uruchomienie produkcji oraz marketing wyrobów nowych i zmodernizowanych. Spośród 26 działów przemysłu najwyższe nakłady odnotowano w regionie w produkcję artykułów spożywczych i napojów - ponad 55% ogółu nakładów na innowacje, w produkcję maszyn i urządzeń, wyrobów z metali, maszyn i aparatury elektrycznej oraz pojazdów mechanicznych.

Jako bariery innowacyjności ponad połowa firm wskazuje: czynniki ekonomiczne, czyli brak środków własnych, lub zbyt wysoki koszt uzyskania środków na finansowanie innowacji (brak wsparcia rynku kapitałowego, szczególnie venture i seed capital). Znaczna część firm obawia się zbytniego ryzyka zbytu nowych produktów, wskazując także na brak bazy rozwojowej dla innowacyjności. Inne wymieniane bariery to m.in. trudności we współpracy z innymi instytucjami, brak informacji na temat nowych technologii (niewystarczający rozwój systemów informacji i baz danych), niedoskonałość przepisów prawnych.

Obecna sytuacja powinna ulec stopniowej poprawie poprzez wprowadzanie do praktyki działań przyjętych w Regionalnej Strategii Innowacji. Działania te dotyczą projektów zarówno w sektorze nauki i sektora B+R, instytucji wsparcia i ostatniego, a zarazem najważniejszego ogniwa – wielkopolskich przedsiębiorstw. Wstąpienie Polski do Unii Europejskiej stwarza realną szansę na realizację strategii poprzez udział europejskich środków finansowych. Głównym celem strategii jest integracja środowisk społeczno-gospodarczych regionu, zwiększenie zdolności przedsiębiorstw do wprowadzenia innowacji, wykorzystanie potencjału badawczego Wielkopolski dla wzrostu konkurencyjności gospodarki oraz budowa nowoczesnej infrastruktury innowacyjnej. Założone cele tego dokumentu powinny w znacznym stopniu przyczynić się do efektywniejszego wykorzystania regionalnego potencjału naukowego oraz sektora B+R. Zapewne pomocą też będzie wsparcie ze strony państwa poprzez realizację założeń przyjętego w marcu 2004 roku, dokumentu rządowego „Strategia zwiększania nakładów na działalność B+R w celu osiągnięcia założeń Strategii Lizbońskiej” oraz przyjętej przez Radę Ministrów ustawy o wspieraniu działalności innowacyjnej.

Wykorzystanie dużego potencjału naukowego regionu, poprzez wprowadzenie efektów jego prac do gospodarki jest ogromną szansą na zwiększenie konkurencyjności województwa. Na konkurencyjność gospodarki regionu składa się konkurencyjność pojedynczych przedsiębiorstw, a jak wykazują badania, konkurencyjność przedsiębiorstw w nowoczesnej

gospodarce opiera się na innowacyjności czyli wdrożeniu nowych rozwiązań technologicznych, organizacyjnych czy produktowych.

Wnioski:

- **niewykorzystany duży potencjał badawczo-rozwojowy**
- **niskie nakłady na B+R**
- **brak współpracy między nauką, sferą B+R, a gospodarką**
- **brak wyspecjalizowanego sektora wsparcia innowacji**
- **niski poziom innowacyjności w regionie**

5. TURYSTYKA

Turystyka jako dziedzina gospodarki wykazuje szczególne tempo rozwoju. Eksperti Światowej Organizacji Handlu i Turystyki prognozują, że przemysł turystyczny należy do tych sektorów gospodarki, które na początku naszego wieku cechować będzie najlepsza sytuacja na rynku pracy. Z uwagi na to, że działalność turystyczna wkracza w inne dziedziny gospodarki (transport, rolnictwo, leśnictwo, handel, inwestycje itp.) turystyka ma charakter interdyscyplinarny. Tak więc, przemysł turystyczny to szansa rozwoju gospodarczego, której nie można zaprzepaścić. Podobnie jak na rynku światowym, również w Wielkopolsce, turystyka może przyczynić się do zmniejszenia bezrobocia, szczególnie na obszarach wiejskich (m.in. agroturystyka, aktywnie rozwijająca się w ostatnich latach).

Województwo wielkopolskie leży w dorzeczu Warty na głównym europejskim szlaku wschód-zachód, w centralnej części Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej. Tranzytowe położenie województwa dotyczy zarówno aspektów kulturowych i turystycznych, ale także handlowych. W regionie znajdują się rozległe obszary leśne z terenami chronionymi stanowiącymi parki narodowe, rezerваты przyrody czy obszary chronionego krajobrazu wraz z zespołami przyrodniczo-krajobrazowymi oraz leśne kompleksy promocyjne (Lasy Rychtańskie i Puszcza Notecka). W części północnej i środkowej województwa znajduje się około 800 jezior, z tego część już dziś wykorzystywanych w celach turystycznych. Także malownicze i kręte rzeki z zakolami, stanowią, przy odpowiednim zagospodarowaniu, miejsca atrakcyjne turystycznie.

Przez teren województwa przebiega wiele rodzajów szlaków turystycznych. Wielkopolski System Szlaków Rowerowych jest markowym produktem turystycznym Wielkopolski, nagrodzony za innowacyjność i jakość, m. in. certyfikatem Polskiej Organizacji Turystycznej (2004 r.). System ten obejmuje najważniejsze, i odpowiednio zestandaryzowane szlaki (właściwe ich oznakowanie i wyposażenie w odpowiednią infrastrukturę okołoszlakową). Rozwój wojewódzkiej sieci szlaków rowerowych został zapoczątkowany powstaniem w 2001 roku Pierścienia Rowerowego Dookoła Poznania (173 km). W roku 2002 powstał Północny Odcinek Transwielkopolskiej Trasy Rowerowej Poznań – Okonek (200 km), w roku 2003 – Odcinek Południowy Poznań – Siemianice (280 km), w roku 2004 - Ziemiański Szlak Rowerowy, dzięki któremu można zwiedzić najciekawsze tereny, leżące pomiędzy Poznaniem i Rawiczem. W roku bieżącym powstaje Nadwarciański Szlak Rowerowy, biegnący wzdłuż najważniejszej rzeki Wielkopolski do Koła, a następnie do Kłodawy – słynącej z czynnej kopalni soli, udostępnionej dla zwiedzania.

Powstanie Nadwarciańskiego Szlaku Rowerowego – kolejnego, wojewódzkiego szlaku, łączącego tym razem Poznań z subregionem konińskim i stanowiącym atrakcyjną ofertę

także dla mieszkańców województwa łódzkiego, którzy planują „dołączenie” się ze swoim systemem szlaków – stanowi kolejny, udany przykład współpracy wszystkich rodzajów samorządu – wojewódzkiego, powiatowego i gminnego. 280 – km szlak poprowadzi przez teren sześciu powiatów, kilkunastu miast i kilkudziesięciu gmin. Szlak finansowany jest w 50% ze środków Województwa Wielkopolskiego, w drugiej połowie – z budżetów pozostałych samorządów.

Przez teren Wielkopolski, w tym przez Poznań, przebiegają dwa szlaki transeuropejskie szlaki rowerowe EuroVelo. Są to trasa nr 2 Trasa Stolic Galway (Irlandia) – Moskwa i trasa nr 9 Bałtyk – Adriatyk (Trasa Bursztynowa). Na odcinku Poznań - Gniezno (szlak Piastowski), gdzie istnieje oznakowana trasa rowerowa, oba szlaki EuroVelo nr 2 i 9 mają wspólny przebieg. Obecnie w Wielkopolsce jest ponad 3000 km szlaków rowerowych.

Ponadto w regionie powstały w ostatnim czasie szlaki konne. Szlaki te zostały wyznaczone w bardzo aktywnym rejonie promującym turystykę konną w Wielkopolsce, na terenie działania Międzygminnego Związku Turystycznego „Wielkopolska Gościnnie” (Pakośław, Pępowo, Jutrosin, Miejska Górka, Rawicz). Obecnie planowana jest rozbudowa infrastruktury turystycznej dla miłośników jazdy konnej. Poza znanym szlakiem kajakowym na północno-zachodniej granicy województwa na Gwdzie jest też kilka szlaków regionalnych. Przez teren Wielkopolski przebiegają ważne szlaki kulturowe: Piastowski, Cysterski i Romański. Dwa ostatnie o zasięgu ponadregionalnym. Stopniowo poszerza się i tak już bogata oferta kulturowa.

Różnorodność walorów turystycznych województwa stwarza znaczne możliwości zarówno czynnego wypoczynku w urokliwym krajobrazie, jak i wzbogacenia wiedzy o przeszłości i kulturze, mając na uwadze mnogość obiektów kultury materialnej (kościół, pałace, zamki i inne obiekty zabytkowe) zlokalizowanych w naszym regionie. Restauracja tego typu obiektów, przy jednoczesnym utworzeniu wokół nich infrastruktury turystycznej, umożliwiłyby utworzenie z nich produktu markowego dla różnych form turystyki (biznesowa, weekendowa, wypoczynkowa, tranzytowa czy wycieczki objazdowe), co ma znaczący wpływ na wzrost efektywności świadczonych usług.

Korzystne byłoby stworzenie zintegrowanej oferty turystycznej, która byłaby atrakcyjna zarówno w skali krajowej, jak i międzynarodowej. Taka propozycja może być utworzenie Leśnego Parku Tematycznego na terenie Puszczy Zielonka i przyległych kompleksów leśnych, który miałby na celu szeroką prezentację problematyki leśnej w zakresie przyrodniczym, kulturowym i historycznym. Ofertą Wielkopolski może być stworzenie Europejskiej Akademii Środowisk Leśnych i Polnych, wytyczających kierunki kształtowania krajobrazu nizinnego, która służyłaby edukacji, jak również szeroko rozumianej turystyce kwalifikowanej.

Wzmożony ruch turystyczny wymaga odpowiedniego zagospodarowania lasu. Z tego powodu przystosowania lasu do rekreacji musi obok preferencji turystycznych, uwzględniać potrzeby ochrony cennych zasobów przyrodniczych, historycznych oraz kulturowych. Turystyka i rekreacja to jedna z form wypełniania funkcji pozaprodukcyjnych lasu. Należy oczekiwać, że intensywność użytkowania turystycznego lasu będzie stale wzrastać.

W związku z tym, że turystyka jest w ostatnim czasie jedną z najprężniej rozwijających się form aktywności gospodarczej prowadzonej przez lasy, konieczne jest stworzenie zasad właściwej współpracy w skali regionu pomiędzy nadleśnictwami a samorządami.

W Wielkopolsce pojawia się coraz więcej turystów zmotoryzowanych, z Niemiec, Holandii czy Francji, dla których naturalna granica eksploracji przesunęła się wraz z przesunięciem granicy Unii Europejskiej. Turystyka z Niemiec może być skutecznie zatrzymywana

nad rzekami Noteć i Warta (rejon Międzychodu i Sierakowa, Puszcza Notecka, Pszczewski Park Krajobrazowy, Puszcza Zielonka). Dodatkowym atutem dla Wielkopolski jest bliskość dużej aglomeracji miejskiej – Berlina, liczącej ponad 3 mln mieszkańców i stworzenia z Wielkopolski zaplecza rekreacyjno-wypoczynkowego dla takiego potencjału. Realność tego zamierzenia wzmacnia fakt, że Niemcy należą do społeczeństw o najwyższej aktywności na świecie (w prognozach światowej Organizacji Turystyki do roku 2020 prymat przyznano Niemcom przed Japończykami, Amerykanami i Chińczykami). Przeprowadzone przez Niemiecki Instytut z Monachium DIFT badania świadczą, że decyzja o podjęciu podróży do Polski kojarzy się z przekonaniem, iż znajdą tu ciekawą przyrodę, kulturę, historię oraz atrakcyjne ceny. Motywy podróży Niemców są zbieżne z walorami turystycznymi Wielkopolski.

Celem ruchu turystycznego może stać się sam Poznań wraz z przyległymi terenami (Poznański Obszar Metropolitalny), jeżeli jego oferta będzie nosiła znamiona produktu markowego. Stolica Wielkopolski może wykorzystać swój potencjał do rozwoju turystyki biznesowej. Szansę rozwoju turystyki biznesowej upatruje się w wysokiej atrakcyjności inwestycyjnej Wielkopolski, wysokim udziale kapitału zagranicznego oraz wysokiej aktywności gospodarczej mieszkańców. Turystyka biznesowa obejmuje podróże pracowników firm o charakterze kontaktów partnerskich (nawiązywanie kontaktów, podpisywanie kontraktów), podróże na targi i wystawy, uczestnictwo w różnych formach turystyki kongresowej (konferencje, seminaria, sympozja).

W ostatnim czasie coraz większego znaczenia w regionie nabiera turystyka pielgrzymkowa do słynnej w kraju, ale i poza jego granicami, Bramy Tysiąclecia nad Jeziorem Lednickim, które jest miejscem pielgrzymek polskiej młodzieży, czy monumentalnej, jednej z największych w Europie, bazyliki w Licheniu.

Ponadto w regionie istnieją jeszcze stosunkowo słabo rozpoznane walory turystyczne, związane z poszczególnymi gminami i powiatami. Często warto wspierać ciekawe lokalne inicjatywy do promowania i turystycznego wykorzystania tych zasobów.

Dysponując wspaniałymi walorami przyrodniczymi, zasobami kulturowymi i coraz większą dynamiką działań lokalnych i regionalnych należy przygotować jeszcze odpowiednią infrastrukturę turystyczną. Szczególnie dotyczy to bazy noclegowej. Obecnie mankamentem jest jeszcze niewystarczająca liczba obiektów noclegowych dostosowanych do określonych potrzeb i niezadowalająca, w części przypadków, jakość świadczonych usług. Uwagi te dotyczą obiektów noclegowych o średnim standardzie, na które jest obecnie największe zapotrzebowanie. Już teraz Wielkopolska posiada dużą, chociaż wciąż niewystarczającą, ilość miejsc noclegowych na wysokim poziomie, za wysoką cenę, a także miejsc dla młodzieży, czy mniej wymagających turystów. Także dla nich istnieje oferta turystyczna na interesujące spędzenie czasu.

Utrudnieniami w dalszym rozwoju turystyki w województwie są również: zły stan techniczny i mała przepustowość dróg (szczególnie uwidaczniająca się przy okazji większych imprez handlowych), słabe zagospodarowanie dróg dla obsługi podróżnych, brak moteli, parkingów, sprawnego systemu pomocy drogowej, dostatecznego oznakowania dla potrzeb turystów.

Pomimo niewielkiego w ostatnich latach udziału transportu lotniczego w przyjazdach do Wielkopolski dynamika wzrostu przewozów jest duża. Wzmocnienie transportu lotniczego poprzez powstanie nowych połączeń, szczególnie europejskich, po wstąpieniu do Unii Europejskiej, a w konsekwencji znacznego wzrostu kontaktów biznesowych (ale nie tylko) wydaje się nieodzowne.

Dla promocji turystycznej istotne znaczenie ma także właściwe kształtowanie krajobrazu. Ochrona starych osad i traktów, atrakcyjnych widoków, zadrzewienia śródpolne, zadrzewienia dróg powinny stanowić przykład troski o wielkopolski krajobraz.

zmienna	Przekrój terytorialny	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Obiekty noclegowe turystyki - liczba	Polska	7585	7763	7779	7886	8301	7818	7613	7050	7116
	NUTS 2	644	624	636	610	646	615	645	595	579
	NUTS 3									
	pilski	82	92	90	86	93	77	90	74	79
	poznański	385	364	372	360	364	326	336	317	301
	kaliski	69	68	74	68	85	75	85	83	76
	koniński	66	61	61	57	58	83	80	69	76
	m. Poznań	42	39	39	39	46	54	54	52	54
Miejsca noclegowe - liczba	Polska	671339	675697	684459	697773	691799	660199	629984	595087	596460
	NUTS 2	43599	41719	43158	42379	42370	42045	42722	39354	39541
	NUTS 3									
	pilski	6093	6193	6106	5820	5352	5260	5127	4242	4427
	poznański	22906	21892	22486	22453	20954	19751	19149	18474	18141
	kaliski	3588	3497	3831	3448	4211	3964	4423	4230	3878
	koniński	5233	4265	4730	4744	5490	7487	7167	5257	5975
	m. Poznań	5779	5872	6005	5914	6363	6583	6856	7151	7120
Hotele, motele, pensjonaty - liczba	Polska	1068	1247	1397	1576	1535	1449	1391	1478	1541
	NUTS 2	85	88	99	100	100	107	125	136	138
	NUTS 3									
	pilski	16	16	20	23	22	22	22	21	23
	poznański	25	28	33	35	34	34	42	47	46
	kaliski	21	21	22	17	19	19	24	26	25
	koniński	6	7	6	6	7	7	10	12	11
	m. Poznań	17	16	18	19	18	25	27	30	33
Kempingi i pola biwakowe - liczba	Polska	594	665	660	671	651	510	475	416	419
	NUTS 2	44	37	44	44	42	42	52	43	43
	NUTS 3									
	pilski	8	6	5	5	5	3	x	x	x
	poznański	19	17	19	20	19	18	x	x	x
	kaliski	7	6	9	7	6	4	x	x	x
	koniński	8	6	9	10	10	15	x	x	x
	m. Poznań	2	2	2	2	2	2	x	x	x
Korzystający z obiektów noclegowych turystyki - Polacy w l. bezwzględnych	Polska	9802980	10400798	10870840	11490673	9994878	11442987	11079000	14171054	14644254
	NUTS 2	695289	718019	757508	775818	704427	1354048	908100	870900	1162185
Korzystający z obiektów noclegowych turystyki - cudzoziemcy w l. bezwzględnych	Polska	3702440	3832668	3628264	3338462	2493501	3117146	3151500	3145400	3331870
	NUTS 2	240412	249350	217320	223068	192898	227941	227800	218900	252611

Wnioski:

- duży potencjał przyrodniczy i kulturowy dla rozwoju turystyki
- wzrastające zaangażowanie lokalne
- niewystarczająca promocja
- niski poziom infrastruktury turystycznej o średnim standardzie
- ograniczona dostępność komunikacyjna
- brak markowych produktów turystycznych

- **brak dostatecznej troski o ochronę i kształtowanie krajobrazu**

6. KULTURA I SPORT

Zagadnienia kultury w Wielkopolsce należy rozpatrywać w sferze instytucji kultury oraz organizacji i stowarzyszeń, prowadzących działalność kulturalną, a także od strony odbioru kultury: potrzeb kulturalnych mieszkańców i sposobów uczestnictwa w kulturze.

Wśród instytucji kultury wyróżnić można: szkolnictwo artystyczne, państwowe służby konserwatorskie i Muzeum Narodowe w Poznaniu oraz instytucje pod opieką samorządów: 11 muzeów, 3 centra kultury i sztuki, 5 teatrów, filharmonię, Wojewódzką Bibliotekę Publiczną, Centrum Animacji Kultury w Poznaniu i Instytucję Filmową Film-Art oraz domy kultury, biblioteki i muzea, prowadzone przez samorządy miejskie i gminne.

Działalność kulturalna prowadzona jest także przez szereg podmiotów nie zaliczanych do sektora finansów publicznych. Mowa tu o fundacjach i stowarzyszeniach, których liczba trudna jest do oszacowania. Wśród nich znajdują się też takie, których obecności w sferze kultury nie można przecenić, są bowiem organizatorami przedsięwzięć o randze ogólnopolskiej i międzynarodowej, kreując najlepszy obraz wielkopolskiej kultury. Aktywność podmiotów pozarządowych jest znacząca, co potwierdza zainteresowanie, jakim cieszył się konkurs ofert ogłoszony przez województwo wielkopolskie na przedsięwzięcia kulturalne, odbywające się w roku 2005 - wpłynęło ponad 500 ofert.

Spółeczeństwo Wielkopolski chętnie bierze udział w wybranych formach uczestnictwa w kulturze. Świadczy o tym jeden z najniższych w kraju wskaźników rezygnacji (z powodów finansowych) z udziału w spektaklach, wyjściach do kina, zakupu książek, gazet czy czasopism, na co wpływa stosunkowo dobra (w skali kraju) sytuacja na rynku pracy. Procent gospodarstw domowych, których członkowie byli zmuszeni w ciągu ostatniego roku zrezygnować z kina wynosi w Wielkopolsce 36,91, podczas gdy w województwie Świętokrzyskim 34,06, a warmińsko-mazurskim aż 45,8. Niski jest także w Wielkopolsce wskaźnik mówiący o częstotliwości rezygnacji z zakupu książek, który wynosi 32,4%, podczas gdy w województwie śląskim 32,15, a w zachodniopomorskim aż 41,99%. Częstym zabiegiem stosowanym przez socjologów przy okazji badań nad uczestnictwem w kulturze jest ocena stopnia zadowolenia ze sposobu spędzania czasu wolnego. Z analizy przeprowadzonej przez GUS w roku 2003 wynika, iż stosunkowo niewiele jest wśród Wielkopolan osób, które są ze sposobu spędzania wolnego czasu „zdecydowanie niezadowolone” (2,80%), a „bardzo zadowolonych” było 4,77%. Mniejszy wskaźnik niezadowolenia był tylko w województwie podkarpackim (1,75%), a „bardzo zadowolonych” najwięcej było w województwie opolskim (5,46%).

Ważnym elementem diagnozy dotyczącej kultury w Wielkopolsce może okazać się analiza wyposażenia gospodarstw domowych. Za pośrednictwem elektronicznych mediów wiele osób posiada zwiększony (lub jedyny) dostęp do kultury i to media kształtują w dużej mierze preferencje stylu życia, a więc także uczestnictwa w kulturze. W Wielkopolsce niewielki procent ludności nie posiada telewizora (0,67%), podczas gdy istnieją w kraju obszary, gdzie wskaźnik ten przewyższa wartość 3% (województwo dolnośląskie). Niemal 40% gospodarstw domowych w regionie posiada komputery, przy czym ponad połowa z nich ma stały dostęp do Internetu. Chociaż w skali kraju (14%) jest to niezła sytuacja, to jednak w porównaniu ze średnią UE (ok.34%) nasz region ma wiele do nadrobienia (max Holandia 66%).

Najważniejszym zadaniem organizatorów kultury fizycznej w Wielkopolsce jest umożliwienie powszechnego dostępu mieszkańców do różnych form uprawiania sportu i rekreacji czynnej, co przyczyni się do zwiększenia procentu społeczeństwa uprawiającego czynnie sport i rekreację. Mamy w Wielkopolsce 179 stadionów (w tym 10 w Poznaniu), 201 hal sportowych (w tym 20 w Poznaniu), 72 baseny pływackie, w tym 38 krytych 25-metrowych, ponad 449 kortów tenisowych oraz około 3 tys. boisk do różnych gier. W Poznaniu działa m.in. 11 zespołów grających w najwyższej klasie, które walczą o Mistrzostwo Polski w 7 dyscyplinach. Ważnym dla sportu i rekreacji Wielkopolski jest poznański ośrodek sportowo-rekreacyjny „Malta” z torem regatowym klasy międzynarodowej. W obrębie infrastruktury sportowej należy położyć nacisk na dalszy rozwój bazy obiektów sportowych poprzez budowę i modernizację według wymaganych obecnie standardów. W tym zakresie jako najważniejsze inicjatywy w Wielkopolsce w najbliższych latach należy wymienić budowę 11 krytych pływalni oraz 14 sal gimnastycznych w gminach o najgorszym poziomie infrastruktury sportowej.

V INFRASTRUKTURA SŁUŻĄCA ROZWOJOWI GOSPODARCZEMU I SPOŁECZNEMU

1. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

a) Infrastruktura komunikacyjna

Wraz z przystąpieniem naszego kraju do Unii Europejskiej została również połączona z jej systemem krajowa infrastruktura komunikacyjna. Układ komunikacyjny województwa i jego poziom techniczny nie przystają do wzrastających potrzeb przewozowych na obu strategicznych kierunkach: wschód – zachód oraz północ - południe.

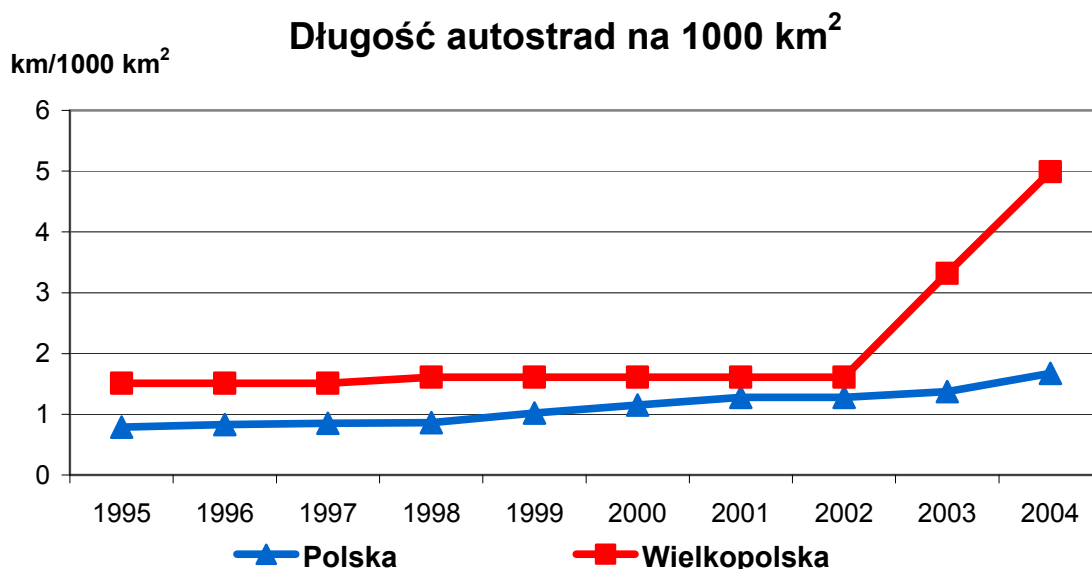
zmienna	przekrój terytorialny	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	XI 2004
Autostrady w km	Polska	246	258	264	268	317	358	399	399	429	523
	NUTS 2	45	45	45	48	48	48	48	48	99	149
Autostrady na 1000 km ²	Polska	0,79	0,83	0,85	0,86	1,02	1,15	1,28	1,28	1,37	1,67
	NUTS 2	1,51	1,51	1,51	1,61	1,61	1,61	1,61	1,61	3,32	4,99
Linie kolejowe w km	Polska	x	x	x	23 210	22 891	22 560	21 119	21 073	20 665	x
	NUTS 2	x	x	x	2 599	2 542	2 535	2 280	2 149	2 158	x
Linie kolejowe na 100 km ²	Polska	x	x	x	7,1	7	6,9	6,4	6,6	6,6	x
	NUTS 2	x	x	x	7,8	7,7	7,7	6,8	6,8	7,2	x
Udział linii kolejowych normalnotorowych w %	Polska	x	x	x	95,3	95,7	95,6	95,3	98,4	98,3	x
	NUTS 2	x	x	x	89,8	90,6	90,5	89,5	94,2	94,3	x
Udział linii kolejowych zelektryfikowanych w %	Polska	x	x	x	x	52,3	52,4	56,7	57,9	58,8	x
	NUTS 2	x	x	x	x	48,9	49,1	54,6	57,5	58,5	x
Drogi publiczne o twardej nawierzchni w km	Polska	237 153	239 330	241 980	244 519	248 712	249 934	248 364	250 291	248 786	x
	NUTS 2	x	x	x	x	23415	23681	23573	24046	24 407	x
Drogi publiczne o twardej nawierzchni na 100 km ²	Polska	75,8	76,5	77,4	78,2	79,5	79,9	79,9	80,0	79,6	x
	NUTS 2	x	x	x	x	78,5	79,4	79,0	80,6	81,8	x
Ofiary śmiertelne w wypadkach drogowych na 100 tys. ludności	Polska	17,9	16,5	18,9	18,3	17,4	16,3	14,3	15,2	14,8	x
	NUTS 2	20,1	18,1	20,1	19,8	20,6	17,9	14,7	15,5	15,6	x

System komunikacyjny województwa zawiera relatywnie gęstą sieć dróg kołowych. Długość dróg publicznych o nawierzchni twardej wynosiła w 2003 roku 24,4 tys. km (24,0 tys. km w 2002 r.), co stanowiło prawie 9,8% ogólnej długości tych dróg w Polsce. Wskaźnik gęstości dróg wynosił 81,8 km/100 km², wskaźnik krajowy 79,6 km/100km², stanowiło to jednak tylko 70% średniej dla UE. Pod koniec października 2004 r. budowana w Wielkopolsce autostrada A2 osiągnęła długość 148,8 km, co stanowi 28,5 % ogólnej długości autostrad w kraju.

Najistotniejsze znaczenie dla ruchu tranzytowego mają drogi:

- nr 2, Świecko - Poznań - Warszawa,

- nr 5, Wrocław - Poznań – Bydgoszcz,
- nr 10, Szczecin - Piła – Bydgoszcz – Płońsk,
- nr 11, Kołobrzeg – Poznań – Kępno – Kluczbork,
- nr 12, Łęknica – Żary – Leszno – Kalisz – Piotrków Tryb. – Radom – Dorohusk,
- nr 25, Oleśnica – Kalisz – Konin – Bydgoszcz

Przez Wielkopolskę przebiegają dwa międzynarodowe korytarze transportowe sieci TINA (Transport Infrastructure Needs Assessment):

- korytarz nr 2 (Berlin – Poznań – Warszawa – Mińsk – Moskwa)
- odgałęzienie korytarza nr VI A (Grudziądz – Świecie – Poznań)

Stan techniczny dróg ulega systematycznemu pogorszeniu. Od wielu lat dużych inwestycji drogowych jest niewiele, a dominują prace remontowo-modernizacyjne, co w związku ze wzrastającą liczbą przewozów powoduje obniżanie płynności ruchu i przepustowości dróg. Jednocześnie pogarsza się dostępność części obszarów w regionie.

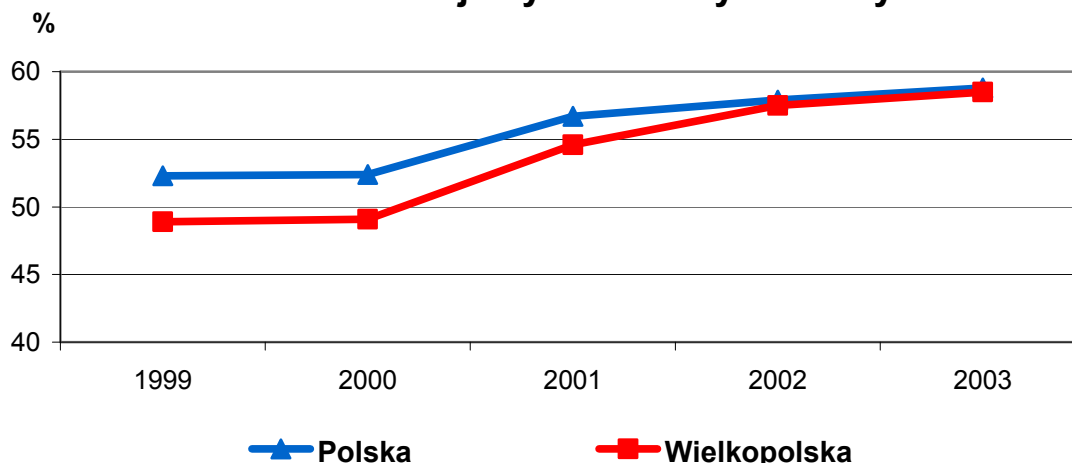
Do głównych wad istniejącej sieci drogowej regionu należy zaliczyć m.in.: brak sieci dróg ekspresowych, zbyt małą długość połączeń autostradowych, przebieg przez obszar miast i wsi znacznej części dróg obciążonych intensywnym ruchem międzynarodowym i międzyregionalnym, niedostosowanie parametrów technicznych dróg (geometria, nośność), zbyt małą liczbę drogowych przepraw mostowych.

Istotny wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy Wielkopolski mają drogi wojewódzkie, których administratorem jest samorząd województwa. Łącznie mamy obecnie w regionie 2673 km (2666 km w 2002 r.) dróg wojewódzkich o nawierzchni twardej, których ogólny stan techniczny (łącznie z obiektami mostowymi) jest w wysokim stopniu niezadowalający. Od kilku lat następuje intensyfikacja ruchu samochodowego, a obecny poziom finansowania drogownictwa jest dla stanu nawierzchni dróg wręcz destrukcyjny.

Długość sieci kolejowej w Wielkopolsce wynosi 2158 km (2149 km w 2002 r.), tj. ponad 10,4 % ogólnej długości linii kolejowych w Polsce. Gęstość sieci kolejowej w regionie wynosi 7,2 km/100 km², w Polsce – 6,6 km/100 km², zaś średnio w Unii Europejskiej ok. 5 km/100 km². Około 58,5 % linii kolejowych normalnotorowych w regionie to linie zelektryfikowane (57,5 % w 2002 r.). W okresie 1999-2001 w Wielkopolsce odsetek linii kolejowych

zelektryfikowanych wzrósł od 49 do 55 % (w krajach kohezyjnych oraz regionach Celu 1 Unii średnio do poziomu 40 %), czyli o 6 % (odpowiednio Grecja – 0 %, Irlandia 2 %, natomiast w Portugalii podwojenie do poziomu 30 %). Ogółem w Wielkopolsce 584,8 km linii kolejowych to odcinki tras o znaczeniu międzynarodowym: E-20 (Bruksela – Berlin – Poznań – Warszawa – Terespol) oraz E-59 (Świnoujście – Poznań – Wrocław – Ostrawa).

Udział linii kolejowych zelektryfikowanych

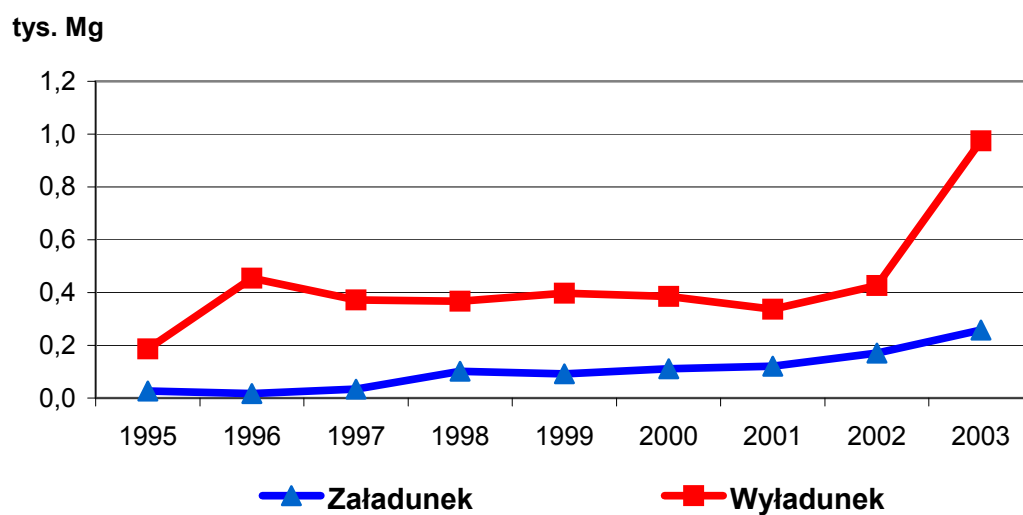
Przewozy pasażerów i ładunków towarowych koleją charakteryzują się w ciągu kilku ostatnich lat tendencją spadkową. Jest to przyczyną zawieszenia ruchu na niektórych liniach znaczenia lokalnego lub wprowadzenia zastępczej komunikacji autobusowej. Konieczne jest odwrócenie tej tendencji.

Jednym z warunków aktywizacji gospodarczej i społecznej regionu jest rozwój transportu lotniczego. Wielkopolska posiada jeden duży port lotniczy - Poznań-Ławica, który ma obecnie (XII 2004 r.) regularne połączenia z Warszawą, Londynem, Monachium, Frankfurtem n/Menem, Kopenhagą, Wiedniem i Kolonią. Obsługuje również liczne loty czarterowe i samoloty prywatne. W 2003 r. obsłużono na Ławicy 263,5 tys. pasażerów. Jest to podwojenie ruchu pasażerskiego w ciągu 5 lat. Przewiduje się, że w 2015 roku liczba pasażerów może wynosić ok. 3 - 4 mln. Wielkość ta wskazuje na duży potencjał regionu w tym zakresie oraz uzasadnia konieczność szybkiego rozwoju poznańskiego portu lotniczego.

zmienna	przekrój terytorialny	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	VI 2004
Ruch pasażerów w portach lotniczych w tys.											
Przyjazdy	Polska	1 632,8	1 805,7	2 094,7	2 450,3	2 611,2	2 864,3	2 488,1	2 534,6	2 686,8	x
Wyjazdy		1 641,4	1 804,5	2 097,4	2 450,6	2 635	2 868,6	2 481,9	2 552,5	2 708,1	x
Tranzyt		43,9	222,8	271,2	76,4	60,6	60,2	36,7	32,8	54,3	x
Przyjazdy	NUTS 2	29,3	50,9	66,8	87	95,5	104,5	107,2	108,1	123,6	x
Wyjazdy		30	48,8	65,3	82,8	91,5	100,2	107,6	106,8	123,1	x
Tranzyt		20	22,8	26,4	22,5	19,3	23,2	13,1	12,5	16,8	x

zmienna	przekrój terytorialny	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	VI 2004
Przeladunek ładunków w portach lotniczych w tys. Mg											
Załadunek	Polska	13,276	19,209	22,676	20,873	17,155	23,690	17,483	18,855	19,911	x
Wyładunek	Polska	24,988	27,964	35,150	33,219	30,290	30,804	29,243	29,295	31,350	x
Załadunek	NUTS 2	0,027	0,017	0,034	0,102	0,092	0,112	0,121	0,171	0,258	0,369
Wyładunek	NUTS 2	0,187	0,455	0,372	0,367	0,398	0,385	0,337	0,427	0,974	0,620

Załadunek i wyładunek towarów w Porcie Lotniczym POZNAŃ-ŁAWICA

Na terenie województwa wielkopolskiego bardzo korzystny jest układ śródlądowych dróg wodnych, tworzących swoistą pętlę (fragment drogi wodnej Wisła – Odra prowadzący Notecią, droga wodna Warty oraz połączenie Warty od Konina poprzez odcinki kanałów i górnej Noteci z drogą Wisła-Odra w rejonie Nakła n. Notecią – większość tego odcinka znajduje się na obszarze województwa kujawsko-pomorskiego).

Najważniejszą arterią śródlądową przebiegającą przez nasze województwo jest droga wodna Wisła-Odra, będąca połączeniem systemów żeglugowych Europy Zachodniej i Wschodniej. Część znajdująca się w północnej Wielkopolsce to odcinek 118 km biegu Noteci, który jest zaliczany do II klasy żeglowności. Niestety, ten tak bardzo ważny ciąg komunikacyjny w układzie wschód – zachód jest w bardzo złym stanie technicznym.

Nieodzowna jest regulacja dróg wodnych, a także ich pogłębienie oraz modernizacja urządzeń wodnych. Konieczna jest również przebudowa portów rzecznych i innych budowli hydrotechnicznych oraz odnowienie taboru żeglugi śródlądowej. Obecne porty rzeczne, zlokalizowane w Poznaniu, Ujściu i Krzyżu Wielkopolskim, są w bardzo złym stanie technicznym i nie mogą spełniać swej funkcji.

Rozważając aspekty rozwoju żeglugi śródlądowej nie sposób pominąć jej walorów turystycznych. Rozwój rejsów turystycznych w Wielkopolsce może być związany przede wszystkim z rzeką Wartą, która przepływa przez najbardziej cenne pod względem przyrodniczym zakątki regionu (np. Wielkopolski Park Narodowy). Również powiązanie polskiego

systemu dróg wodnych z drogami niemieckimi, połączone z odpowiednią promocją walorów regionu, może rozwinąć dodatkowy ruch turystyczny.

Wnioski:

- „starzenie” się infrastruktury technicznej transportu,
- zły stan techniczny i przeciążenie dróg.
- znaczne zróżnicowanie w dostępności komunikacyjnej poszczególnych obszarów województwa
- niewykorzystanie transportowe korzystnego układu dróg wodnych

b) Infrastruktura elektroenergetyczna

Wielkopolska dysponuje własnymi źródłami zasilania - energią elektryczną z zespołu elektrowni Konin-Pątnów-Adamów. Elektrownie te zasilają również krajowy system energetyczny liniami najwyższego napięcia 400 i 220 kV. Inne źródła zasilania energią to: elektrociepłownie (Poznań-Karolin, Poznań-Garbary, Kalisz-Piwonice), elektrownie przemysłowe (m.in. w cukrowniach Zbiersk, Witaszyce, Gosławice i Zduny) oraz 5 elektrowni wodnych na rzece Gwdzie.

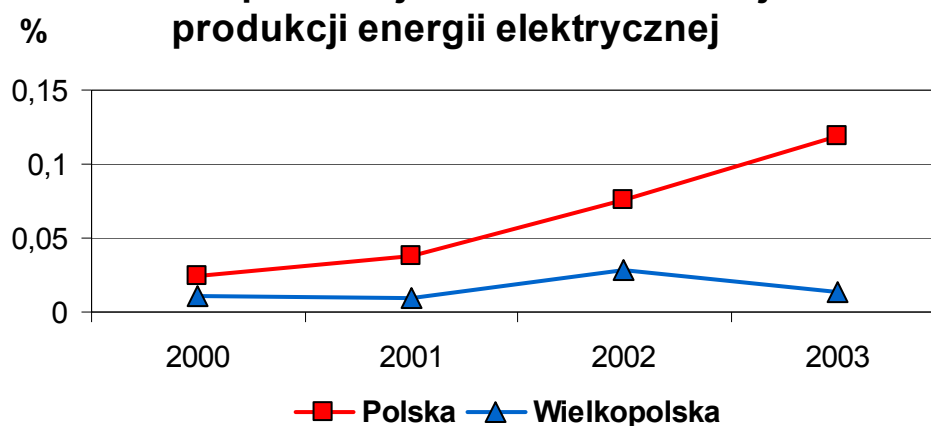
Na obszarze województwa występują dysproporcje wyposażenia w infrastrukturę energetyczną. W wielu miejscach jest znaczny niedobór energii elektrycznej. M.in. w subregionie poznańskim, w którym w znacznej części gmin zły stan techniczny linii przesyłowych, ich przeciążenie oraz częste awarie hamują rozwój działalności gospodarczej i zniechęcają inwestorów do angażowania kapitału. Są to główne tereny aktywizacji gospodarczej w Wielkopolsce.

Szczególnie na obszarach wiejskich notuje się deficyt w zakresie napowietrznych linii wysokiego napięcia 110 kV i średniego napięcia 15 kV wraz ze słupowymi (napowietrznymi) stacjami transformatorowymi. Budowane w latach 1950-1970, w ramach powszechnej elektryfikacji, linie elektroenergetyczne nie są przystosowane do aktualnie występujących obciążeń, niekorzystnie wpływają na poziom strat i awaryjność sieci, a co najistotniejsze, nie gwarantują wysokiej jakości i niezawodności dostarczania odbiorcom energii elektrycznej, a więc nie odpowiadają współczesnym potrzebom rozwijającego się rolnictwa. Ponadto niektóre stacje 110 KV/SN są zasilane promieniowo, bez jakiegokolwiek możliwości rezerwowania zasilania.

W Wielkopolsce nie są jeszcze w pełni doceniane odnawialne źródła energii (tzw. OZE), szczególnie elektrownie wiatrowe oraz energetyka geotermalna.

zmienna	przekrój terytorialny	2000	2001	2002	2003
Produkcja energii elektrycznej ogółem w GWxh	Polska	145 183,5	145 614,2	144 125,0	151 629,6
	NUTS 2	13 734,5	14 623,7	14 140,0	14 726,0
w tym z OZE w %	Polska	0,025	0,038	0,076	0,119
	NUTS 2	0,011	0,010	0,028	0,014

Udział produkcji z OZE w całkowitej produkcji energii elektrycznej

Wnioski:

- niewystarczający rozwój sieci przesyłowej, zwłaszcza na obszarach wiejskich,
- niski udział odnawialnych źródeł energii.

c) Infrastruktura gazownicza

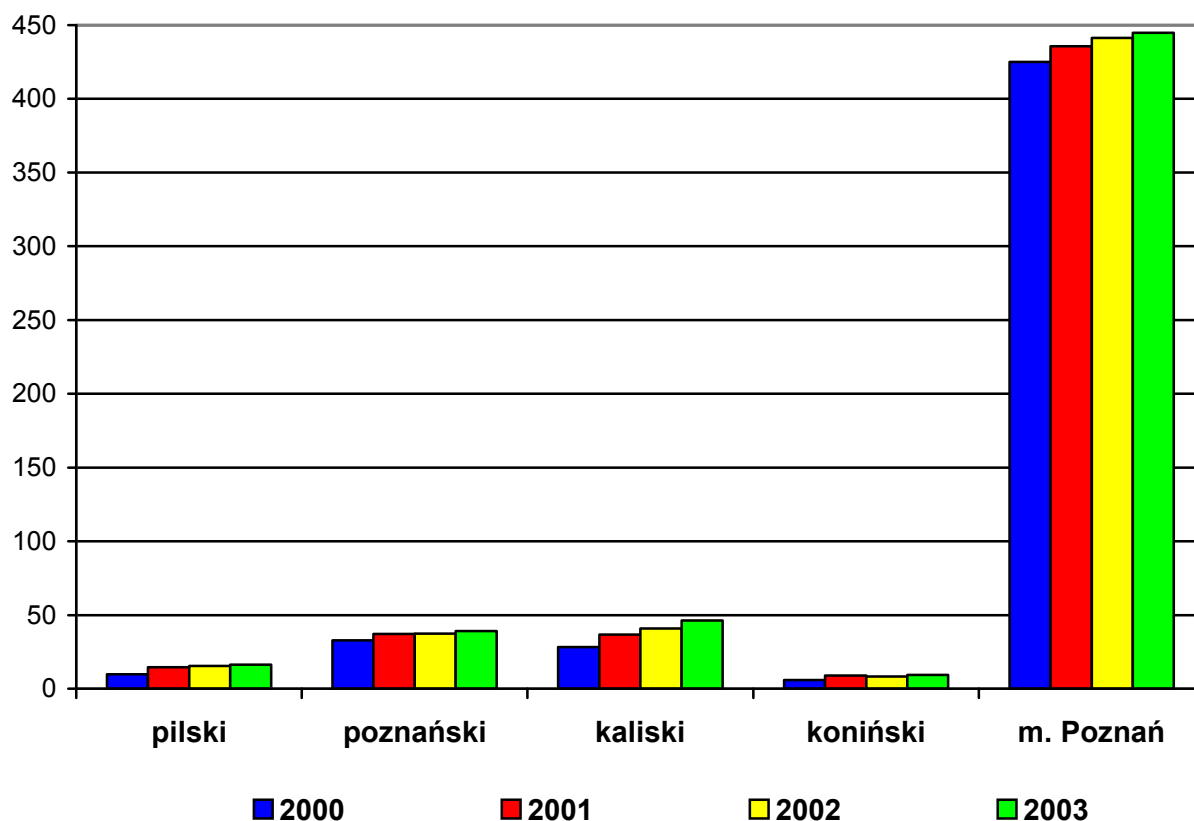
Gazownictwo w województwie wielkopolskim bazuje zarówno na złożach własnych, jak i na zaopatrzeniu z systemu krajowego. Na terenie Wielkopolski złoża gazu zaazotowanego znajdują się w rejonie Grodziska, Stęszewa i Nowego Tomyśla, Zaniemyśla, Góry i Rawicza, Jarocina oraz Międzychodu.

Na bazie tych złóż funkcjonuje układ przesyłowy gazu ziemnego zaazotowanego, z centralnym węzłem w Krobi. Natomiast dostawy gazu wysokometanowego realizowane są z systemu krajowego - gazociągami z rejonu Odolanowa.

zmienna	przekrój terytorialny	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Sieć gazowa ogółem w km	Polska	79352,1	83699	87543,5	91288,9	94676	96419,7	113932,3	116624,5	121555,3
	NUTS 2	x	x	x	6596,9	7395,2	7784,3	9352,1	9717,2	10426,9
	NUTS 3									
	pilski	x	x	x	x	x	636,9	941,3	998,2	1042,9
	poznański	x	x	x	x	x	3770,8	4260,1	4291,9	4509,4
	kaliski	x	x	x	x	x	2006,2	2614,5	2911,0	3302,3
	koniński	x	x	x	x	x	260,8	398,9	364,3	411,0
m. Poznań	x	x	x	x	x	1109,6	1137,3	1151,8	1161,3	
Sieć gazowa ogółem na 100 km ²	Polska	25,4	26,8	28,0	29,2	30,3	30,8	36,4	37,3	38,9
	NUTS 2	x	x	x	22,1	24,8	26,1	31,4	32,6	34,9
	NUTS 3									
	pilski	x	x	x	x	x	9,8	14,6	15,5	16,2
	poznański	x	x	x	x	x	32,7	37,0	37,3	39,1
	kaliski	x	x	x	x	x	28,1	36,6	40,7	46,2
	koniński	x	x	x	x	x	5,9	9,0	8,2	9,3
m. Poznań	x	x	x	x	x	425,1	435,7	441,3	444,9	

Sieć gazowa w podregionach Wielkopolski

km/100 km²

Zaopatrzenie obszaru województwa wielkopolskiego w gaz jest bardzo zróżnicowane. W rejonach północnym, zachodnim i południowym (w gminach położonych w bezpośrednim sąsiedztwie istniejących gazociągów wysokiego ciśnienia) zaopatrzenie jest dobre. Występują jednak znaczne obszary, szczególnie we wschodniej i środkowo-wschodniej części województwa, pozbawione dostępu do sieci gazowej.

Na obszarach, gdzie gaz jest łatwo dostępny, występują różnice w jakości energetycznej dostarczanego gazu ziemnego. Gaz jest łatwo dostępny głównie dla mieszkańców i gospodarki w miastach. W 2003 r. 77 miast (około 70 %) miało dostęp do sieci gazowej. Bardzo ograniczona jest jeszcze dostępność gazu sieciowego na obszarach wiejskich.

Wnioski:

- **generalnie dobre warunki zaopatrzenia w gaz,**
- **ograniczony dostęp do gazu na obszarach wiejskich.**

d) Infrastruktura telekomunikacyjna

Pod względem gęstości sieci telefonicznej (311,7 abonentów/1000 mieszkańców w 2003 r.) województwo jest nieco poniżej poziomu krajowego (321,4), ale zaledwie dorównuje poziomowi telefonizacji wielu krajów UE w 1980 r. W miastach województwa w 2002 r.

wskaźnik ten wynosił 342,9 abonentów/1000 mieszkańców (w kraju 342,7), a na obszarach wiejskich 189,8 (w kraju 173,2).

zmienna	przekrój terytorialny	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Standardowe łącza główne (abonenci telefonii przewodowej) w tys.	Polska	5728,5	6532,4	7464,9	8483,5	10076,2	10740,2	11427,5	11871,9	12275,0
	NUTS 2	x	x	x	743	900,3	934,7	933,3	951,0	1047,4
Standardowe łącza główne (abonenci telefonii przewodowej) na 1000 mieszkańców	Polska	148,4	169,1	193,1	219,4	260,7	277,9	295,8	310,6	321,4
	NUTS 2	x	x	x	221,7	268,3	278,1	277,3	283,4	311,7

Aktualnie w telefonicznych sieciach miejscowych województwa wielkopolskiego eksploatowane są w większości centrale cyfrowe. Telefoniczne centrale miejscowe przyłączone są w układzie hierarchicznym do telefonicznych central okręgowych i do telefonicznych central międzymiastowych za pomocą łączy utworzonych w kanałach transmisyjnych, głównie systemów cyfrowych, realizowanych w kablach światłowodowych.

Sieć połączeń telekomunikacyjnych na obszarze Wielkopolski podlega stałej modernizacji (budowa nowych linii cyfrowych, uruchamianie dodatkowych połączeń radiowych itp.) umożliwiającej coraz lepsze świadczenie usług telekomunikacyjnych.

Najważniejszym zadaniem w województwie w zakresie telekomunikacji jest przyspieszenie tempa wzrostu gęstości sieci telefonicznej telefonii przewodowej, szczególnie na terenach wiejskich, dorównanie gęstością telefoniczną standardom europejskim oraz modernizacja i unowocześnienie wszystkich elementów sieci telekomunikacyjnych.

Dalszy rozwój mediów telekomunikacyjnych musi obejmować rozwój inżynierii informacyjnej uwzględniający globalizację wielu sfer działalności społeczno-gospodarczej oraz sytuację, w której informatyka i komputer stają się powszechnym instrumentem komunikacji nie tylko w relacjach organizacji zarządzania administracyjnego, gospodarczego i intelektualnego, ale coraz intensywniej również w technologii komunikacji osobistej człowieka z otoczeniem. W tym zakresie w regionie występują podobne opóźnienia, jak w całym kraju. Polski Internet w dalszym ciągu pozostaje medium dużych aglomeracji i obszarów o dobrze rozwiniętej infrastrukturze telekomunikacyjnej. Województwa z największą liczbą Internautów to mazowieckie (21%), śląskie (15%), małopolskie (9%), dolnośląskie i wielkopolskie (8%). Wraz ze zwiększaniem zasięgu Internetu, wzrasta także aktywność jego użytkowników. W 2004 roku średnia miesięczna liczba odsłon w polskim Internecie wynosiła około 7,5-8 mld. Czas, jaki w ciągu tygodnia polscy Internauci poświęcają Internetowi jest jednym z najkrótszych w Europie – średnio 3,9 godz. tygodniowo. W tym zakresie wyprzedzają nas wszystkie internetowe potęgi, w tym kraje tzw. starej Unii – w Hiszpanii wynosi 11,2 godz. tygodniowo, we Włoszech 8,6 godz., a w Szwecji 7,7 godz.

W ostatnich latach w Poznaniu i regionie nastąpił dynamiczny rozwój telefonii komórkowej. Szacuje się, że ponad 40% poznańskich gospodarstw domowych posiada przynajmniej 1 telefon komórkowy (w tym prawie 15% dzieci do 16 roku życia). W regionie znajdują się węzły dostępowe wszystkich trzech operatorów sieci komórkowych działających w kraju. Dostępne są wszystkie usługi dodatkowe, świadczone przez sieci: serwisy informacyjne, GPRS, SMS i MMS.

Wnioski:

- niewystarczający rozwój telefonii stacjonarnej,
- niewystarczająca dostępność Internetu.

2. INFRASTRUKTURA OCHRONY ŚRODOWISKA

a) Gospodarka wodno-ściekowa

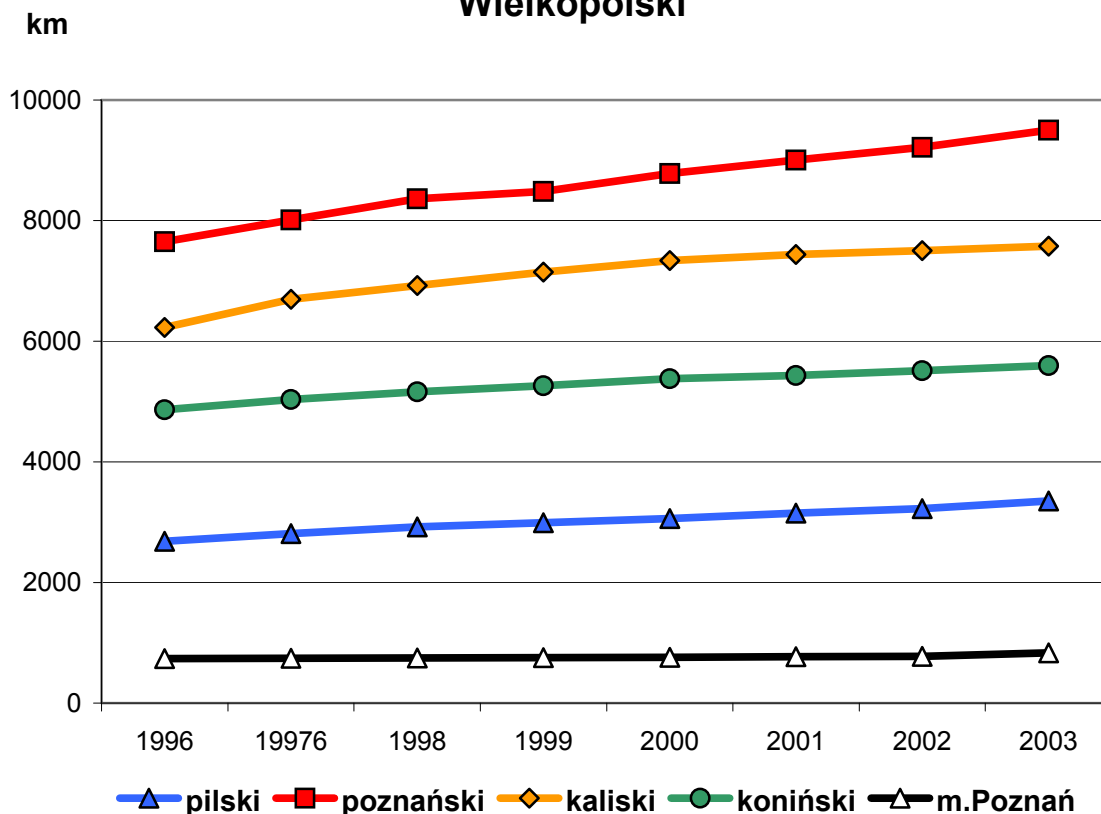
Wielkopolska charakteryzuje się stosunkowo ubogimi zasobami wodnymi. Bilans wodny jest niekorzystny przede wszystkim na obszarach zlewni położonych w dorzeczu środkowej Warty, tylko nieco korzystniejszy jest w dorzeczu Noteci.

Na obszarze województwa wodę ujmuje się z ujęć powierzchniowych i podziemnych, zarówno do celów komunalnych, jak i przemysłowych.

zmienna	przekrój terytorialny	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Sieć rozdzielcza wodociągowa ogółem w km	Polska	154688	168879	183353	194711	203626	212078	218098,0	224784	232310
	NUTS 2	20944,3	22164,2	23290,6	24115,5	24638	25318,2	25790,8	26225,6	26855,1
	NUTS 3									
	piłski	x	2681,8	2809,6	2920,5	2994,4	3062,7	3149,9	3225,7	3350,4
	poznański	x	7649,8	8010,3	8362,6	8481,5	8778,1	9004,8	9213,7	9498,8
	kaliski	x	6230,1	6692,9	6922,9	7145,1	7337,3	7438,5	7502,7	7574,0
	koniński	x	4866,1	5035,3	5161,9	5262,4	5381,5	5431,0	5511,2	5597,0
m. Poznań	x	736,4	742,8	747,6	754,6	758,6	766,6	772,3	834,9	
Sieć rozdzielcza wodociągowa na 100 km ²	Polska	49,5	54,0	58,6	62,3	65,1	67,8	69,8	71,9	74,3
	NUTS 2	70,2	74,3	78,1	80,8	82,6	84,9	86,5	87,9	90,0
	NUTS 3									
	piłski	x	41,5	43,5	45,2	46,4	47,4	48,8	49,9	51,9
	poznański	x	66,4	69,5	72,6	73,6	76,2	78,2	80,0	82,4
	kaliski	x	87,2	93,6	96,9	100,0	102,7	104,1	105,0	105,9
	koniński	x	109,6	113,4	116,3	118,5	121,2	122,3	124,2	126,1
m. Poznań	x	282,1	284,6	286,4	289,1	290,6	293,7	295,9	319,9	

Wielkość zużycia wody w Wielkopolsce stanowi 18,5 % całkowitego poboru wód w Polsce. Łączny pobór wód w Wielkopolsce w 2003 r. osiągnął wielkość 1942,2 hm³ (1905,6 hm³ w 2002 r.). Około 87,2 % wody pobrano na potrzeby przemysłu, 8,3 % na potrzeby gospodarki komunalnej, a 4,5 % na potrzeby rolnictwa i leśnictwa.

Sieć rozdzielcza wodociągowa w podregionach Wielkopolski

W 2003 roku na potrzeby gospodarki komunalnej (zaopatrzenie wodociągów sieciowych) pobrano 161,6 hm³ wody, natomiast na potrzeby przemysłu ogółem pobrano w Wielkopolsce 1692,9 hm³ wody. Największa część wody pobieranej przez przemysł (96,8%) wykorzystywana jest w rejonie Konina poprzez urządzenia hydrotechniczne, zlokalizowane w górnym odcinku Kanału Warta-Gopło, dla specyficznego systemu chłodzenia Elektrowni Pątnów i Konin, polegającego na włączeniu do obiegu naturalnych zasobów wodnych ciągu Jezior Ślesieńskich. To powoduje, że w województwie wielkopolskim prawie 90% ogólnego zapotrzebowania na wodę pokrywają wody powierzchniowe.

Zwiększenie zasobów wodnych w zlewniach regionu, m. in. poprzez małą retencję (podpiętrzanie cieków i budowę małych zbiorników wodnych), jest jednym z najważniejszych celów województwa, zarówno gospodarczych, jak też ekologicznych, w zakresie ochrony wód. Ujęto to m.in. w ramach Programu Małej Retencji na lata 2000-2005, sformułowanego przez RDLP w Poznaniu, gdzie przewiduje się budowę, odbudowę bądź rozbudowę 55 zbiorników o powierzchni łącznej 79,8 ha, zlokalizowanych na obszarach leśnych. Zakres tej działalności powinien być w przyszłości zwiększony, zgodnie z RPO PLP oraz opracowywaną strategią małej retencji dla województwa wielkopolskiego.

Zasoby wód podziemnych przeznaczone są przede wszystkim na zaopatrzenie ludności w wodę do picia (około 89,2 % poboru całej wody podziemnej w 2003 roku stanowiły wody pitne). Jakość i ilość dostarczanej wody na wielu obszarach województwa są jednak niewystarczające.

Dostępność do wody pitnej, wyrażona wskaźnikiem długości wodociągowej sieci rozdzielczej na 100 km², jest w Wielkopolsce (90,0 km/km²) lepsza niż średnio w kraju (74,3 km/km²). Zaznaczają się jednak w tym zakresie ostre dysproporcje. W Poznaniu wskaźnik ten wynosił w 2003 r. 319,9 km/km², w podregionie konińskim 126,1, kaliskim 105,9, natomiast w poznańskim 82,4, a pilskim jedynie 51,9. Tak duże dysproporcje można częściowo tłumaczyć występowaniem w podregionach pilskim i kaliskim znacznych obszarów leśnych.

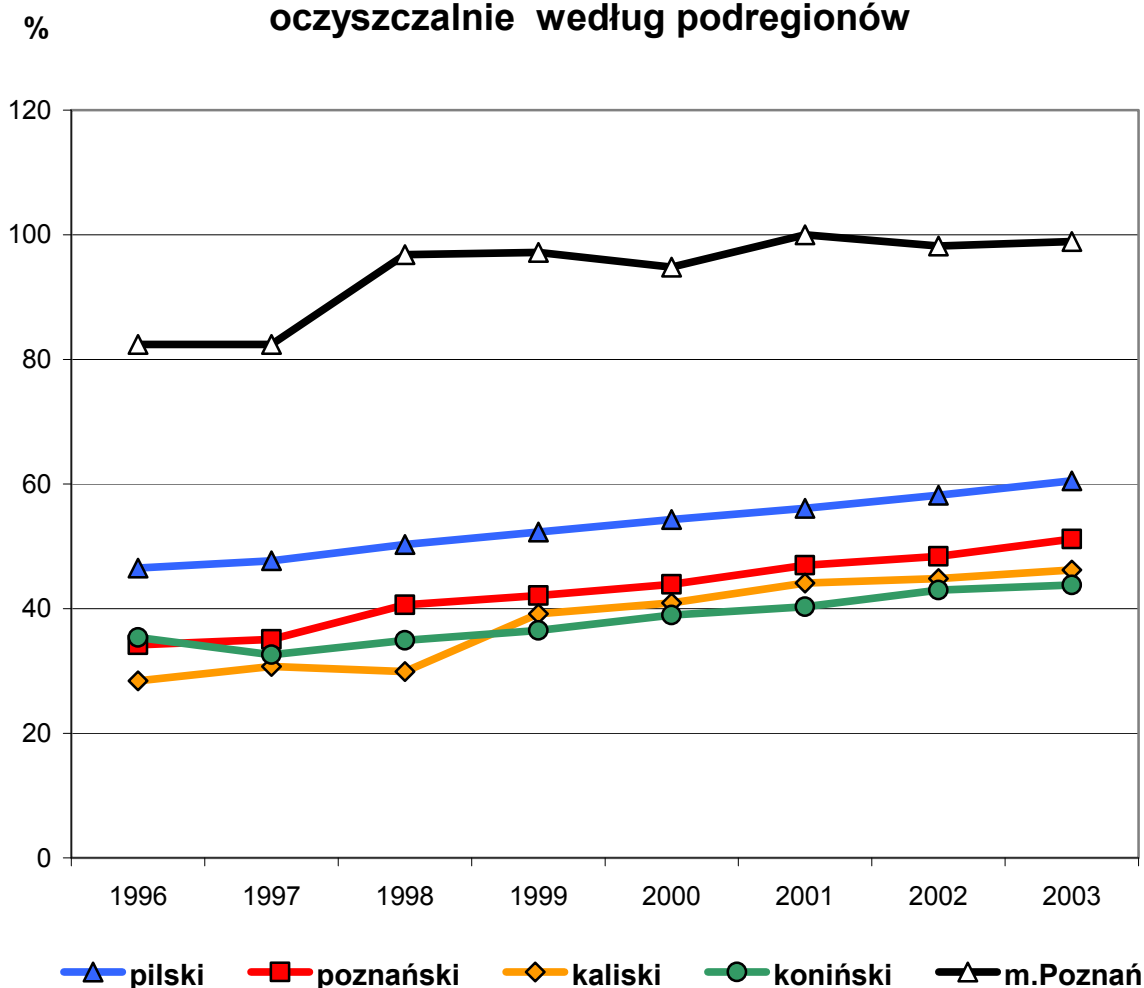
Zbyt mała jest w regionie gęstość rozdzielczej sieci kanalizacyjnej. Średnio w województwie wskaźnik ten wynosi 20,7 km/100km² (Polska – 22,0). We wszystkich podregionach (poza Poznaniem – 271,6) wskaźnik ten jest niższy od średniej wojewódzkiej i od średniej krajowej.

W roku 2003 z terenu województwa wielkopolskiego odprowadzono do wód powierzchniowych lub do ziemi 1850,7 hm³ ścieków (1762,8 hm³ w 2002 r.) - 1746,9 hm³ przemysłowych (razem z wodami chłodniczymi) i 103,8 hm³ komunalnych. Ścieki wymagające oczyszczenia, za które uważa się ścieki odprowadzane ze źródeł przemysłowych oraz ścieki z gospodarki komunalnej, stanowiły ogółem 185,07 hm³ (oczyszczono 98,1 % odprowadzanych ścieków wymagających oczyszczenia).

W ściekach przemysłowych znaczący udział mają tzw. czyste wody chłodnicze (około 89,9 %). Znaczna ich część nie musi być oczyszczana metodami biologicznymi, mimo że mogą zawierać pewne ilości zawiesin i olejów mineralnych.

zmienna	przekrój terytorialny	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Sieć rozdzielcza kanalizacyjna ogółem w km	Polska	33 510,7	35 866	39 223,4	42 961,5	46 752,3	51 165,9	55 632,0	60 950,0	68 857,0
	NUTS 2	2 708,1	2 965,6	3 251,9	3 493,8	3 849,9	4 279,4	4 789,1	5 232,8	6 170,4
	NUTS 3									
	pilski	x	396,9	439,7	455,9	532,6	614	689,4	790,6	960,0
	poznański	x	930,8	1 051,3	1 179,8	1 343,6	1 506,8	1 750,9	1 933,7	2 246,9
	kaliski	x	699,6	771,3	809,5	856,4	949,9	1 074,8	1 174,6	1 498,0
	koniński	x	331,0	378,4	433,9	496,1	585	645,2	700,3	756,6
m. Poznań	x	607,3	611,2	614,7	621,2	623,7	628,8	633,6	708,9	
Sieć rozdzielcza kanalizacyjna w km/ 100 km ²	Polska	10,7	11,5	12,5	13,7	14,9	16,4	17,8	18,9	22,0
	NUTS 2	9,1	9,9	10,9	11,7	12,9	14,3	16,1	17,5	20,7
	NUTS 3									
	pilski	x	6,1	6,8	7,1	8,2	9,5	10,7	12,2	14,9
	poznański	x	8,1	9,1	10,2	11,7	13,1	15,2	16,8	19,5
	kaliski	x	9,8	10,8	11,3	12,0	13,3	15,0	16,4	21,0
	koniński	x	7,5	8,5	9,7	11,2	13,2	14,5	15,8	17,0
m. Poznań	x	232,7	234,2	235,5	238,0	238,9	240,9	242,8	271,6	
Ludność obsługiwana przez oczyszczalnie ścieków w % ludności ogółem	Polska	41,5	42,7	46,6	49,2	51,5	53,1	54,7	56,6	58,3
	NUTS 2	41,1	42,5	43,2	47,8	51,1	52,5	55,5	56,6	58,3
	NUTS 3									
	pilski	x	46,5	47,7	50,3	52,3	54,3	56,1	58,2	60,5
	poznański	x	34,2	35,1	40,6	42,1	43,9	47,0	48,4	51,2
	kaliski	x	28,4	30,7	29,9	39,2	40,9	44,1	44,8	46,2
	koniński	x	35,4	32,6	34,9	36,5	39	40,3	43,0	43,8
m. Poznań	x	82,4	82,4	96,8	97,2	94,8	100,0	98,2	98,9	

Procent ludności Wielkopolski obsługiwany przez oczyszczalnie według podregionów

Największym źródłem zanieczyszczenia wód powierzchniowych w województwie wielkopolskim jest gospodarka komunalna z uwagi na olbrzymi ładunek zanieczyszczeń, jaki odprowadza do odbiorników. W roku 2003 w Wielkopolsce ze 185,07 hm³ ścieków komunalnych i przemysłowych oczyszczono 98,1 %, a 3,6 hm³ ścieków pozostało nie oczyszczonych. Największa ilość ścieków była oczyszczana mechanicznie – 44,7 %, z podwyższonym usuwaniem biogenów – 44,4 %, zaś biologicznie – 8,8 %.

Największą ilość ścieków komunalnych i przemysłowych wymagających oczyszczenia odprowadzano z miast: Poznania (39,9 hm³), Kalisza (6,1 hm³) i Konina (4,9 hm³) oraz powiatów: tureckiego (45,9 hm³) i konińskiego (28,2 hm³).

W 2003 roku w Wielkopolsce na potrzeby 109 miast pracowało ogółem 390 oczyszczalni (128 przemysłowych i 262 komunalnych) o łącznej przepustowości 1 402,9 hm³/dobę. Wśród oczyszczalni komunalnych przeważały oczyszczalnie typu biologicznego, natomiast wśród przemysłowych - mechaniczne i biologiczne. W roku 2003 w Wielkopolsce korzystało średnio 58,3% ludności regionu (średnia krajowa również 58,3%, przy średniej UE-15 równej 50%, a w krajach nordyckich 80-90%).

Zwiększyła się w ostatnich latach ilość ścieków zrzucanych na terenach wiejskich. Wzrostowi konsumpcji wody z wodociągów grupowych nie towarzyszy równoległa budowa równoważnych im systemów kanalizacyjnych i oczyszczalni ścieków. Ścieki wiejskie, odprowadzane nielegalnie do cieków lub gruntu, zanieczyszczają zarówno wody powierzchniowe, jak i płytsze warstwy wód podziemnych.

Wnioski:

- niewystarczające wyposażenie w infrastrukturę sanitarną, zwłaszcza na wsi,
- niski stopień oczyszczania ścieków,
- braki w zaopatrzeniu w wodę pitną,
- mała retencja zasobów wodnych.

b) Gospodarka odpadami

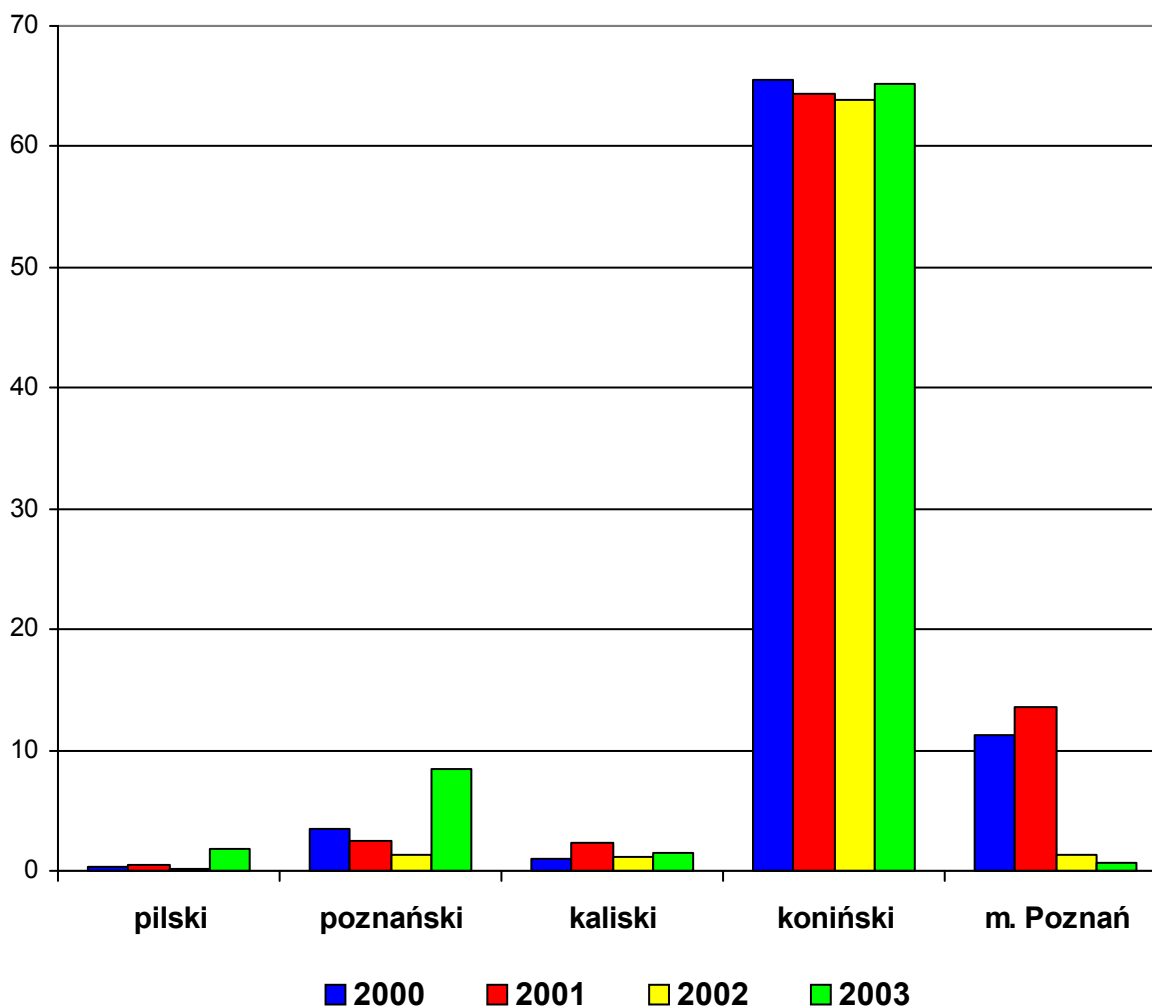
W regionie wielkopolskim w 2003 roku wytworzono łącznie ok. 4783,7 tys. Mg odpadów (4650 tys. Mg w 2002 r.), z czego 4113,2 tys. Mg to odpady pochodzące z działalności gospodarczej (4 % ilości krajowej). Najwięcej odpadów przemysłowych powstało w powiatach grodzkich: Konin i Poznań oraz w powiatach: tureckim i nowotomyskim. Wśród największych wytwórców odpadów należy wymienić: Zespół Elektrowni Pątnów-Adamów-Konin S.A., Poznańskie Wodociągi i Kanalizacja Sp. z o.o., Cukrownię Opalenica, Kompanię Piwowarską.

Spośród wytworzonych odpadów w 2003 r. odzyskowi poddano 2550,4 tys. Mg, a unieszkodliwiono przez składowanie 1413,1 tys. Mg (w tym na terenach zakładowych tymczasowo składowano 118,4 tys. Mg). Na terenie województwa wielkopolskiego czynnych było w 2003 r. 169 składowisk odpadów, w tym ponad 40 % składowisk nie miało odpowiednich zabezpieczeń podłoża.

zmienna	przekrój terytorialny	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Odpady (z wyłączeniem odpadów komunalnych) wytworzone w ciągu roku w tys. Mg	Polska	124546	124470	133105	126254,7	125484,1	123810,0	117894,2	120551,4
	NUTS 2	2125,3	2117,9	3900,8	3608,0	3650,8	3705,2	4023,9	4113,2
	NUTS 3								
	piłski	89,1	83,6	130,6	110,1	108,1	92,1	100,6	114,5
	poznański	266,3	315,7	1149,8	998,6	954,8	838,8	806,0	754,4
	kaliski	183,2	177,1	829,6	712,0	720,3	604,9	695,9	535,0
	koniński	1344,0	1305,5	1510,9	1430,0	1489,8	1773,3	1858,8	1975,3
	m. Poznań	242,7	236,0	279,9	357,0	377,8	396,1	562,6	352,6
w tym składowane w % wytworzonych	Polska	x	x	26,9	22,0	17,8	16,6	14,5	13,3
	NUTS 2	x	x	34,1	32,7	29,0	33,1	30,2	33,2
	NUTS 3								
	piłski	x	x	x	x	0,4	0,5	0,1	1,9
	poznański	x	x	x	x	3,5	2,4	1,3	8,5
	kaliski	x	x	x	x	1	2,3	1,2	1,5
	koniński	x	x	x	x	65,5	64,3	63,8	65,2
	m. Poznań	x	x	x	x	11,2	13,5	1,4	0,6
w tym poddane odzyskowi w % wytworzonych	Polska	x	x	x	x	x	x	79,0	79,2
	NUTS 2	x	x	x	x	x	x	64,9	53,2
	NUTS 3								
	piłski	x	x	x	x	x	x	85,5	87,8
	poznański	x	x	x	x	x	x	95,5	90,9
	kaliski	x	x	x	x	x	x	83,7	83,2
	koniński	x	x	x	x	x	x	35,8	31,5
	m. Poznań	x	x	x	x	x	x	89,9	94,5

tys. Mg

Odpady wytworzone w podregionach Wielkopolski

W 2003 r. w regionie w wyniku działalności gospodarczej wytworzono 31,7 tys. Mg odpadów niebezpiecznych, co stanowiło prawie 0,8 % ogólnej ilości odpadów. Około 8,6 tys. Mg tych odpadów poddano odzyskowi, 5,5 tys. Mg unieszkodliwiono przez składowanie, 17,5 tys. Mg unieszkodliwiono poza składowaniem, a 0,8 tys. Mg magazynowano na terenie zakładów. Najwięcej odpadów niebezpiecznych powstało w powiatach grodzkich: Poznań i Konin oraz w ziemskich: poznańskim, chodzieskim i ostrowskim (razem ponad 78 % ogółu odpadów niebezpiecznych wytworzonych w regionie).

Na szczególną uwagę wśród odpadów niebezpiecznych zasługują odpady medyczne i weterynaryjne, których w 2003 r. wytworzono w województwie ok. 1420,5 Mg. Są to odpady powstałe podczas diagnozowania, leczenia i profilaktyki medycznej oraz przeterminowane i wycofane ze stosowania chemikalia i leki. Około 99,5 % tych odpadów poddano utylizacji. Odpady te utylizowane były m.in. w Zakładzie Utylizacji Odpadów w Koninie oraz w Regionalnej Spalarni Odpadów Szpitalnych w Lesznie, a także w spalarniach szpitali.

Duże zagrożenie dla środowiska (szczególnie dla pierwszego poziomu wód podziemnych) stanowią składowiska przeterminowanych środków ochrony roślin i ich opakowań

(tzw. mogilniki), które powstały w latach siedemdziesiątych XX wieku. Najczęściej są to bunkry lub studzienki żelbetowe, w których zgromadzono często nawet kilkadziesiąt Mg niebezpiecznych substancji. W 2002 r. było w województwie 26 mogilników. W tym okresie wydobyto i przekazano do spalarni w Niemczech ok. 200 Mg odpadów z 3 mogilników. W 2003 r. prace likwidacyjne kontynuowano na terenie kolejnych 11 mogilników i ogółem usunięto 2006,6 Mg odpadów oraz 33 679 m³ skażonej ziemi.

W Wielkopolsce problemy stwarzają także odpady niebezpieczne, powstające w małych zakładach (opakowania po farbach i lakierach, baterie, lampy rtęciowe, szlasy galwaniczne, odpady z transportu - m.in. emulsje olejowe, płyny hamulcowe oraz czyściwa). Duże ilości tych odpadów oraz opakowania z tworzyw sztucznych i odpady gumowe, głównie zużyte opony, są często spalane w piecach nieprzystosowanych do spalania zanieczyszczeń, najczęściej w celach grzewczych. W dużych zakładach zazwyczaj odpady te są mieszane z odpadami komunalnymi i trafiają na składowiska komunalne.

Gospodarka odpadami przemysłowymi i komunalnymi na terenie województwa, podobnie jak w całym kraju, nie jest zadowalająca. Nadal preferowane jest tradycyjne gromadzenie odpadów na składowiskach. Przy stale rosnącej ilości wytwarzanych odpadów komunalnych składowiska w szybkim tempie wypełniają się. Dlatego należy wdrażać nowe sposoby zagospodarowywania odpadów (recykling, termiczna utylizacja, kompostowanie).

Wnioski:

- nieuporządkowana gospodarka odpadami, niski stopień segregacji odpadów,
- brak zadowalającego systemu zagospodarowania odpadów niebezpiecznych.

c) Ochrona powietrza

zmienna	przekrój terytorialny	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Emisja pyłowych zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych w tys. Mg	Polska	432,3	391,4	323,1	254,7	201,9	180,5	162,2	140,3	134,7
	NUTS 2	40,0	34,8	28,5	20,5	15,3	13,2	12,4	10,9	12,4
	NUTS 3									
	pilski	x	1,8	1,7	1,6	1,3	1,2	1,5	1,2	1,4
	poznański	x	4,0	3,1	2,4	2,0	1,6	1,6	1,3	1,5
	kaliski	x	3,3	3,0	2,5	2,0	1,8	1,7	1,6	1,7
	koniński	x	20,6	16,8	10,5	7,6	6,8	6,3	5,8	6,7
	m. Poznań	x	5,1	4,0	3,4	2,5	1,9	1,4	0,9	1,0
Emisja pyłowych zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych w Mg/ km ²	Polska	1,39	1,26	1,04	0,82	0,65	0,58	0,5	0,5	0,43
	NUTS 2	1,35	1,17	0,96	0,69	0,52	0,45	0,4	0,36	0,42
	NUTS 3									
	pilski	x	0,28	0,27	0,25	0,21	0,19	0,24	0,19	0,22
	poznański	x	0,35	0,27	0,21	0,18	0,14	0,14	0,12	0,13
	kaliski	x	0,47	0,42	0,35	0,28	0,25	0,24	0,23	0,24
	koniński	x	4,64	3,79	2,37	1,72	1,53	1,42	1,31	1,51
	m. Poznań	x	19,54	15,33	13,03	9,58	7,28	5,37	3,45	3,84

zmienna	przekrój terytorialny	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Emisja gazowych zanieczyszczeń powietrza ogółem z zakładów szczególnie uciążliwych w tys. Mg	Polska	218 302	208 417	203 611	208 634	208 948	221 321
	NUTS 2	18 923	18 380	16 955	17 846	17 305	18 144
	NUTS 3						
	pilski	456,9	413,0	377,2	353,9	361,3	460,6
	poznański	461,8	474,4	542,2	503,8	442,2	474,6
	kaliski	623,5	538,6	545,7	572,3	555,9	566,1
	koniński	15 883,4	15 019,1	13 476,8	14 441,8	14 062,7	14 813,7
	m. Poznań	1 497,9	1 934,7	2 012,9	1 974,7	1 883,4	1 829,2

zmienna	przekrój terytorialny	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Emisja gazowych zanieczyszczeń powietrza ogółem z zakładów szczególnie uciążliwych w Mg/ km ²	Polska	698,2	666,5	651,2	667,2	668,2	707,8
	NUTS 2	634,5	616,2	568,5	598,3	580,2	608,3
	NUTS 3						
	pilski	70,8	63,9	58,4	54,8	55,9	71,3
	poznański	40,1	41,2	47,1	43,7	38,4	41,2
	kaliski	87,2	75,4	76,4	80,1	77,8	79,2
	koniński	3 578,2	3 383,4	3 036,0	3 253,4	3 168,0	3 337,2
m. Poznań	5 739,1	7 412,6	7 712,2	7 566,0	7 216,1	7 008,3	
Emisja SO ₂ z zakładów szczególnie uciążliwych w Mg	Polska	1 334 286	1 181 570	1 040 184	999 141	926 401	888 257
	NUTS 2	160 949	141 430	127 719	138 290	134 692	142 908
	NUTS 3						
	pilski	1 923	1 490	1 439	1 101	1 096	1 241
	poznański	2 785	1 936	1 727	1 678	1 566	1 868
	kaliski	3 289	2 743	2 536	2 473	2 000	2 008
	koniński	144 594	127 734	114 189	125 087	122 631	131 029
m. Poznań	8 358	7 527	7 828	7 951	7 399	6 759	
Emisja SO ₂ z zakładów szczególnie uciążliwych w Mg/ km ²	Polska	4,27	3,78	3,33	3,19	2,96	2,84
	NUTS 2	5,40	4,74	4,28	4,64	4,52	4,79
	NUTS 3						
	pilski	0,30	0,23	0,22	0,17	0,17	0,19
	poznański	0,24	0,17	0,15	0,15	0,14	0,16
	kaliski	0,46	0,38	0,35	0,35	0,28	0,28
	koniński	32,57	28,77	25,72	28,18	27,63	29,52
m. Poznań	32,02	28,84	29,99	30,46	28,35	25,90	
Emisja NO _x z zakładów szczególnie uciążliwych w Mg	Polska	413 805	385 872	370 913	360 854	344 503	350 820
	NUTS 2	34 889	32 790	28 585	28 744	27 365	29 309
	NUTS 3						
	pilski	856	751	681	628	595	812
	poznański	1 287	1 237	1 144	1 041	905	994
	kaliski	1 840	2 085	1 695	1 700	1 637	1 649
	koniński	28 034	25 369	21 785	21 737	21 122	22 780
m. Poznań	2 872	3 348	3 280	3 638	3 106	3 074	
Emisja NO _x z zakładów szczególnie uciążliwych w Mg/ km ²	Polska	1,32	1,15	1,19	1,15	1,10	1,12
	NUTS 2	1,17	1,10	0,96	0,96	0,92	0,98
	NUTS 3						
	pilski	0,13	0,12	0,10	0,10	0,09	0,13
	poznański	0,11	0,11	0,10	0,09	0,08	0,08
	kaliski	0,26	0,29	0,24	0,24	0,23	0,23
	koniński	6,31	5,71	4,91	4,90	4,76	5,13
m. Poznań	11,00	12,83	12,57	13,94	11,90	11,78	

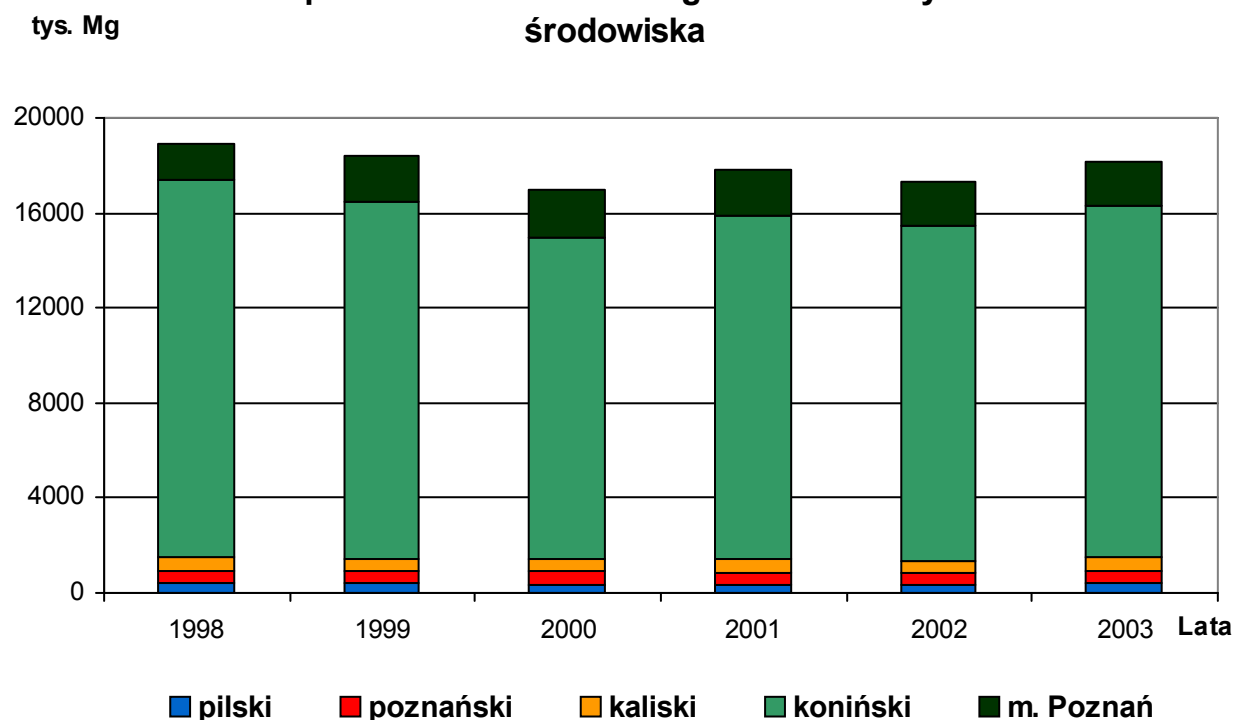
W roku 2003 łączna emisja zanieczyszczeń gazowych (z dwutlenkiem węgla) i pyłów z terenu województwa wynosiła 18 156,4 tys. Mg (17 316 tys. Mg w 2002 r.), w tym 142 908 Mg dwutlenku siarki oraz 29 309 Mg tlenków azotu. Zanieczyszczenia emitowane były głównie z sektorów: energetycznego, przemysłowego oraz górnictwa i kopalnictwa. Emisja zanieczyszczeń gazowych z zakładów uznanych za szczególnie uciążliwe dla środowiska w województwie wielkopolskim wynosiła 18 144 tys. Mg (z dwutlenkiem węgla). Natomiast emisja zanieczyszczeń pyłowych osiągnęła wielkość 12,4 tys. Mg.

Główne źródła emisji zanieczyszczeń do powietrza zlokalizowane są w dużych miastach. Suma emisji zanieczyszczeń pyłowych z zakładów zlokalizowanych na terenie Kalisza, Konina, Leszna i Poznania wynosiła w 2003 r. 7,1 tys. Mg, co stanowi około 58 % emisji pyłów w województwie. Emisja zanieczyszczeń gazowych (z dwutlenkiem węgla) osiągnęła w tych miastach wielkość 12 997,3 tys. Mg, tj. 72 % emisji zanieczyszczeń gazowych z obszaru Wielkopolski.

Innego rodzaju zanieczyszczeniem jest tzw. emisja niska, pochodząca z lokalnych kotłowni węglowych i indywidualnych palenisk domowych opalanych najczęściej węglem

o gorszych parametrach. Jego spalanie skutkuje wzrostem stężeń zanieczyszczeń, przede wszystkim pyłu zawieszonego i dwutlenku siarki, szczególnie w okresie grzewczym. Źródłami emisji niskiej, w formie zapylenia, są również kopalnie odkrywkowe, składowiska odpadów oraz niektóre wielkie zakłady przemysłowe (np. prace przeładunkowe).

Emisja gazowych zanieczyszczeń powietrza w podregionach Wielkopolski z zakładów szczególnie szkodliwych dla środowiska

W Wielkopolsce występują również emisje komunikacyjne. W wyniku spalania paliw do atmosfery dostają się zanieczyszczenia gazowe, pyły oraz sadza. Szacuje się, że na terenie dużych miast udział emisji komunikacyjnej w całkowitej emisji tlenku węgla wynosi około 80 %, a tlenków azotu około 50 %.

W ostatnich latach w całym województwie obserwuje się stopniowy spadek wielkości emisji zanieczyszczeń pyłowych. Zjawisko to spowodowane jest m.in. wzrostem ilości zanieczyszczeń pyłowych zatrzymywanych w urządzeniach odpylających, wprowadzaniem nowych technologii oraz zmianą nośnika energii (węgla na gaz ziemny lub lekki olej opałowy) i likwidacją starych kotłowni lokalnych. Wpływ na jakość powietrza atmosferycznego, choć nadal jeszcze na terenie Wielkopolski nieznaczny, ma wykorzystanie źródeł energii odnawialnej. Na terenie województwa pracuje kilka lokalnych elektrowni wodnych, pompy ciepłe, kolektory słoneczne, wykorzystywana jest również energia wiatru i biomasy. Generalnie, w regionie jest zbyt mało tego typu inwestycji.

Na przeważającym obszarze regionu jakość powietrza jest dobra. W ostatnich latach zmniejsza się zawartości siarczanów i zwiększa zawartości azotanów w całkowitej emisji zanieczyszczeń powietrza oraz zmniejsza się emisja tlenków siarki i azotu w powietrzu atmosferycznym. Zmniejsza się również zawartość metali ciężkich w powietrzu, a w konsekwencji także w opadach atmosferycznych. W dużych miastach oraz na terenach silnie uprzemysłowionych dopuszczalne normy zanieczyszczeń powietrza są niekiedy przekraczane. W mniejszych miejscowościach, o zwartej zabudowie, gdzie dominuje tradycyjny sposób ogrzewania

mieszkań, problem ten występuje w sezonie grzewczym (tzw. niska emisja). Problemem jest także „import” – napływ zanieczyszczeń powietrza z obszarów sąsiednich.

W ostatnich latach samorządy lokalne przeznaczają spore środki na inwestycje w zakresie ochrony środowiska, przede wszystkim na inwestycje związane z zaopatrzeniem ludności w wodę pitną oraz odprowadzaniem i oczyszczaniem ścieków. Jednak nadal zbyt mała jest liczba oddawanych do użytku oczyszczalni ścieków i zbyt małe są obszary, na których buduje się sieć kanalizacyjną. W szczególny sposób problem ten przejawia się na obszarach wiejskich, gdzie często przy znacznym rozproszeniu zabudowy brak jest, równoległe z rozbudową sieci wodociągowej, rozbudowy kanalizacji.

zmienna	przekrój terytorialny	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Nakłady inwestycyjne na ochronę środowiska w % nakładów inwestycyjnych na gospodarkę narodową	Polska	8	6,8	4,9	5,1	4,6	4,6
	NUTS 2	6,3	6,5	5,3	8,0	4,8	3,7
Nakłady inwestycyjne na ochronę środowiska na 1 mieszkańca w zł	Polska	233	222	170	160	131	135
	NUTS 2	185	219	186	275	149	135
	NUTS 3						
	piłski	x	x	157	97,2	101,1	121
	poznański	x	x	193	524,9	141,2	165
	kaliski	x	x	198	186,4	149,9	122
	koniński	x	x	215	170,7	276,4	154
m. Poznań	x	x	157	112,0	97,5	89	

Obecnie wiele powiatów i gmin Wielkopolski na szeroką skalę opracowuje i wdraża programy selektywnej zbiórki odpadów oraz recyklingu. Wprowadzenie tych programów w dużym stopniu uzależnione jest od możliwości finansowych samorządów lokalnych oraz przede wszystkim od poziomu ekologicznej edukacji społeczeństwa.

Wnioski:

- **systematyczna poprawa stanu środowiska,**
- **rosnący udział zanieczyszczeń komunikacyjnych powietrza.**

3. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA

zmienna	przekrój terytorialny	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Łóżka w szpitalach ogólnych w l. bezwzględnych	Polska	213 969	211 939	209 961	205 248	198 688	190 952	188 234	188 038	186 000
	NUTS 2	x	x	x	16 923	16 141	16 120	15 998	16 097	16 115
Łóżka w szpitalach ogólnych na 10 000 ludności	Polska	55,4	54,9	54,3	53,1	51,4	49,4	48,7	49,2	48,7
	NUTS 2	x	x	x	50,5	48,1	47,9	47,5	48,0	48,0
Apteki w l. bezwzględnych	Polska	6 536	6 948	7 342	7 484	7 875	8 318	9 014	9 332	9 583
	NUTS 2	x	572	612	632	650	685	721	768	790
Apteki na 10 000 ludności	Polska	1,7	1,8	1,9	1,9	2,0	2,2	2,3	2,4	2,5
	NUTS 2	x	1,7	1,8	1,9	1,9	2,0	2,1	2,2	2,3

W 2003 roku funkcjonowały w województwie 62 szpitale ogólne, dysponujące 16115 łózkami. Na 10 tys. ludności przypadało w województwie 48 łózek, a więc mniej niż średnio w kraju, gdzie wielkość ta wynosiła 48,7 łózek.

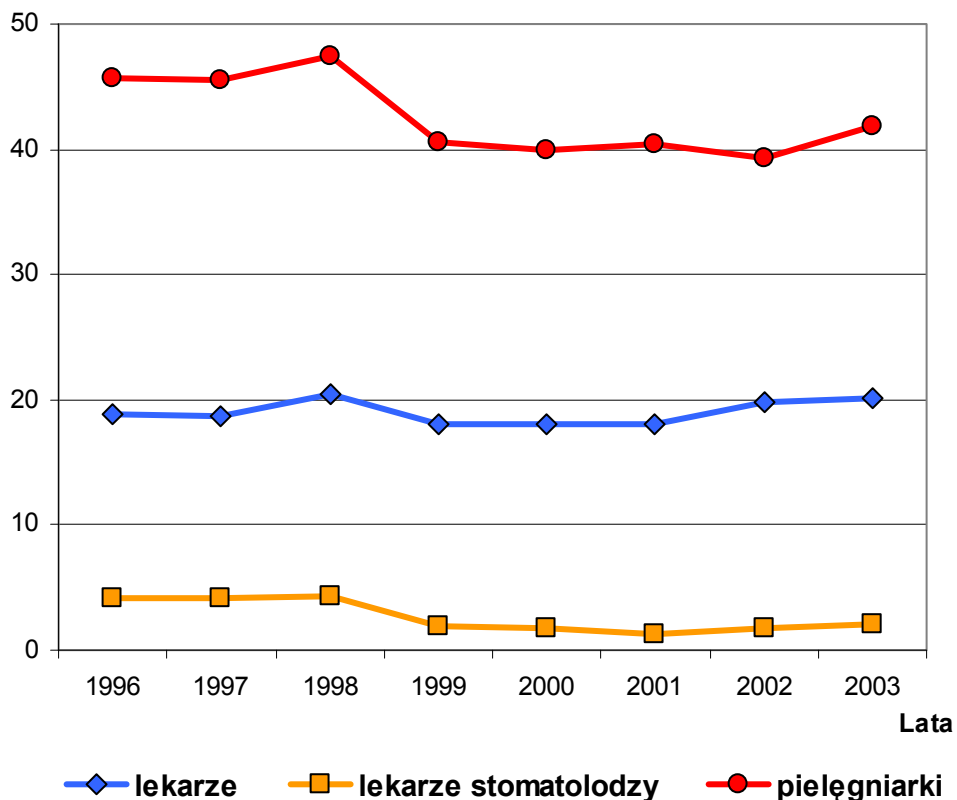
W 31 powiatach zlokalizowanych jest niespełna 2/3 szpitali i 51 % łózek. Pozostałe są w miastach: Kaliszu, Koninie, Lesznie i Poznaniu. Oznacza to, że w tych miastach liczba łózek na 10 000 mieszkańców jest 2,7-krotnie większa od średniej dla powiatów.

zmienna	przekrój terytorialny	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Personel medyczny - lekarze w l. bezwzględnych	Polska	89 421	90 828	91 121	90 086	87 524	85 031	86 608	88 070	89 317
	NUTS 2	x	6 274	6 242	6 830	6 070	6 073	6 093	6 641	6 783
Personel medyczny - lekarze na 10 000 ludności	Polska	23,2	23,5	23,6	23,3	22,6	22,0	22,4	23,0	23,4
	NUTS 2	x	18,8	18,7	20,4	18,1	18,1	18,1	19,8	20,2
Personel medyczny - lekarze stomatolodzy w l. bezwzględnych	Polska	17 805	17 869	17 624	17 323	13 260	11 758	10 124	10 775	14 017
	NUTS 2	x	1 369	1 360	1 433	622	580	389	584	686
Personel medyczny - lekarze stomatolodzy na 10 000 ludności	Polska	4,6	4,6	4,6	4,5	3,4	3,0	2,6	2,8	3,7
	NUTS 2	x	4,1	4,1	4,3	1,9	1,7	1,2	1,7	2,0
Personel medyczny - farmaceuci w l. bezwzględnych	Polska	19 447	20 139	20 652	20 572	20 229	22 161	23 774	24 421	x
	NUTS 2	x	x	x	1 835	1 813	1 894	1 940	2 129	x
Personel medyczny - farmaceuci na 10 000 ludności	Polska	5,0	5,2	5,3	5,3	5,2	5,7	6,2	6,4	x
	NUTS 2	x	x	x	5,5	5,4	5,6	5,8	6,3	x

W Wielkopolsce wskaźnik liczby lekarzy na 10 000 mieszkańców jest niższy niż wskaźnik dla Polski. W 2003 roku wyniósł on w regionie 20,2 (w 2002 r. 19,8) i był niższy od średniej krajowej (23,4), a jednocześnie był najniższy spośród województw posiadających akademie medyczne. W przypadku lekarzy stomatologów wskaźnik dla kraju wyniósł 3,7, dla Wielkopolski – 2,0, w przypadku pielęgniarek dla kraju wyniósł 48,2, a dla Wielkopolski 41,8.

zmienna	przekrój terytorialny	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Personel medyczny - pielęgniarki w l. bezwzględnych	Polska	211 603	215 295	217 190	213 127	197 153	189 632	186 491	185 892	184 169
	NUTS 2	x	15 251	15 253	15 901	13 606	13 433	13 610	13 192	14 040
Personel medyczny - pielęgniarki na 10 000 ludności	Polska	54,8	55,7	56,2	55,1	51,0	49,1	48,3	48,2	48,2
	NUTS 2	x	45,7	45,6	47,5	40,6	40,0	40,4	39,3	41,8

Personel medyczny w Wielkopolsce na 10 000 ludności

Liczba personelu medycznego w regionie w odniesieniu do ilości mieszkańców do 2002 roku ulegała rokrocznie zmniejszeniu. Jednak w 2003 r. sytuacja w tym zakresie nieznacznie się poprawiła. Podobny proces obserwowany jest w skali kraju.

Aby infrastruktura ochrony zdrowia mogła wypełniać należne zadania, winna być przede wszystkim dostępna, zwłaszcza w zakresie podstawowej opieki zdrowotnej. Dysproporcje w dostępności przestrzennej placówek, które mogą udzielić podstawowej porady i pierwszej pomocy, są w Wielkopolsce bardzo znaczne, od poniżej 1 km w powiatach grodzkich: Kaliszu, Koninie, Lesznie i Poznaniu oraz w miastach powiatowych: Gnieźnie i Ostrowie Wielkopolskim, do około 5 km w kilku innych powiatach. Występują również znaczne różnice między maksymalną drogą do placówki opieki zdrowotnej w miastach i na wsi.

Istotnym problemem jest potrzeba restrukturyzacji bazy łóżkowej – przeprofilowanie części łóżek na łóżka opieki długoterminowej oraz organizowanie oddziałów i szpitali dziennych, oddziałów i szpitali opieki długoterminowej, zakładów opiekuńczo–pielęgnacyjnych i opieki paliatywnej. Ta grupa działań powinna wychodzić naprzeciw procesowi „starzenia się” społeczeństwa i zmierzać do wypracowania rozwiązań uzasadnionych organizacyjnie i ekonomicznie.

Liczba aptek na 10 tys. ludności w 2003 r. wyniosła w regionie 2,3 (w Polsce 2,5) i wykazuje w ostatnich latach tendencję wzrostu (podobnie jak w kraju).

Pomoc społeczna winna wychodzić naprzeciw coraz liczniejszej rzeszy ludzi starszych i niepełnosprawnych, osób bezradnych fizycznie i psychicznie, pozbawionych możliwości zatrudnienia, schronienia i przetrwania. W 2003 r. w województwie funkcjonowały 103 placówki stacjonarnej pomocy społecznej, dysponujące 7573 miejscami, jednak prawie 900 osób oczekiwało nadal na umieszczenie w takich placówkach. Sieć placówek świadczących stacjonarną oraz półotwartą pomoc jest w Wielkopolsce niewystarczająca i wymaga dalszego ilościowego i jakościowego rozwoju.

W regionie działało w 2003 r. 35 żłobków, dysponujących 1942 miejscami. Liczba żłobków i dzieci z nich korzystających zmniejsza się z roku na rok i jest to tendencja ogólnokrajowa.

Opieka społeczna w województwie wielkopolskim jest niewystarczająca. Zapotrzebowanie na świadczenia jest bardzo duże i spowodowane jest m. in. wzrostem populacji ludzi starych i niedołączonych (13,7 % mieszkańców Wielkopolski jest w wieku poprodukcyjnym), przewlekle chorych i inwalidów (15,2 % ogółu mieszkańców regionu to osoby niepełnosprawne i chorzy psychicznie). Zasadniczą przyczyną korzystania ze świadczeń pomocy społecznej jest ubóstwo – około 40 % rodzin korzysta z pomocy społecznej z powodu ubóstwa.

Wnioski:

- **dysproporcje w dostępności przestrzennej placówek służby zdrowia na poziomie podstawowym**
- **problem przystosowania infrastruktury służby zdrowia i opieki społecznej do potrzeb wynikających z nasilania się procesu „starzenia się” społeczeństwa województwa”**

VI ANALIZA SWOT

1. POTENCJAŁ WEWNĘTRZNY

SILNE STRONY	SŁABE STRONY
PRZESTRZEŃ	
<ul style="list-style-type: none"> • korzystne położenie w przestrzeni europejskiej • położenie centralnej części województwa w strefie największego wzrostu, na osi zachód wschód • dobrze wykształcona, wielofunkcyjna aglomeracja poznańska • atrakcyjne tereny inwestycyjne • dobrze wykształcona sieć osadnicza • potencjał ośrodków subregionalnych • bogate dziedzictwo kulturowe 	<ul style="list-style-type: none"> • duża rozciągłość południkowa potencjalnym źródłem marginalizacji północnego i południowego krańca regionu • ograniczone oddziaływanie aglomeracji poznańskiej na pozostałą część regionu • niewystarczająca podaż odpowiednio przygotowanych terenów inwestycyjnych • brak planów zagospodarowania przestrzennego • pogłębiające się dysproporcje między aglomeracją poznańską a resztą województwa
ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE	
<ul style="list-style-type: none"> • duży odsetek obszarów o niskim poziomie degradacji środowiska • duży odsetek obszarów chronionych • potencjał przyrodniczy stanowiące bazę dla turystyki • duże zasoby surowców • dobry stan przestrzeni rolniczej • gospodarczy i turystyczny potencjał lasów • zmniejszanie się emisji zanieczyszczeń 	<ul style="list-style-type: none"> • zły stan infrastruktury zabezpieczającej środowisko • niewykorzystane zasoby naturalne • występowanie miejsc degradacji środowiska • niewystarczające zasoby wodne • niski stopień lesistości
ZASOBY LUDZKIE	
<ul style="list-style-type: none"> • wysoka aktywność mieszkańców • dobra baza edukacyjna i akademicka • nadwyżka dobrze wykształconej siły roboczej • duża liczba studiujących 	<ul style="list-style-type: none"> • niski poziom wykształcenia • wysoki poziom bezrobocia • niewystarczająca i niedostosowana do potrzeb oferta edukacyjna • liczne grupy i środowiska zagrożone marginalizacją • ograniczony dostęp do infrastruktury społeczeństwa informacyjnego

SILNE STRONY	SŁABE STRONY
GOSPODARKA	
<ul style="list-style-type: none"> • wysoki poziom nakładów samorządów na cele rozwojowe • zróżnicowana i dynamiczna gospodarka • duży potencjał produkcyjny • duży potencjał i wysoka aktywność MSP • duże zaangażowanie kapitału zagranicznego • duży areal użytków rolnych • ponadprzeciętna wydajność gospodarstw rolnych • dobra baza surowcowa i potencjał przetwórstwa środków spożywczych • wysokie kwalifikacje zasobów pracy • duży potencjał naukowo-badawczy 	<ul style="list-style-type: none"> • niski poziom PKB poza aglomeracją poznańską • niskie tempo wzrostu PKB • dysproporcje efektywności gospodarki wewnątrz województwa • Dysproporcje dochodów samorządów • niski udział sektorów wysokiej szansy oraz przedsiębiorstw innowacyjnych • niski stopień powiązań kooperacyjnych • niewystarczająca oferta okołobiznesowa • niski stan sanitarny części gospodarstw rolnych i przedsiębiorstw przetwórczych • dysproporcje aktywności i rozwoju gospodarczego na terenie województwa • brak powiązań nauki z gospodarką
INFRASTRUKTURA	
<ul style="list-style-type: none"> • główny pas infrastruktury komunikacyjnej zachód- wschód (autostrada A2 i trasa kolejowa E30) • lotnisko Ławica • Międzynarodowe Targi Poznańskie • rozwój infrastruktury logistycznej • dobre, naturalne warunki rozwoju transportu rzecznoego 	<ul style="list-style-type: none"> • dekapitalizacja części infrastruktury • nakłady na odtworzenie nie przeciwdziałające dekapitalizacji • dysproporcje w rozmieszczeniu • niewystarczający rozwój komunikacji zbiorowej • niewystarczająca infrastruktura społeczna • bariery dla niepełnosprawnych • niewystarczający rozwój infrastruktury społeczeństwa informacyjnego

2. OTOCZENIE

SZANSE	ZAGROŻENIA
PRZESTRZEŃ	
<ul style="list-style-type: none"> • inwestycje w infrastrukturę komunikacyjną • wzrastająca ranga aglomeracji poznańskiej • aktywizacja terenów wzdłuż autostrady A2 	<ul style="list-style-type: none"> • marginalizacja obszarów i ośrodków niekonkurencyjnych • niedostatek terenów inwestycyjnych
ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE	
<ul style="list-style-type: none"> • popyt na zdrowa żywność • popyt na usługi turystyczne i rekreacyjne 	<ul style="list-style-type: none"> • zewnętrzne źródła zagrożeń • wzrastająca antropopresja
ZASOBY LUDZKIE	
<ul style="list-style-type: none"> • integracja europejska (otwarcie unijnego systemu edukacji dla młodzieży) • polityka społeczna Unii Europejskiej 	<ul style="list-style-type: none"> • drenaż wykwalifikowanych kadr • marginalizacja grup o najniższym wykształceniu, upośledzonych pod względem społecznym i fizycznym, • wzrost patologii społecznych • pogorszenie stanu zdrowia mieszkańców • marginalizacja rodzimej kultury
GOSPODARKA	
<ul style="list-style-type: none"> • wzrost udziału nakładów zewnętrznych (prywatnych i publicznych) • integracja europejska zwiększająca popyt na towary i usługi • postęp technologiczny • inwestycje zewnętrzne 	<ul style="list-style-type: none"> • wzrost dystansu względem średniej Unii Europejskiej • marginalizacja kapitału rodzimego • upadek podmiotów niekonkurencyjnych
INFRASTRUKTURA	
<ul style="list-style-type: none"> • inwestycje finansowane ze środków strukturalnych 	<ul style="list-style-type: none"> • kumulacja braków w infrastrukturze